नैषधीयचरितम्

२८५

न्न।।३६।। नलस्य पृष्टा निषधागता गुणान्मिषेण दूतद्विजबंदिचारणाः।। निपी
य तत्कीर्त्तिकथामथानया चिराय तस्थे विमनायमानया।।३७।। प्रियं प्रियां च
त्रिजगज्जयिश्रियौ लिखाधिलीलागृहभित्तिकावपि।। इति स्म सा कारुवरेण
लेखितं नलस्य च स्वस्य च सख्यमीक्षते।।३८।। मनोरथेन स्वपतीकृतं नलं नि
शि क्व सा न स्वपती स्म पश्यति।। अदृष्टमप्यर्थमदृष्टवैभवात्करोति सुप्तिर्ज
नदर्शनातिथिं।।३९।। निमीलितादक्षियुगाच्च निद्रया हृदोपि बाह्येंद्रियमौन
मुद्रितात्।। अदर्शि संगोप्य कदाप्यवीक्षितो रहस्यमस्याः स महन्महीपतिः।।
।।४०।। अहो अहोभिर्महिमा हिमागमेप्यभिप्रपेदे प्रति तां स्मरार्दितां।। तप
र्तुपूर्त्तावपि मेदसां भरा विभावरीभिर्बिभरांबभूविरे।।४१।। स्वकांतिकीर्त्ति

नेमिनागुणश्रवणानंतरं २

धीमय तं

प्राश्रयाधिस्यास्मरस्य ४

कुर्वाणं २ नकारि ५ घारदि स्पाद ३ नैष्या ३ रवत २

समह २

नै॰ स॰ म॰ १

॥पु॥

न मौक्तिकस्रजः अयंतमंतर्घरनागुणश्रियो॥ कदाचिदस्याप्युवधैर्यलोपिनं न
कोपिलोकादन्वगुणोत्करं॥४२॥ तमेव लब्ध्वावसरं ततः स्मरः शरीरजन्मा भोज
यजातमत्सरः॥ अमोघशक्त्या निजयेव मर्त्यया तयाचिनिक्षेप्तुमियेष नेमिधौ॥
४३॥ अकारितेनस्रवणातिधिर्गुणैः समानतुजानीमन्त्रपात्मजोल्लयः॥ तडुद्धवै
र्यव्ययसहितेषुणास्मरेण च स्वान्तमशारासनाश्रयः॥४४॥ अमुष्यधीरस्यजे
याय साहसी तदा खलु ज्यां विशिखैः सनाथयन्॥ निमज्जयामास यशांसि सं
चाये स्मरस्त्रिलोकीविजयार्जितान्यपि॥४५॥ अनेन नेमीघटयिष्यते स्त्र
या विधेरवध्येषु तयाव्यलासितता॥ अचेदितेशादगनंगमार्गणैर्यदस्य पौ
र्यपिधैर्यकंचुकं॥४६॥ किमन्यदद्यापि यदस्त्रतापितः पितामहोवारिज

स्वकाधायुध विभेबाणेव २ आकारितं रत्नर्धः ४ नेडुं

नसस्य

सम ॥पु॥ यस्मान २

यस्मान नेमि विना कंदर्पादि रिसाजनप्रका रेण २

अवंधासस कस्यादछामनो स्योय स्यतस्यभायस्त गा २

तस्मात् २ प्रसिद्धं २ दुर्यं २

नानेनसह नेमीसंगमपि

छिसयितमिति भवेत् २

पस्थ : २

घनपनकामस्य

यस्याधा-द्या: २ द्रुमिदं सुंदरी ५ येतु २ चंद्रिकानुल्यम विदिव क्षस्य पतेः ३ निर्झरितापि ४ कुमाद २ आपाकुशेनांसों जाल: वियोगतहा कौमुदी २ वृक्षे: कुसुमाल रंच २

धात्रीं

गतायकुञ्जंगतले विशालतां द्रुमाः शिरोभिः फलगौरवेण तां ॥ कथं न धात्री

मतिमात्रनामितैः स वंदमानानभिनंदति स्म तान् ॥ ९८ ॥ नृपाय तस्मै

नम्रीकृतं

हिमितं वनानिलैः सुधीकृतं पुष्परसैरहर्महः ॥ विनिर्मितं केतकरेणु

चंद्रिकाननिलाद संतोषान् ४

भिः सितं वियोगिने दत्त न कौमुदीमुदः ॥ ९९ ॥ स योगजाज्ञोपिनेप

स्य पश्यतानैदेव सा ह्लादमलं तांस्तुमानने ॥ पिकेन रोषारुणचक्षुषा मु

किंच· पिकेः एतस्य मुखरलात्यादपि नम्लानमितिक ये नारके चक्षुषी यस्य· ५

हुः कुहूकृताहूयत चंद्रवैरिणी ॥ १०० ॥ विलासवापीतटवीचिवादना

कुहूः इतिशब्दोयस्य· कुहूरिति रो नीतिवार्थ ४

त्पिकालिसंगीतैः शिखिलास्यलाघवात् ॥ वनेपि तौर्यत्रिकमारराधतं

क्व भोगमाप्नोति न भाग्यभाग्जनः ॥ १०१ ॥ अशोकमर्थान्वितनामता-

स्तुमा॰ स्तुतकर्म बाकर

शया गतान् शरण्यं गृहशोचिनोध्वगान् ॥ अमन्यतावैतमिवैद्यपे

भाकारिता ४ आमावास्या ४ मकरंदसवातुषार ३

मारयंतमिवेतिवा· नसनीतवाधरूपं· कर्तु सेवकैस्स्र ३

नै. घं. स. १

॥११॥

वैः प्रतीष्टं कामज्वलदस्रजालकं ॥१०२॥ तदर्थमध्याप्य जनेन तद्व
ने शुका विमुक्ताः पटवस्तमस्तुवन् ॥ स्वरामृतेनोपजगुश्च शारिका
स्तथैव तत्पौरुषगायनीकृताः ॥१०३॥ इतीष्टगंधाढ्यमटन्नसौ वनं पि
कोपगीतोपि शुकस्तुतोपि च ॥ अविंदतामोदभरं बहिश्चरं विदर्भसुभ्रूविर
हेण नांतरं ॥१०४॥ करेण मीनं निजकेतनं दधद्द्रुमालवालांबुनिवेश
शंकया ॥ व्यतर्कि सर्वर्तुघने वने मधुं स मित्रमत्रानुसरन्निव स्मरः ॥१०५॥
लतावलालास्यकलागुरुस्तरुप्रसूनगंधोत्करपश्यतोहरः ॥ असेव
तामुं मधुगंधवारिणि प्रणीतलीलाप्लवनो वनानिलः ॥१०६॥ अथ स्वमा
दाय भयेन मंथनाच्चिरत्नरत्नाधिकमुच्चितं चिरात् ॥ निलीयते तस्मि

शास्वाग्रैः — संगीकृतं २ — ध्यंतं ३ — स्फुटवाचः २ — नलस्तुतौ — उच्चैः २ — अपि २

किं नलोऽसौ ४ — नवेते ५ — लोकेरिनिरा पः ४ — नृत्यविद्याया अध्यापकः ३ — सामोदं ८ — गंधपो ४ — राम ॥११॥

पुष्परसाः — गंधोद्वहं — लीलाप्लवनं — समूहः ३ — वसंतं — चिरत्नैः — रत्नैः

त्रिव२
नः कः यस्याऽगमः३

जलेरोजिनीमानस्य...

कुमुदेषु

वैसन्नपांनिधिर्धिं वृनेतऊँगोदरंरौंवनीमुजा॥१०७॥ पयोनिलीनां च मुकामुकाव
लीरदाननं तोरगपुच्छसच्छवीन्॥ जलार्द्ररूद्रस्य तटांतन्नालिदो मृणालजालस्य
मिषाद्भरयेः॥१०८॥ तटांतविश्रांततुरंगमच्छदास्फुटानुबिंबोदयचुंबनेन
ये॥ बभौ चलद्वीचिकशांतरातनैः सहस्रमुच्चैःश्रवसामिवाश्रयः॥१
०९॥ सितांबुजानां निवहस्य यश्छलाद्बभौ वलिङ्गृपो मलिनोदरश्रियां॥ तमः
समच्छायकलंकसंकुलं कलंसुधांशोर्बहलं वहन्बकु॥११०॥ तरंगिणीरं
कजुषः स्ववक्षसो नास्तरंगलेखाबिसनीरबं नववयेः॥ दरोद्गतैः कोकनदौघ
कोरकैर्धृतप्रवालांकुरसंचयश्रियः॥१११॥ रथांगनामा कमलानुषंगिलो
शिलीमुखस्तोमसखेन … ॥ सरोजिनीस्तंबकके तवान्मृणालशेषा

मा३

त्रिव

बाण भ्रमर२ … धामनन चक्र चक्रवाकस्य२ … लक्ष्मीं उत्तानच२

नै.स.स.१
॥१२॥

हिमनु वाँचयामि गुः॥११२॥ महीयसः पंकजमंडलस्य प्रेक्षौलिनगोरसस्य च। मेचकस्य च॥ नलेन मैने सलिले निलीनयोस्त्विषं विमुं चन्विधुकुलुहूदयोः॥११३॥ चुली कृता यत्र तरंगरिंगणैरंबालकैतापरंपरा॥ श्रवं दधुर्वीउ वृहत्यवाङ्वस्थितिग्रहो हत्तमूः समंक्रमतां॥११४॥ कामसमोदित्यमवाप्यकंटकैः करंबितामोदनरुं विष्टएवतां॥ दृतस्फुटश्रीगृहविग्रहा दिवा सरोजिनी यत्प्रभवाप्सरायितं॥११५॥ यदंबुपूरप्रतिबिंबितायतिर्मरुत्तरंगैस्तरलस्तरद्रुमः॥ निमज्ज्य मैनाकमहीभृतः सतः सततां नपक्षान्धुवतः सपक्षतां॥११६॥ पयोधिलक्ष्मीमुषिकेलिपल्वले रिंसुहंसीकलनादसादरं॥ संततैश्चित्रं विचरंतमंतिके हिरण्मयं हंसमबो

Margin notes:

नीरजस्य २ मतुब्रसतः २ सबनैः २ अतिशयेन भक्ष्याणां संहृत्यमरत ४ त्रिवर २ रतिध्रुवी शंकुः २ चतुर्विजयो शैवालसु ३ मर्त्य देवता राम ॥१२॥ नलस्य क्रीडासर रतिबन्धायपल्वल प्रयोगः २ दैर्घ्यस्य अकारमध्य हंसीसमापेण छत निलमय ३

धृतः स्फुरान्नि विकासितानि श्रीगृहाणि कमलानि यस्य यथा एवं शरीरं यथा सो धृतः स्फुटा यस्य प्रकाशमाना यस्याः श्रियः शोभाया गृहस्य पात्रं विग्रहः शरीरं यासां ता श्रिय सेविता

नलप्राप्य सा येन स्मरचयद्रिसंगना पीवरहजे
नितज्वरं च नोपैतुन प्राप्नोतु ५

श्रतः हस्तं विग्राहितुं विशतः स्मरविष्टो ऊरी स्तने २

मित्रेण

शतो गांकर्तुं शरीरस्थितिं विचार्य तु नियोजितौ

स्मरेन लो विशतः स्वविग्राहितुं ॥ तदन्तिकेन चिकित्सितुं मा स्तु तौ ॥ मरुवभुज मधिपेन नियोजितौ ॥ ५ ॥ कुसुमचापसमाकुलं ना मल्लकोमलमेत्पतत नु खं क्रमहरं हर्चेह दन्त्यधिका × ज्वताप × धिकां रविरूचिस्लुपितस्य विधौ विधौ ॥ ६ ॥ तरुणातातरेणि क्रतिः ... निर्मित इठिमतल्कुच कुंभ युगं तदा ॥ अनलसंगतितापमुपैतु नौ कुसुमचापं ज्वालालविलासजैः ॥ ७ ॥ अधृत यद्विरहे होम्मणि मार्जितमनसिजेन तदूरुयुगं तदा ॥ स्तर शे सितत्वौ दलीतरु यदिम रुज्वलद्दूषर दूषितः ॥ ८ ॥ स्मरशराहतिनिर्मितसं ज्वरं करयुगं हसति स्म दमस्वसुः ॥ अनपिधान पतन्नपनातपं तपनि पीतसरः सरसीरुहं ॥ ९ ॥ मदनतापभरेण विदीर्यतो यदुदपाति

सखीजनेनेनिरोध

आरोगो

अवस्थां ऐसीत

२ दनंक

साम्यं अवस्थांगा ३

नदस्यागमसमान स्यापरद्विदं नीतरु. मरौ धन्व देशे ज्वलैव द्रि दा ऊपरं सारमतिका स्य

जीवशेषमनि हने ४

तेन दूषितः पीडितः स्यान् ३

शानमामर्थ्य॰ ८२ धान्यकं कायमानं

हृदानंदमस्य सस्मुः॥ निबिडपीनकुचद्वयपत्रणान्न मम परायमस्य धांस्रतिव
प्रती॥१०॥ निरिरांते यदि शूकनिशि रवापटे स्तन तिस्रायं किंय
नीमिव नव्यथां॥ स्र हुतो वितनोतु कुथ्यं न नैनामेव निर्दतु निर्वि
नूपद्रे दिस्पितैः॥११॥ मनसि संतमिवप्रियमीद्दितुं नयनयोः स्पृहे
यां तरूपते रपोः॥ स्वहृत्येशो गौरस्मृदि द्रमीयपयोरपि नेसन्मुखवास्कनिव
क्ता नै॥१२॥ हृदि दृमे सस्मुरस्मरकृतं प्रतिफलद्विरहात्तमुखाननतैः॥
हृदयमाजमराजततुं विचितं नलमुपत्य विलोगमितन्मुखं॥१३॥ सुहृद
मग्निमुदं चयितुं स्मरं मनसि गंधवहेन मृगीदृशः॥ सं क्लमनिःश्व
सितेन विनिर्गमानुमितनिकृतवेशनमायिता॥१४॥ विरहपांडिमरा

नै.स.स.प्र ·॥१४०॥·
५०
नलं
प्रविष्ट्यो
मर्द्दयितुं
वंछ्येव
राम ·॥१४०॥·
पञ्चिनिलानिश्वास
स्वगंधवहत्वं
·धानिसरेण· सनुमितं गुप्तवेशनं यस्य।
समीपं गत्वा ३
विरहेण खीकृतामुखाननतिर्यया ४
प्रतिबिंबितं ४

विरहेलपांडुमारोगोलोहितमाचनमोमृकीतलक्षणोमषीः तस्याः शितिमाकृष्णः निजस्वीयः पीतिमागौरत्वं एतद्रूपैर्वर्णकैः

नलरूपनिकुरंबकैर्विचित्रिताः कृताः २

नैमित्तिः १

सखीगणस्य

शनिमये न पुरतः

हृदाग्निवर २

गतमोमृषीशितिमतन्निजपीतिमवर्णकैः॥ दशदिशः खलु तद्दृगकल्पय

चित्रकारिणी ञ्चित्रपिकैरिनलरूपकुचित्रिताः॥१५॥ स्मरशरैस्तु तं हृदयस्य मुकुंदशांबकु पीडं २ वारंवारं २

चकार ३ वदनमिव निश्वसितानलैः॥ व्यधितवासखिवं प्रमदाश्रितेत्रसंततिकैः सं

तिनोस्य बोधने॥१६॥ करपदाननलोचननामभिः शतदलैः सुतनो

वियोगजनिते ज्वरे विरहज्वरे॥ रविमहो बकुपीतचरं चिरादनिशतापमिषादुदसृज्य उल्लज्य तेस्म

ता॥१७॥ उदयति स्मतदद्भुतमालिभिर्धरणिभृद्भुवि तत्र विमुत्यपता धरणिभृन्नभूदस

अनुमितोपि च बाष्पनिरीक्षणाद्व्यभिचचार न तापकरो नलः॥१८॥ निःस्मानं तस्याः मा४

द २ हृदि विदर्भभुवः प्रहरन्शरै रतिपतिर्निषधाधिपतेः कृते॥ कृततदंत

रगास्य हृद्व्यथः फलदनीतिरमूर्छदलं खलु॥१९॥ विधुरमोनित

स्वपरिमितं पीतचरं पूर्वपीतं ५

संततं तापच्छलात् ५

विरकाले ५

नै.च.स.४ ॥१४१॥

यो यदि नानुमान्कथमहो सतु तन्हृदयं तया॥ अपि वियोगभरास्फुटनस्फु
टीकृत दवबल्लभमजिह्वल्व दंशुभिः॥२०॥ हृदयदत्तसरोरुहया तया कं स
दृगस्कविवियोगनिमग्नया॥ प्रियधनुः परिरंभसुहृदारतिः किमनुमन्तुमसु
शोतुचितोचिषि॥२१॥ स्मरनलनावमियस्वनिवासिनो नविरहस्सरहस्य
मबुध्यत॥ प्रशमनायविधेयपतत्रणोत्ससन्नवलंतितरचयंदुरिनुमेहतं
॥२२॥ प्रकृतिरेनुगुणाः सनेयोषितां कयमिमां हृदयं मृदुनो मयतो॥ तं दि
षुभिः कुसुमैरपि दुन्दुचेतास्तुविवृतंविबुधेनमनोभुवा॥२३॥ रिपुतरां ते
बनादविनियतीविधुरुचिरहिमालविलेनुतां॥ इतरथात्मनिवारणार्थं क
याञ्चलम्पितुंबिसवेषधराविशत्॥२४॥ हृदि विदर्भभुवोस्तुमरतिस्फुटं विन

नसाशोनु
प्रतिकुषाणः
पीडयिताउ

ईहत
प्रसिद्धो
इति
राम
॥४१॥

बहिर्निर्गच्छंतीर

प्रगाढकृतं
हेवेन
सुतरां स्पष्टीकृतं

किंभूतायनो रिपुतराः

चंदनरजोभिः ४ स्त्रीयं मित्रं ३

मदास्पतयां प्रतिबिंबितां ॥ मुखदृगोष्ठमरोपि मनोऽनुवां तदुपमा कुसुमा-
स्त्रखिलाः शराः ॥२५॥ विरहपांडुकपोलतले विधुर्व्यधित नीमनुवः प्रतिबिं-
बितः ॥ अनुपलंभसितां सुतयो मुखं निजसखं मुखमंकमनगार्पणात् ॥
२६॥ विरहतापिनि चंदनपांसुभिर्वपुषि सार्पितपांडिममंजना ॥ विबुध-
रात्रविशात्रवरेण दधे रतिपतिं प्रति शंभुविरोधिकां ॥२७॥ विनिहितं प-
रितापिनि चंदनं हृदितयोऽध तबुद्बुदमाबभौ ॥ उपेनमनसुहृदं हृदये-
शयं विधुरिवांकगतो परिग्रहः ॥२८॥ स्मरहुताशनदीपितया तयो बै-
हुमुहुः सरसं सरसीरुहं ॥ त्रयितुमर्द्धपथे कृतमंतरा श्वसितनिर्मित-
मर्मरमुज्झितां ॥२९॥ प्रियकरग्रहमेव वामोप्साति तत्तनयुगं तव तां प्य

यअनुपलब्ध्याः सिता
ग्रं शोषो यस्य सः उत स्य
भावस्तता ३
अनुपलब्ध्याः विवेकेन
तानुमरास्याः

अनायासेन

अंगीकृतवती र

हृदि विधृतानि

सर्गी

निश्वासमर्मरापुना
निर्मितः मर्मरो यस्य २

तदुपमायोग्यानि कु-
सुमानि

कलंकमनगस्यार्पणात्
अंकं मुखमध्ये अनंग
स्यार्पणात्

निहितं ५

पुष्पे

मध्ये एव २

शुष्कपर्णध्वनिः १ समीपगतः उडुपरिग्रहो यस्य ३ शंभुसंबंधिनी नयानकतां ५

अनंगप्रकारैः ६ उपागच्छन् ४

नै. स. स. ४
॥५२॥

इत्यतिकं हि मनसि   स्वीयपातिव्रत्यं दवथुनापरितापेन कुड्मलनं संकोच वलेन   प्रयुक्तनी मे मो घनि
दूरीकर्तुं ४

तिं किंविनिं ॥ जगदुन्निहिते हृदि नीरजे दवथुकुड्मलनेन रयुक्तनी ॥२०॥ त्वे
दितरो न हृदापि मया धृतः पतिरितीव नलं हृदयेशयं ॥ स्मरहविर्भुजि बो
धयतिस्म सौ विरहपाण्डुतया निजमुद्धतां ॥२१॥ विरहतप्ततदंगनिवेशिता
कमलिनी निमिषद्दलमुष्टिभिः ॥ किमपनेतुमचेष्टत किंपरास्त्रं विवृमे हतन
हृद्वपुं दृथु ॥२२॥ इयमनंगशरावलिपन्नगस्तविसारिवियोगविषावृशा ।
शशिकलैव खरांशुकरार्दिता करुणनीरनिधौ निदधौ नकं ॥२३॥ ज्वल
ति मन्मथवेदनया निजे हृदि तयाद्रिसुणोलकलतार्पिता ॥ स्वजयिनोस्त्रप
या सविधे स्थयो मनिलितामतनुर्भ्रुजयोर्दृशां ॥२४॥ पिकरुतिश्रुतिकं
पिनि शैवलं हृदि तया निहिते विचलद्दलौ ॥ सततनूतनहृच्छयकेतुना

मरसमृणालवल्लीः

निमिषं तिसंकुचंनिह
लोनिपर्णानिवमुष्टय
स्तेः

सविधे निश्चलः
प्रति साविधस्थै
नलेः

प्रनंगशरावलिल
पन्नगा तिक्रूपी
दंशानंतेनविसारि
प्रसरणशीलं वियोग
एव विषं तेन अवशा
विह्वला ५

उपयोगं चक्रे

अविरुद्धमर्दनाय

विलेप

राम
॥५२॥

चंद्रस्वरूपाग्नेयास्त्रं दहनात्मकं चंद्रं ... [illegible] ॥ शशिमयं ५ शशिस्वरूपं शशिमयं चंद्ररूपं ॥४

तं नवतापं ... [illegible] ... ४ विजयाय ... [illegible] ... ३ ... [illegible] ... ३ ... ४ ... ३ रैमीमुखं १

चंद्रकान्तमणिं हृतमिव स्वतनूघेन घर्षिणा ॥३५॥ न खलु मोहवशेन तदाननं नलमनः शशि

अश्रुरूपं पयः कांतमबोधि तत् । उदतरत्तदशशिनोप्युदये ततः कथमसुस्रुवदस्रुमयं पयः ।

॥३६॥ रतिपते विजयाय यमिषुर्ययं धृतिलीमसुतापितापवैस्याः स्वविधि

तन एव हेतोः स्वानि वपुंच तयाततो नियतमेहतथापि उमेतां ॥३७॥ शशिमयं दहना

उद्गमनशीलं स्त्रमुदित्वरं मनसिजस्य विमृश्य वियोगिनी । रुदितिवारुणमस्त्रमिषाद

अंगीकार दमयंती सौ तदुचितं प्रतिशस्त्रमुपाददे ॥३८॥ मतनुना नवमम्बुदमम्बुदं स्मृतनुर

स्त्रमुदस्तम वेदसौ ॥ उचितमायत निश्वसितच्छलात् श्वसनशस्त्रमसौ मुच

प्रतिजानती सति दं मुप्रति ॥३९॥ रतिपतिप्रहितानिलहेतितां प्रतियती मुदतीमलयानिले

निक्षिप्तवान् तदुरुतापपनयानमरेणुलिकामयमियं भुजगास्त्रमिवादित ॥४०॥ न्यधित

प्रतिक्षिप्तं ३ ... [illegible] ... २ ... [illegible] ... ४ विरहवशात् ... [illegible]

... [illegible] ... २ ... [illegible] ... १

नै.प्र.स४
।।४३।।

43

वस्यमालप्रकारे हदि हरस्य दग्धोपनयमानंतरं
लाङ्गीहितांचंद्रायया४

तदहंदिशल्यमिवद्वयंविरहितांचतथापिचजीवितं॥किंमसौतत्रनिहत्यपानिवौ
नचनूरतिपतिःस्मनबिन्दुवैसुगेनतं॥४१॥अतिशारव्ययतामदेनेनतांनि
खिपुष्पमयस्यशरव्ययातं॥स्फुटमकारिफलान्यपिमुंचतानतदुरासिस्तनता
लयुगोर्पणा॥४२॥अयमुकुर्वंकुनिंदितचंद्रयास्कृतौविधुंतुदयाचते
यामुकुः॥पतितैयास्मरतापमयेगदेनिजगदेस्कृविमिस्त्रमुखीसखी॥
४३॥नरसुरोज्वनुवामिवयावतांनवंतियस्यपुगंयदनेहसा॥विरहि
णामपितद्रुतवघ्नकवरुणामितनंकथंगणितांगमे॥४४॥जनुरधत्तस
तीस्मरतापितांहिमवतोननुतन्महिमोद्दृता॥ज्वलतिभालतलेलिखितैर्वि
नःसतीविरहएवहरस्यनलोचने॥४५॥दहनजानपृथुर्दवथुर्व्यथा

त्स्यमहाग्निर्व्याहृतात्महिमाहनार गुर्वी१ परितापपीडा१
वहि गौ१

रोपिस्यनिरस्या
पहिं हितेष्यामाल

यतिनरांवेधंकु
र्वता

.हासावली

राम
।।४३।।

विरहिणीनां वधो विरहिणीवधः वध एव पङ्कः तेन कलङ्किताः मलिनिताः

अग्निं अटिलि दाहदानत्वं

कुमुदैः सख्यं कृतं ... इति

उत्सुकाः

इति निश्चिते हे चन्द्र

क्षिपिति शेषः

अपगताः अविनय समताः

अयि इति कोमलामन्त्रणे

दुर्विनीतत्वं

ग्लपितः हतः शंभुगलो येन

हे सखि

विरहजैर्वपुरुपदिनं दृशां दहनमास्म विशन्ति कथं स्त्रियः प्रियमपासिते
मुहुरोः ॥ ४६ ॥ हृदि लुठन्ति कला नितराममम विरहिणीवधपङ्ककलङ्किताः ॥
कुमुदसख्यकृतस्तु बहिष्कृताः सखि विलोकय दुर्विनयं विधोः ॥ ४७ ॥ अ
यि विधुं परिपृच्छ गुरोः कुतः स्फुटमशिक्ष्यत दाहवदान्यता ॥ ग्लपितशंभु
गलाद्गरलात्त्वया किमुदधौ जड वाडवानलात् ॥ ४८ ॥ अयमयोगिवधू
वधपातकैर्भ्रमिमवाप्य दिवः खलु पात्यते ॥ शितिनिशादृषदि स्फुटदु
त्पतत्कणगणाधिकतारकिताम्बरः ॥ ४९ ॥ त्वमभिधेहि विधुं सखि मद्गिरा
किमिदमीदृगधिक्रियते त्वया ॥ न गणितं यदि जन्म पयोनिधौ हरशिरः
स्थितिभूरपि विस्मृता ॥ ५० ॥ निपततापि न मन्दरभूभृता त्वमुदधौ शशलाञ्छ[?]

स्फुटन्तः उत्पतन्तः ये कणाः तेषां गणाः तैः अधिकं ता
रकितं अम्बरं यस्मात् अयं गीर्वाणि[?]

अयोगिन्यः स्त्रियः तासां वधः वधूनां वधात् पातकैः

नै. प्र. स. ४

॥ ५४ ॥

कामेन समान्यापि ध्वनितः पिपिष्टविष योऽस्तातु

५५

अग्रमतस्य

घन चूर्णितः ॥ अपि मुनेर्जहराचिषि जीर्णतां बत गतोऽस्मि न पीतपयोनिधेः ॥ ५१ ॥
निमसूचिरमेलिपितै जहमन्यसे मयि निमज्ज चोमसुतामनः ॥ स्मरमा किल लेऽकतिमा
हतदर्थिकांनलमुखेंदुपराविधुधः स्मरः ॥ ५२ ॥ मुखरयस्व यशो नवडिण्डिमं
लनिधेः कुलमुच्चलयाध्वना ॥ अपि गृहोणवधूवधपातकं हरिणलांछन
मुंचकदर्थनिं ॥ ५३ ॥ निशि शशिन्भज कैतवभानुतामसति तिग्मरुचि स्वति पाप
यपापमां ॥ अहमहन्यवलोकयितास्मि ते पुनरहर्पतिनिर्धुतदर्पतां ॥ ५४
शशकलंकनयकरमाहरांचलसियोत्रिशिरःतपतिस्थितः ॥ तदंतस्तस्य
तवेह शरन्ततताद्भुतकरीपरम्सड्विघननी ॥ ५५ ॥ श्रवणपूरतमालदल
लांकुरं शशिकुरंगमुखे सखि निक्षिप ॥ किमपि तद्दलितः स्वगणैर्यस्ममुसं

परेषां मर्दनं विधुनो निरतिर

सहकुसुमम्
श्रीकाशशिरतवानु

यस्मात् ... नूतनडिंडिमनाम वाद्यविशेषं

सीपसे

आश्चर्यकारी

राम ॥ ५४ ॥

उमासमोचनमपिकर्त्तुं समर्थास्यां १   स्थापयिष्यते २

नन्नहि १   उपेक्ष्यानि २   हेसखि   सुरतो १

मदितेन तेन दुःखसमितं त्वत्तो ॥५६॥ असमये मतिरुन्मिषति ध्रुवं करगतैव गता
यदियं कुहूः ॥ पुनरूपेति निरुध्य निवासना ते सखि मुखं न विधोः पुनरीक्ष्यते
॥५७॥ अयि ममैष चकोरशिशुर्मुने व्रजति सिंधुपिबस्य न शिष्यतां ॥ अशितुमम
मधीतवतो स्य वा शशिकराः पिबतः कतिमाः कराः ॥५८॥ कुरु करे गुरुमे
कमयो घनं बहिरितो मुकुरं च कुरुष्व मे ॥ विशति तत्र यदैव विधु
स्तदा सखि सुखादहितं जहि तं द्रुतं ॥५९॥ उदर एव धृतः किमु दर्चितो न विष
मोव उवानलवद्विधुः ॥ विषवदुक्तितमप्यमुना न सस्मर हरः किममुं बुभु
जे विक्रतुः ॥६०॥ असितमेकसुरापितमप्यहो न पुनरेष विधुर्विशदो विषं
अपि निपीय सुरैर्जनितक्षयः स्वयमुदेति पुनर्न विमानवौ ॥६१॥ विरहि

कुह्वा   हमिलंपथ   हेसखि

विरहिणां वर्ग विर
हिणां वर्गः विरहिणः
तेषां वर्गः तस्य वध
व्यसने

नै. प्र. स. ४

॥ ५२ ॥

हेम.

अमावास्याकृता

हे सखि

स्वमेन

रहुमुखान्निर्गत एव

हेम.

यिद्धिः ज्योतिर्विदः

पापरूपं पूर्णकलं

क्षीणचंद्रं

हे सखि सौम्यं

वर्गवधव्यसनाकुलं कलय पापमशेषकलं विधुं॥ सुरनिपीतसुधाकमपापकं ग्रहविदो विपरीतकथाः कथं॥ ५२॥ विरहिभिर्बहुमानमवापि यः स बहुलः खलु पक्ष इहाजनि॥ तदमितिः सकलैरपि यत्र तैर्व्यरचि सा च तिथिः किममा कृता॥ ५३॥ स्वरिपुतीक्ष्णसुदर्शनविभ्रमात् किमु विधुं ग्रसते न विधुंतुदः॥ निपतितं वदने कथमन्यथा बलिरिपोरमुना निजमुज्झितं॥ ५४॥ वद नगेन्नगतं तनुनिजे छुप्या शशिनमुज्झति राहुरसंशयं शशिन एव गलत्यथमत्ययं सखि विना गलनालविलाघ्वना॥ ५५॥ रुमुहृशः कथयातिपुरो विधेर्मधुपिदाकिल रोद्धरिरः छिदां॥ विरहिणश्च पिदं निगदंति तं न कनुशोशायेदिति तन्मनोभ्रमरानलः॥ ५६॥ स्मरस

परिमितता

दधिन रूतुल्यं

हे सखि

राम

॥ ५५ ॥

यथा दृष्टिग्राहिणः

इतिहासकाः

श्रीविष्णुः

दस्तौर तस्यकबंधगलस्यास तेन मुहठंबंधनं यस्य ४
कंठेन ३

मरणमयेन ३

कामसदृशो १ कांतिभिः त्रिवेन १ यस्मगस्य १ हे

स्त्रो रुचिभिः स्मरवैरिणो मुखमगस्य यथागलितं शिरः ॥ स पदि संद

धंतु निबिजोदिवः सखितथा तु मसोपि करोतु कुः ॥ ६७ ॥ नैव दृविमस्त कि

तस्य रलो रिपोमितिकिं नैक बंधगलेन वा ॥ प्रतिनियादि वमुत्पतत

स्त्वमोग्रहशिरस्तादसं कूट्ठ बंधनं ॥ ६८ ॥ सोखिजसांपरिघट्टतमः शि

रः सममसोदधतापि कबंधनं ॥ मधंगेराजवपुर्दब युगमवक्रिमि

तिन प्रतिसी याति केतुना ॥ ६९ ॥ वद्दविधुंतुदमौलिमेदीरिते रूपज

मिं किंद्विज राजनियारिपुं ॥ किमुदिवंपुनरेति यदीर्घधाः पतितु एषनि

वेष्यहिंवाकलीतौ ॥ ७० ॥ दहति कंठमयं खलु तेन किंगलेऽ वद्विजवासन

योऽस्तितः ॥ प्रलोतिरस्य विधुंतुदं दोहिकामेपिनिसगसिकौवदंविप्रता ॥ ७१ ॥

घटयामास १ राहोर्मस्तक मदितं यथा पश्चिमां दिशं

धालल एवधु ३ हेतुना

प्रकृतिः नायदाहिकानतुभ्रालल एशांकि १

अनेकप्रकारेण

विधिना

नै.च.स.४ ।५६॥

४६

सवर्णलेयाकलयैयाकिलदंष्ट्रैयासमर्वधायायमायविनिर्मितः॥ विर
हिणीगणचर्वणलेसाधुनं विधुरं तु द्विजराजइतिक्रतिः॥ ७२॥ स्मरमुखं
हरनेत्रकृतौशनाग्वलदिदं च कबौ विधिनाविधुः॥ वकृविधेनवि
योजितधांगसांशशौमिपार्दथं कालिकयांकितः॥ ७३॥ द्विजपतिग्र
सनाहितपातकप्रतनकुष्टसितीकृतविग्रहः॥ विरहिणीवदनेंदुरुजि
घच्छयास्फुरतिशकरयंनशोनिकरः॥ ७४॥ इति विधोर्विविधोक्तिवि
गर्हणं व्यवहितस्मरघेति विमिसृयसा॥ ज्वलितरंदधतीविरहज्वरंहृ
दयमाजन्मपालमतस्मरं॥ ७५॥ हृदयमाश्रयसेयदिमामकंज्वलयमी
त्थमनंगतदेवकिं॥ स्वयमपि लगदग्धपरिं जंघनः क्षमविताप्रसिहताप्रा

हस.

राम

॥५६॥

निर्गम्यता त्रिपुरान्तकेन प्रापितोसि

त्रिनयनात्वस्य परिप्लुति॰ विस्तृति॰ प्राप्ति॰ स्याः शंकानूप

कृताश्रयत्॥७६॥ पुरन्ध्रि दागां मितस्त्वमहृश्यतां त्रिनयनात्वपरिछुतिशंक

या॥ स्मर निरैष्मत केस्य वे नाविनैत्वयि किमप्रिगतेनेयनैव्यभ्रैः॥७७॥

सहचैयोसिरैतोरितिविक्रुतिस्त्वयि चुसत्यविप्रियैनरैतिकृतः॥ इय थनेस

प्रतिसंगतिरतिविामनुमृतानेनवतमिथं किल॥७८॥ रतिविप्रयुक्तेमनात्म

परस्प्रंकिं स्वमपि मामिवेनापितवानेसि॥ कथमन्तापभ्रतंस्त्वेवसंगमादि

तरंथ्याहवं पं मे मृदःहृते॥७९॥ अनुममारनेमोरकथंनुसोरतिरतिप्रथि

तापिपतिप्रवेत्ता॥ इयदन्योथ्यवधूवधपातकीदैयितयापितयासि विमुक्ति

तः॥८०॥ स्मृगतं एवं विजित्य जितेन्द्रियं स्त्वंउरुकीर्तितनुंपैदनाशयता॥

तं बतेनूमवंशिशवतीततःसमिति-तैमयीमहरस्वैरः॥८१॥ फलमप

हे॰ हस्मरे

हे॰ स्मना स्पृश नरा समानं परंगा नाती ति॥

हे स्मर

इत्यं त्वयाने गता पथ वधवधा गासां वधात्पातकमस्याः तीति ३

त्रिनेत्रं१ विरोधं कुर्वता१

तै॰ स्त॰ ४ ॥४७॥ 47

ॐ तं यत्कुसुमैः स्वयाधिपसुतेत्रं मने गविगत्कृता ॥ अनङ्गहं नीतिरवाप्तय
यातैतोनैः कुसुमैः सपि विग्रहमिकृतौ ॥ ८१ ॥ अपि धयपैर्नितरामरवन्नुधी
विनमनात्कथमापिपतो दृशौ ॥ त्वेलरतैरस्मरसोदरादमृतमात्रैव
लः खवलुनोपि वैः ॥ ८२ ॥ अनुवनमोहनजेन किमेनसातवपूरतवेलूव
पिशाचतो ॥ यदपुन्नो विरहाधिमलीमसो मनितैनवनूनमपासिस्मरम
द्विधां ॥ ८३ ॥ वैतदहासनैसत्पुमपिस्मरस्वलनितैलपयानैधतुः कं
रात ॥ अथैमतोसिरतैनचैमुच्यतैनवेलुमुष्टिकरीकृतबंधनः ॥ ८४ ॥
हेतुप्रहत्यं पमत्स्काविरूपता श्रमयतुपरामिजैरसैवितां ॥ मोतिर
यांध्यवपुः कृति पांडुताः स्मरजवंतिनैवंतमुपासितः ॥ ८५ ॥ स्मरन्न

अपरं निर्जरं सेयत्वेरतिर

हेरम्बं ध्याप्ताघदात्मा गायस्य

यम ॥४७॥ हेरम्बं

शंसेतमस्त्वंमतोविधिःकुसुमधनुषःकृतवान्नवेदायुधं॥ यदिधत्तेदृढमाम्बुग
मोयमस्तैतैयसैजेत्र्यलैर्यस्त्रिजगद्विजेता॥ ८७॥ स्मरारिपोरिवरोपशिखीपुरं वाणानि
दहत्तुतेजगतापिममात्रयं॥ इतिविधिस्त्वदिषुःकुसुमानिकिंमधुलिहंत
दमिंचदानिस्फुर्तः॥ ८८॥ विधिरनंशमनेनयमेवस्यतेजनमनःखलुल
स्पमकस्ययत्॥ मैपिसंवज्जेमदास्यतचैनोदात्वादषुर्निर्मेदलिष्पदसो
वेपि॥ ८९॥ मैपिविधिःकुसुमानितवाम्बुगान्स्मराविधायनिर्मितिमाय
वान्॥ मादितपंचाहितेसैनियैम्यतान्नतदपितैवतजजैरितंजगतां॥ ९०॥
उपैहरतिनैकस्यस्त्रपवणःकुसुमनस्रःकतिपंचवस्तुरद्दुमाः॥ तवत्तुहीने हस्म
गताखेन तपापश्यैगेकिंकाधिगिप्यतापिनैतैगविगर्हिता॥ ९१॥ कुसुममप्यति

यत्र कामं नहि निवर्धितं न ददनं द्रोघानं येः ३

अभिव ल्लगो नु जो पननूयस्या क्लिपाणं मग ॥ अविच नक्तं जपपापस्या गपाप

लपपान नुप्रीसार

निहन्तु शाल्वमासतव: पद्रतु

पालिया चि मा: मिस्वपादिनस्य

मनुर्वा लोग्रस्तत:

दवा१ हेमः

नै. स. ४

॥४८॥

हेमः

४८

हेमः

दुर्नयप्रकारि तेन किमु वितीर्य धनुर्विधियिरग्रहीत तं ॥ किं मकृतैषैत वैकतं दास्य

दं दयं मन्मथ धनुर्न हि नकोकवो ॥५२॥ भूतवः कृपया स्वकं मे कौमुदं तु

मं स कृमःवंदितनंदनो ॥ ददतिम्रज्ञवते कुकृते नेवानुधनुरिवे कुमिषु निव

पंचवते: ॥५३॥ यदेतनु चिंवामिदं जगतो हितं कृसमं मुनिं सो वयं: सहते हतीः ॥

विशिखमार्ग वर्णपरिहे यचेद विचंतक नृजनमुक्तिम मोरि षे ॥५४॥ स हतं

यास्मरे नेस्मनं हित्यन: पंउपतिप्रति यो मिषु मग्र ही: ॥ अवे मन्नं दधु

नोवितनो: शौरंस्त वपि के स्मरं व संपंच म: ॥५५॥ स्मरसे मदुरितैर

फुलीहतो नगवतो पिनवद्ध हनेश्वम: ॥ सुरहितां यकृतांम तनु: पु

नेर्नुं जनुर्दिवितहूंलेमापि श्र ॥५६॥ विमहिलों विमुरवस्यांवि पेदये

नोहि

मधयासंस्मानाई

राम

॥४७॥

लिपकामवाह

नमन

श्रामवान

हुमात्यमंत्रामनमनुरैनर

श्री मनुस्यम मयादि तस्याः पवनात् मत्स्या निलः हरिणः न किं तु वाणः ॥१

अथेन समयतः ॥

हे स्म ।

एवं स्थित नवजपान मध्ये नजितेः अधः जितेः मध्ये जिते ॥ इ तिनाम प्रागतवानू पवर्गवर्गं अवंशवाचि विधते ४

शमुं नूदि का वनः सेनं दक्षिणः ॥ सुमने सो नमे प च्चूट मौ धे नु सं वे तुं

जाफ रे सौ यं दि दा क्षे णः ॥ ९९ ॥ कैं मु नृ वं त स मो प तिं रे कुं कं म दु मु दां

धं म यो गि ज ना त कौ ॥ यं दं ज यं नृ त ए वें नै गी यु ते सू नौ गु वा म् दनो ध

क मृ स्तु जि तो ॥ ९९ ॥ बें मि वं कौ पि पु रा पे कृ तौ कृ ती न द हृ शे नै च मं न्म

घ सु क्र वो ॥ स्वं मू दं हो दह नौ ज्वल्ले ता त्मे नो ज्व लौ यि चु पा रि रं न्य जैं गं

तिं यैः ॥ ९९ ॥ त्वं सु चिं तं न य ना ची बि शं तु नो ध्रु व न शां ति क लो मूह

विः कृ तः ॥ तु वें वं य स्वं म पा स्वं मं धुं म धुं हु तें व ता हैं रि ण बे तं किं कृ तं

ः ॥ १०० ॥ इ तिं कि ये व च सैं वें न्र शो प्रि या ध रं पि पा सु त रो न्न नं मा सु

ततै ॥ न्स जैं निं पा सु न्ले मा प्रि ये वा ग ज्व ल न्म द न शो ष ण वा ण हतैं रिं वा ॥ १०१ ॥

हे स्म ।

हे

त्रिभुवनानि

हे स्मे ।

अथ तिनरंसुषं

अधालीनः

वसंतेः

अथ विधाचार्यजनन्मदनस्योवाणवाणेन्याहतिः नस्मादिव ॥

नै.चू.स्तब प्रियसखीनिवहेन सहाथ मां व्यवचयं शिरमूर्द्ध समं त्वया॥ हृदयमर्ममृगे

॥७४॥ मन्मथसायकैः क्षततमा बकुलानि विकुसुमं दहमा॥१०२॥ अमकुरुणां दवस

हृदमेयंति नशरां द्वस्रस्त्रसहजं यां पादं धीरं तयात्मनः॥ असवं एवं ममायं विरौधि [illegible]

49 नः कथं मरीन्दसौरविरं छिडं मां दहमां॥१०३॥ हितगिरं न श्टणोषि किं मां श्रवेप्र महवोनानुलं

सन्नेम य्यवज्जीवितमात्मनः। सखि हितां यदिमे नवसीदृशीमदरिमिं ब्रूसि घिनिरवं

किं ममजीवितां॥१०४॥ अमृतदीधितिरेष विदर्भजे नयुसितापमनुष्य राम

किमसूमिः॥ यदि नवंति मृतां सखिचंद्रिकाः शशिन्नतः कृतदापरितप्यते ॥७४॥

हनैमि॥१०५॥ व्रजे दृष्टेतिं स्वजनीतिमहं हरुकामयमेचं जमरीचिरुदंचति॥ ज्वलय

तिस्फुटमातपमुर्मुरैरनुनवं बवचैस सांसं खिलं प्रसितं॥१०६॥ अयि शपेह

दूयोऽयं तवैवं तद्यदि द्विजोन्नैकृच्चेरसि गोचरः ॥ रुचिफलं सखि दूरयत एव
ये ख्यालेयति त्वं चूतमुद्भेलयत्यसून् ॥ ७ ॥ विधुविरोधितिथेरभिधायिनी
मयि न किं पुनरि कुसिकोकिलो ॥ सखि विचिमेर्थगुवेषतापागिरं किरति सैं
यमनषमयोमयि ॥ १०८ ॥ हृदय एव तवास्मि से वत्स्य न सादपि किं दम
यति विषीदसि ॥ ह्लादपरं नवा हिः खलु वर्त्तते सखि यतस्तत एव विषंद्य
ते ॥ १०५ ॥ स्फुटमिति हारमणो मदनोष्मणां हृदयमप्यनलं कृतमयते ॥ स
खिहतोऽस्मि तदा रवलुहृद्धापिप्रियतमः सममप्यवेधापितः ॥ ११० ॥ हृदमु
दीयतदेवमुमूर्च्छ सोमनसि मूर्च्छितमन्मथपावका ॥ सहतामवलं
वलवच्छिदामनुपपातिमतीमानि दुःखिता ॥ १११ ॥ अधितकोपि मुखेसति

विक्षेप   आछादितवती   निद्रितवती

ल्लँसमरवीपधुधितंकोपिसरोजदल्लैः स्नानौ॥ व्यंधितंकोपिहृदिव्रजनोनिलं स्वधितंको
पिविसंसुतनोस्मनौ॥११२॥ नुपेंचचारच्छिरंप्रदुशीतल्लैर्जलिजनालमृणालल्लैतादि
नि:॥प्रियसरवीन्निवहः सतथाक्रमोदियमवांपयथाल्लघुचेतनां॥११३॥अस्
पकैल्लैकल्लैयन्धसितिंस्फुटंचल्लतिपल्लमचल्लैपाहिनांवयो॥अधरैकंपनमु
न्नयमिनंकोकिमपिजल्पातिकैस्यदतैस्कणु॥११४॥रचयंचोरमतिस्तनयो
ह्रीतृंकल्लयकैशिनिवेश्यमसंयतां॥अमैवरटणोहोतरंगिणिनेचुंयोजलैकु
रोवितिसुस्रोविरेगिरः॥११५॥वल्लवल्लः सतदाल्लिजनाननादुदलसुवि
पुलंस्वारितेरितैः॥यमंघ्विगुणसुताल्लयमियिवान्नधृतदरः सविदन्नपु
रंदरः॥११६॥कन्यांतःपुरधेवानायपदधीकारान्नदोषान्नृपं द्वौमंत्रिप्र

आगतवान्   आनुरौ

नै.स.ध ॥पु७॥ ५० ह ह ह
नस्ता शीघ्र राम ॥प७॥

हियस्मात्

किंकृत्वा

हियस्मात्

वरस्य तुल्यं मगदं कृतार्थं तांवूचतुः ॥ देवां कर्णयं सुकृतस्य च रक्षस्यो केन
जाने रविवंशस्यादस्यानलदं विना नंदलने तापस्य कोपि दमः ॥११७॥ तास्यां म
न्दध्यगपदं प्रानिधीयमानं नेदव्यापा कृतिमिथः ज्ञातिघातमेव ॥ श्रोत्रैवत
स्यपपत नृपतेर्न किंचिदस्यामनिरूश्यत शंकितया कुलस्य ॥११८॥ दुते विग
मितविप्रयोगखिन्नामपि तनयां नृपतिः प्रदाय नत्वा ॥ कृत्यं दसमागुणा
धिमन्तां रुदितिपराशये वेदिनो हि विज्ञाः ॥११९॥ व्यतरद् दयापितासिं षं सुतां
येन तशिरस्से सहसोन्नमय्य मौलिं ॥ दयितेन मपि निमंतस्य वेयवरं त्वं गुणै
मयमौक्तिहिवासरैः कियद्भिः ॥१२०॥ तदनु सतनुजो सखीरवादी चुहिनं कु
तौगतं वहीदर्शनो ॥ कुसुममपि निरायतेशरीरे तदुचितमाचरतापचार

हेतुत्रि

शरपदाचरतो

कुहत

कार्यं शमनयति सा ऋषिशमना तया ।२ भवादृशीनां सखीनां नवविधाना विधानैः प्रकारैः ।२

चिरकात्पूर्वकालीनाकांक्षितैः ।२

योग्या ।२

नै॰ पू॰ स॰ ५

॥५२॥

51

मस्याः॥१२१॥ कतिपयदिवसैर्वयस्यया ते स्वयमभिलष्य वरिष्यते वरीयान्॥ ऋषिशमनयानया ततोऽमुं कुरु चिरतार्थमनेन वेधि धाविधानैः॥१२२॥ एवमेव यदवदत्तद्रूपेण तेन नयनाम्बु पिहितं करचित्र कोपदमर्पणोऽङ्गः स्मरस्मरकेलिस्थिवपुषः पाण्डुत्वतापादिभिः॥ यश्चाशीः कपटादवादि सदृशी स्यात्तत्र चेयासां त्वया तन्मत्वालिजनौ मनोऽभिमतनोदानन्दमन्दाक्षयोः॥१२३॥ ॥श्रीहर्षं कविराजराजिमुकुं तुर्यः स्थैर्यविचारणप्रकरणभ्रातर्ययं तन्महाकाव्ये चारुणि॰ लः॥४॥ ॥

यावदागमयतेऽथ नरेन्द्रान्स स्वयंवरमहाय महीन्द्रः॥ तावदेव ऋषिरिन्द्रदिदृक्षुर्नारदस्त्रिदशधाम जगाम॥१॥ नात्र चित्रमनु तं प्रययौ यत्पर्वतः स खलु तस्य सपक्षः॥ नारदस्तु जगतो गुरुरुच्चैर्विस्मयाय गगनं विललङ्घे॥ य

ज्ञानं दृढ्य मंदा ह्रीं च तयोः

प्रतीक्षते

पर्वता

राम

॥५२॥

लंघितवान्

मित्रभूतः ।१

दिदृक्षुर्द्रष्टुमिच्छुर्नारदः ।२ नरवमहः ह्यतीति नारदः ॥२

स्वयंवर एव महस्ता भीमः ।३

आश्चर्याय जातमिति शेषः ।१

खंडितः इंदुनव नारीनां यस्मि मानोये तान्

संततो नानून्

उपकरणे। हियस्मात्

गच्छता पथि विनैव विमानं व्योम तेन मुनिना विजगाहे ॥ साधने हि नियमोन्यज
नानां योगिनां तु तपसाखिलसिद्धिः ॥१॥ खंडितेंदुनवनोद्यतिमानान्दीर्घ्यतेस्म
मुनिरैक्षविमानान् ॥ अथ तीर्थपतितीर्थितमुनुमेने नैव तत्यातिनिरंध्रविनम्रैः
॥२॥ तस्य तापननिजियातपुनः संतावदेवसमको नयदंघ्रिः ॥ यावदेव दिवि
सन्नृशंसी वेद्मगतपश्यत सुतन्महसैव ॥३॥ पर्यन्ते द्विनमणिर्द्विजराजं पोत्क
रै रहहतेन तदातं ॥ पर्यन्त खलु वरैर्द्विजराजः कर्म्मकोऽस्य सेतमूत्येनमुत्के
॥४॥ विद्रूरैत टंकशालिनिनीरस्निः पार्यमर्घमर्घ्यकं छरुहाग्निः ॥ पद्यतुं च दमधु
निर्मधुपर्कं स्वर्गसिंधुरदितातिथये स्मै ॥५॥ संव्यतीत्य वियदंतरगाधं नाक
नायकनिकेतनमाप ॥ संप्रतीर्य न वसिंधुमनादिं ब्रह्मशर्मनरचारुयती

पद्मं इदं मकरंदैः ३

देनकृदय

बजे१

विमानपतिमि

नारदः

कश्चिन्नहहतेनेति

कश्चनहहागानि:

कःकेवयनि:

प्रत्येव

अनि अशवेन विनीतर्लः हन्तास पर्यायेन ४ परमस्य नावः पारमं हानस्य पारमं जिघ्रते यस्य तस्य नावः तेना तस्मात्

नै.पू.स.५
॥५२॥
52

स्वर्गे सहस्थितिः तयामुतशिक्षि तयापं वल्मात्

आलपने कौतुकी तस्य तानस्तन्न

वा॥८॥अर्जुनाभिरुचितोऽथ तराभिर्ज्ञातं सदकृतातिथिमिन्द्रः॥ यावदहं कर णं किल साधोः प्रत्यवायधुतयेन गुणाय॥९॥ नामधेयसमतासखमद्रेरिन्द्र मुनिमथाद्रियतोक्तः॥ पर्वतोऽपि लोकेन तां कथमस्मि न द्विजः स विबुधप्र चुलम्भी॥१०॥ तद्गुजोदितिवितीर्णसुपर्यातद्युद्रुमानपिविवेदमुनीन्द्रः॥ स्वः सहस्थितिसुशिक्षितयातान्दानपारमितयैव वदान्यान्॥११॥ मुदितान्य जनसंकथनः सन्नारदं बलरिपुः समवादीत्॥ व्याकरः स्व परन्तुरि कथा नां प्रायशो हि सुहृदोः सहवासः॥१२॥ तं कथानुकथनप्रसृताप्रह्लादसंमोदक ल्पनकौतुकितायाम्॥ नूनमृतोऽचिरमनागमहेतुं ज्ञातुमिच्छुरवदद्धतमन्युः ॥१३॥ प्रागिव प्रसुवि तेन नृपवंशाः किं नु सम्प्रति न वीरकरीराः॥ येऽपरप्रहर

राम
॥५२॥
कितं
वा नृपाएवमं
शाः वीराएवकरी
रः वंशांकुरा

वाहुल्येन ३ जनपति हे नोरद वचनानुवचनेन प्रवृद्धां प्रासत्यां ३ ग्रस्यर्थं ३ करीर्नूई रवंनेहः करीरान्

लोदरस्मैवएकाकेवलत्वनृनिःसेवकार्येदक्षाः॥सामासोकदर्याव४

परिपूर्णकेना रूपाद्धेदिचारथा शास्त्रविद्यापरिल कोमसर्गः२

ह्नाः१

णेः परैर्णमेवि सत्ताः स्थितिर्तल्लेनिपतंति ॥१४॥ पार्थिवैर्निजैर्मा जिष्णुवीरांदूरमूर्द्धग
मनस्पुविरोधि ॥ जोरवां द्वपुरपास्पजैजं तेमकृतामथितिजोरवक्रद्वि ॥१५॥ सानि
शापमिवुनांतिधिर्धृयेस्तैमायैघेदन्तेंगवैनुपयांति ॥ नेनंनैश्रियैर्मामिमांवकुमप
स्वादरेकेच्चतिकार्यकदर्यां ॥१६॥ हर्वपुण्यविन्नवध्यपरुषाः संपदोविपदं
एवाविमृष्टाः ॥ पात्रपाणिकर्मोत्मावर्णमासांतासुश्वांतिकुविधिर्विधिहेष्टः ॥१७
तेह्निमहन्यमंममसंग्रपद्भिर्लिप्तस्फीतमंत्रविषयेसुहृत्सांघां ॥ श्रेयतांन्तेगुवतः
स्कृतिमारेरयुवेग्निरघेमर्षणरूप्निः ॥१८॥ इर्त्युक्तदीर्यमधुवाविनयर्द्धिव
द्धयन्नेवहितत्वचरेण ॥ चक्षुषांदर्शयातीमनिघेषांतेस्थिवांनुनिमुखेप्रौणि
धायां ॥१९॥ वीक्ष्यैतंस्वाचिनयेपरिपाकंपाकशासनपदंस्थतोपि ॥ नारदः

अदिति हेनाः

हेना आपताम् किंसत्वाः४ संस्थाप्य

सावधानत्वं२ संदेहकारिस्फीतंप्रदृष्टं४

अधिकं आहरं दशानीति

स्मितं पुरस्सरं यतू यस्यां क्रियायां

अपरा

नदूरा कुर्वन्तो

नेत्रसृष्टिः

तवैव नाम्नः हंस द्वयो

प्रमदं गजदयोः क्वापि विस्मितः स्मितपुरस्सरं मुच्चैः ॥२०॥ निहितां शतम सखी सुकृ
तं यच्चतुर्दृश्वमविदः स्वाविन्नतो ॥ तृत्पा लेयोद्दिपरं तवहेलां केशाँ लब्धमधि
कादरं दृढं ॥२१॥ सं प्रदत्त वणिरा मूपविदूरां येन नैनो मां विनयं विनूयं तो ॥ अद्
धौतिकं दूर्वेहन्नसा द्रा दाहवैदनु नवः परमा गः ॥२२॥ श्री मेरा नतुषिसा
त्केरवीलिस्चापं मोगपरता नाहि नोति ॥ पत्त्पतां बोहि हि वां तूरपी यं दृष्टिं स्र
ष्टियुधिं कातव कोपि ॥२३॥ भोः स्वभावमधुरैरनुभावैस्तावकै रतितरां तरं
लोऽस्मः ॥ धौ प्रथाधिगलितो बधिका लं साधुं साधु विजयस्व बिभोजः ॥२४॥
सरस्वात्र दृतुतं नु स्वबदं स्र सालितुारिविलन जूघल्घनो ॥ येत्विहितानुप
गमः स्मृणु रासांतं जगघ वमुदं तमुदंतं ॥२५॥ सा भुवः किमपि परंत्नमनं घ्वे

नै. द्व. स्य गा ५३ ॥

तुयस्मा

विस्मति

नाम्नपीन्नः

तव

प्रतिमा

नियारी

राम गा ५३ ॥

किं न हालरा

गति ... यस्यां क्रियायां तत्

झीप्त्वदरी· तस्या ज्ञानं· असौ हरिः· न जिवकाचारितं २

गायमागा २

यर्णयितुमशक्या २

नाहत्पभारयेगानर

नाका

न्नैषणं जयति तं त्रकुमारी॥ नामष्टपतेर्न यो दमयंती त्रोमयोमदनशक्त्यमसोघं॥
२६॥ सूर्यतिः प्रतिमुकृनमप्रवीकाप्रियो वनजवेनच्छवंती॥ भूत्राशिरखं सुकृतसार
न्नतेस्ताक्रोपिपूर्मिजजे तेकिलनावा॥२७॥ कथ्यतेनकेतमः सरतित्वं मौविविच्चुर
सिकिंचलदोष्णः॥ अङ्कवैल्मनिरणस्मिनरध्यानिगमेलनपरिश्रमयेनां॥२८॥
येत्पथावधिरणुः परमः सोपोजिधीरपिनपरैयतियस्मात्॥ बालयानिजेमनः
परमौल्लौझीदरीरौयहरीकृतमेनां॥२९॥ सोशरस्वकुसुमस्यशरव्युत्सौचितावि
रहंवाचिक्त्रिरंगैः॥ तांतचित्रमपिधातुरधेनस्वस्थवरमहायसहायो॥३०॥
मन्मथायपूर्दथ्यादितरोलांकृतिहृत्स्वविधयेविधिरोत्त्रां॥ तेन तत्पैरचशाः प्र
पिवीशाः संगरंगैरमिवाकलयंति॥३१॥ येषुयेषुसरसादमयंतीन्हषेतोयैपि

पु

दद्दद

स्वस्थस्वर्यबरः मएयमहाउत्ल वानसको३

हमनाम

दोषावस्थान्यय दिनं तमेव गम्बस्थिः यन्नयस्यां शिप्रयापां

ग्रन्थे ६ ५ वांछाशीला ३

नै. च. सर्ग ॥५४॥

54

मे मोरे वालय यो:

वोपि गुणेषु ॥ तं त्रं तं त्रैकल्यपूर्वापि विश्वेषो येः सैहिं हिति नृतां पुरुषार्थः ॥ ३२ ॥ नै
त्रावे वायदिनाय धितस्यां यौवनो दयि निराजसमाजे ॥ आदुत्वादेहरहे: अस्मै
बोरु स्वलोसंस्मर गेयाज्ञि वे गः ॥ ३३ ॥ इत्यमी वसुमती कमितारः सोदयांस्वद
तिथीन् विवैनौ ॥ भीमजन्सुरनुवीरनि लोषेद्रमंतरे मैनो नृपतीनां ॥ ३४ ॥ ते
नै जोय दृष्टनि दिवमांगां संख्यसौ ख्यम नसे नुमनु वांयये न्यू धं क्षितिन्न ती
नैविलोकेत न्निमग्नेमनसां नुचिलोकैः ॥ ३५ ॥ वैदर्य धापि नै कोपि नृवं तंह
तैहं त्रैकरूपां विरूपणाद्दि ॥ ३६ ॥ सेतं दपि यैनाव यें केषांच नायविषे येरसैने
क: ॥ ३६ ॥ एवमुक्तवति देवऋषींद्रे द्रागमेदि मघवानन मुद्रां ॥ ३ तैरोतरस्तुनो
हि विभ्रनोकौ तिमं जुलतम: क्रमेवादः ॥ ३७ ॥ कोनु जेम मने जैनु जोषो जोयतिसे

विषये

हृदः

राम ॥५४॥

हमुंने

मस्का

सुहृज्जनितसुखंष

दनिमहं ४

द

अभिलषणीयं ३

गायती स्फुरती ५५ लिरवंतोणोयस्य

शीनामा वायनवनीं ३

गृहे रक्षितं नरिव. स्वर्गात्मेव रक्षिता यस्य

दक्षिणानुगो संगां उष्णीर्षकालस्य

सुखेन

अपगतभयः

स्पष्टरसातलेव. स्वरसातले नयो गर्वो

हव: तस्य शकावि छितेयस्य स:

रारणेरणा वृव्यां॥ यद्गुं जो कमु पैधा पजं यांकं शामिणो स्युपिमिंवी तैनि शं कु:॥ ३८॥ विंवि

रूपकाळुनोडूपपन्नेत स्यजैामि निमुनि तवमु दीयें॥ विष्टंहं मखवनुजांमसेहि समु वीर्षी

तांमदशैरपिसुंनिमेंायें॥ ३९॥ इदै शानिमुनपेविनेपुा छिस्सोस्युवान्सेवैचनान्मु

पहृत्यो॥ शंसुनि: स्पसित द ४ चरी वाग्नारस्स्यानिरिपा यनि रोजा॥ ४०॥ स्यारसात

लनवाहवशांकी निर्हेलोमिनवेसन्च समुमत्यां॥ घोंगते स्यहिदिमैद्वेदद की:

स्मां ल लवयनटाजिवितेर्के:॥ ४१॥ वीहितस्त्वमंसिमांमेमुगेंवतंन्मनुष्यज

गतैहु मेनुषां॥ किंनेव: पौरंहुत्वा नैविवेोकुतेत्रेतामुपन्नतविवंदंते॥ ४२॥ इद्गु

दीयें सेयपोमुनिरूवैस्वर्पतिंप्रतिनिर्वल्वंबसेना॥ वोरितोपैनुजंगामसंयं

तेतौकिंयंत्यांपिपदान्वपैराणि॥ ४३॥ पवतिनपरिपीयेगन्नीरंनारदीयेमुदिते:

श्रीसुपततनिम लितंव. तस्य द्वारी ४

प्रनुगानीहि

तूष्णीभावमावि र्भयं:

दुरीतनरकान्त: निष्फल रस्य

हेद्वेइ. नया

समागता:

प्रभव:

परिलेनु

मघोनीतु पोगेडापू स्वप्नवुबेनिसेअता रर्ल५   पर्वतस्य पक्षानुछिनत्तिस्वेयं शीलं यस्य तस्मि नू   नद्वारेरा संक्रामितानैघक विद्यायस्य

55

ईद्रापि ५

नै. स. स. ५

॥५५॥

प्रतिनेदे॥ स्वस्स्यं कश्चिद्दापिं पर्वतपक्ष्मद्वेदि निस्वं मदर्शिनं पदैः॥५४॥ पाणिये
बद्धैरि पौर्स्ये मैम्पीशीतकौमूलकरयह मे हिंबा॥ त्रै पुंजे विरे चिताशनिवासव्यापदां
मुपादि देशरतीश्चैः॥५५॥ नाकलोकभिषजोः सुषमां यां पुष्पचापमपि चुंबति सैव
वा॥ वेघ्नितादृंगनिषज्यदसौतद्वारसंक्रमितवैद्यकविद्यः॥५६॥ मानुषीमनुस
रत्यथपुत्यो स्वर्वधूम्नवमवलंब्य मघोनी॥ स्वं जितं निजमसूचयदुच्चैर्मां निमीर्न
नृसरोहरूनत्या॥५७॥ यौम घोनि दिवमुच्चरमापे रं नयामलिनिमीलकमं
लैन्तु॥ चरणिएवसंस्खलस्तु च लैमस्याः शैतमांतरमञ्जापतंनंग्या॥५८॥ जी
वितेनकतमप्सरसां तैस्या ण मुक्ति रिवद्युक्तिमतीनैः॥ इत्थंपनकुरमवोक्षि
घनोच्या॥ दीर्घनिःश्वसितनिर्गमितेनो॥५९॥ सोधुनैः पतेनमेवामितः स्यो

अधिकि

सह 55

नीचभावं

धामः

गर्भ

शोभा

राम

॥५५॥

मलिमकृपोवर्लोएव३

पुत्रा

55

कि ज्ञान मिशिगानु मिछं ५

अथा ८१ बहिर्गताः ३

अभाकारस्तुति ॥१२

निश्चल बस्य चान्तेन ४

दिव्यं त्वेष्यं तंतिलोत्तमं मूर्त्यार्थिं ॥ चाप्परस्य पतने नं कराज्ञां तं हि लोकन चलच्छुजना
त्वात् ॥५०॥ मेनं नकामं मनोज्ञं तां पमुद्दीतं येत्पिष्पि सुरर्षयो देवा हि श्वां ॥ तं स्फुटं निजं हृदः
पुटपाके पंकं लिप्ति मस्त्रं जैद्धहिरुच्चां ॥५१॥ उर्वशीगुणा वश्यी कृता विक्षिप्ता ते न एति
मितना यनिन्नेत्रौ ॥ ज्ञा नु सो हृदसमापन सीमस्मं नकार्यमपुष्पद्ध पुष्पे वो ॥५२॥
कोपि कौमपि बन्नों एबुभुसुं सं सत्यैवं तिबद्ध शन्तनं तीरीकिंचितं ॥ एषं कश्यपे सुता
मपि गतां पश्यं कश्यपसुतः शतैय होः ॥५३॥ अप्राहि मां तनं सुनगत्व संगवर्किो
पिस्त्वे त्वं तिमघोनिवन्ताषे ॥ वीक्ष्य तो पि स घृतासि नर्त्तो किं योसि नैत्वं मापि सी
अगुतोनां ॥५४॥ चन्द्रपुष्कीतिपयः पिरेनाया सं मुदाथे हरि न्तां कामितारः ॥ वर्तमे
केषांत्रिपुरः पंरमै कोस्तेऊ तानु तिगे कोनेम हार्घः ॥५५॥ प्रेषिताः पंथ्यगाथो दम

तापित वती

पूर्वं वक्तितः पश्चान्नमितः कंधरो ग्रीवा यस्मिन् एवं विधो यो बंधः शरीराद्वयस्थाविशेषो येषां संस्थानजनित संतोष ध्यानेन

नामितानां

श्रेषिताः

नै. सू. स ५ ॥५६॥ सू

56

यं त्यै चिरा चोयं चिक्षुरानिर्जं दूत्यं ॥ तडुरुं प्रातिचंते रूपं हारोः सरवसोरव्य कुपदे नंनि
स्तुद्रैः ॥५६॥ चिंत्रमंत्रविद्भुपैरूपिप्सेतैः स्वं विस्मयं बतेच्छरनुसमो ॥ धोनं कोपि द्र्वे
वास्त्रीनिम्दूत्रौ सैवसा बलुति पुत्रो हिंविंत्रो ॥५७॥ यो घृलंघितपथैरथैवाहैः सुमितो
मुवंमममीसुरसारः ॥ वृक्तितो नमितु कंधरवंधाः श्रुकंवुधुनितम धुनिद्दूरं ॥५८॥
किंघनैस्वजन्दैर्धरैथचैंवनैवैसंत्रिपिज्ञमप्यलैर्ननंत ॥ स्पंदनेन पैरमेहरम परेयन्नि
स्वनस्फूतिसहोपनतैतैः ॥५९॥ स्तनविस्त्रैमदकोउकिनावंनावैबोधवेतरं तरं
गास्मां ॥ तत्रनेत्रजनुपृः फलं मेतेनेपुधं बुवुधिरे विवुधेंद्राः ॥६०॥ वीक्ष्य तेस्व
वरुणं स्मारुणत्वं यं कुमारनिविंडं जडं नूपं ॥ नौ चितीजडं पतैः किमु सासुध्राम्य
प्राज्यं विस्मयं रस स्तिमितं स्मां ॥६१॥ रूपमस्य विनिरूप्य तपोमित्त्राति मां परे विवं

हृदयापाय शाले चतुरे
राम ॥५६॥

कालिमानंगाप

वक्तुवरस्येनतिमितस्य निश्चलस्य

रामणीयकमेवगुणः तस्याद्वितीयवादः

मोदयं बहिलाय उन्मकारिणीः

नलान्यत्वमेव

ईदृः

स्वयंवरकालः

शंवतंसः॥ क्रीत्यति यं दधुनापि स दैवः कालं एवं सकलेन जनेन॥६२॥ यं खला
रदहनः खलु तापरूपं चेयजनेस्य विमृश्य॥ तं च मदनलं ताजनिके चीमातं द
पेनलं तेव तुहेतुः॥६३॥ कामनीयकमधः कृतकामं कामसंहितिरवेक्ष्य
तदीयां॥ कौशिकः स्वमरविन्दपरिस्पन्दम्यते स्म खलु कोशिकमेव॥६४॥
रामणीयकगुणाद्वयवादं मन्नमुच्छितमुपाहितवान्यः॥ विस्मयाय हृदया
नि वितेरुस्तेन तेषु न सुराः प्रबन्धुः॥६५॥ येयरूपकविशेषनिवेशैः संव
दङ्गिरमराः स्तुतवैः॥ एष एव स नलः किमितीदं मंदमंदमितरेतरमूचुः॥६६॥
तेषु तद्विधवधूवरणोत्कण्ठेषु सम्सभ्यः संसद्यो वा॥ तस्य कुण्डिनपुरं प्र
तिसपन्नं नृपतेर्व्यवसितानि शरीरं सुः॥६७॥ धर्मराजसलिलेशकृतांशैः प्रा

प्रियरूपकस्य विशेषः तस्यनिवेशाश्लेषैः

एते पदार्थाः

न तु मुणापिकसीने नरवनेनल्ने ३

अमुष्यालीमः कथं ३ मगानीयाद्दिगानीया हा ४ तुषं १ वक्ष्यमाणं १

जीवयाप्रियं १

नै. द. स. ५

॥५७॥

57

ण तां स्त्रिनमुमुं जगंतकौः॥ प्राप्य हृष्ट चल विस्मृत ता पैञ्चे त सानि न्दंतमुतद्रविंति॥६८

नैव नः प्रियतमो मयि पापः सोऽयमित्थमुनर्हणुते हृणुते वा॥ एक एव तं कथि गुरुमंगुणो दशा

मन्यतः कुथमदः प्रतिकुर्मः॥६९॥ मां वरिष्यति तदा यदि मैत्री वेदनेष्यमिय दस्य

मह त्वा॥ ईदृशीव कथमो कलयित्री मह्यिषे ष मपरां न्यपुत्री॥७०॥ नैषधेन तद्

तेदमयंत्या ब्रीडितोन हि बहि मीविताहिमं॥ स्वाप्रे हपिव नितां कथमास्यं क्षीनि

मीलि खबुदर्शयितहे॥७१॥ इत्थं वेत्यमन सात्म विधेयं किंच नेत्रि विबुधी बुबु

धे नै॥ नाक नायकमपास्य तमेकं सां स्प पश्ये ति परस्पर मास्यां॥७२॥ किं विधेयम

धुनेतिविमुग्धं स्वानुगानन मवेत्य रुमत्तुस्रा॥ शंसतिस्मकपुटे पद्रुः कं ब्रव चनं स

मन्निले पान लैस्यं॥७३॥ सेवतः केशलवा नौसिकं खिलं सनैषध इति प्रतिना नः॥

दर्शयिष्ये

विधि० भाति

लज्जासंकुचितं

याम

॥५७॥

ममांमतः पादो १ स्वीयकार्य ४ यानुमानिकी बुद्धिः १

यस्माली स्मार्क

पूर्ले स त्वर मोनुख्यानयेव

स्नासिसेनाद्य मुकुंदस्त्वमपि रेवां वीरसेननृपतेरिव विप्रैः॥७४॥ क्रेयाप्यासि नैले त्यक्त
मुक्तांक्रो यत्र यां चेन्मुनें यां जेति पैके॥ तैत्तैर्पवैवं फलेसत्वरयात्वं नोपनोदमिदंमांग
मितः किं॥७५॥ एषनैषधसदुज्जरदेषुज्ञोकेशाकृजहिकेःसंकुताशः॥ यादसां संप
तिरेषचैशेषंशासितारमधिगम्यसुराणां॥७६॥ अर्थिनो वयममी समुपेतास्त्वां नले
ति फलित्वैतार्थमिवेहि॥ अर्थनं हृतमपास्य च रवैदं जीमहिन्वयातिकायनिवेदं॥७७
इदृशं गिरमुदीर्य विजेजोषंमासेनं विविशोष्ठ्यं वसताषे॥ नौत्रं चित्रमन्निधाकु
शलत्वे शैशवाविधिगुरुंगुणिरस्य॥७८॥ अर्थिनाम हह षितादिकरोमास्त्वं वयं वः स्फु
टवदंवदवदं भ्रां॥ प्रर्चनार्थमिवेतवचैरणानां मे प्रणाम करलोडुपनिन्ये॥७९॥
उर्ध्वे नंदिगाधिपैर्विमेमीत्तिस्ताद्दशं कथमहो मदधीनोऽर्दिशं मनसि कृत्यविरो

मूर्छी वमृव

वचनकौशल विषये

हे

नवसमीपे

उपहृतवान्

याभ्यादानयोः परस्पर विरोधं

इद्यंक छं

मशायितं२ पूमबे२ गीयतां४ दत्वा२

नै॰ म॰ स॰ प ॥पणा॰

ध्वंनैषधेन समशायि चिरं यः ॥८०॥ जीवितावधि वनीपकमात्रैर्याच्यमानमखिलैः सु
लभं यत् ॥ अर्थिने परिवृढाय सुराणां किं वितीर्य परितुष्यतु चेतः ॥८१॥ भीमजा च
हृदि मे परमास्ते जीवितादपि धनादपि गुर्वी ॥ न स्वमेव मम सोऽर्हति यस्याः प्रोज्झ्यता
मपि कैर्लोभविलोभी ॥८२॥ याचितः कथमनीप्सितमेषा दीयतां स्वतनुरप्ययाचित
मेव ॥ तां धिगस्तु कलयन्नपि वांछामर्थिवाग्वसरसंसहते यः ॥८३॥ प्रोपितेन
चटुकाकुविडंबं लंभितेन बहुयाचनलज्जां ॥ अर्थिना यदहमंघ्रिगतः स्यां धिङ् मां तदपि दाता
तेन तं तु पतिविलम्ब्य ददानः ॥८४॥ येन्न देयमुपनीय वदान्यैर्दीयते सलिल
मर्थिजनाय ॥ सोऽयमुक्तिविफलत्वविशंका त्रासमस्य दपमनुचिकित्सा ॥
८५॥ अर्थिने नतरणे वेदनमात्रं किं नु जीवनमपि प्रतिपाद्यं ॥ एवमाह हृद्गतः

विघने

58

चाटुषु प्रियवाक्यं काकुर्दीनवाक्यं ते न बाटतानं परिमोहत्य प्राकोति

ह्रयं

पचानथेमितसे यद्यन्ते४

राम ॥पणा॥

विशागरु वृ: पाचनंच ते नलस्या४ गर्वे वृहुप्रहे:

अर्थनो निर्यावनवचनं तस्य विफलत्वविशंका त्रासास्तेन मूर्धनचनदपमनुस्त्र॰ नस्यचिकित्सा२

ह्र्नसहितं ... र्थिने स्थापयती ति॥

वेजल्कृतापीक्ष्य दानविधिं कोपि विदग्धः॥८६॥ पंके संकरिवर्गाहिते मुहुर्निम्नाप
यः कुम्भसंभवः प्रणाय्य॥ अर्थिपाणिकमलैर्विपिदं तद्भस्सवेद्मविदधीत सु
धीस्तु॥८७॥ याचमानजनमानसवृत्तेः पूरणाय बत जन्म न यस्य॥ तेन
भूमिरतिभारवतीयं न द्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रैः॥८८॥ मार्गेणानि कृपणाः स्व
तु जीवन्त्येतन्महापापं यत्तु नाल्पपरस्मै॥ तन्वे येषां कृते मम मांसं चैत्रं यद्धनैर्पय
न्ति तान्निमन्तोपि॥८९॥ मामम मीन्तिरिह याचितवृद्धिर्दत्तं जातमवमत्य जगत्या
यं यशो मयि निवेशितवान्पते त्रिशंकौ यो स्वीकृतमस्कृतदीयः॥९०॥ लोकेप्यप
रलोकमुपेता हां विहाय निधनेधनमेकः॥ इत्यमुं खलु तदस्य निनीषत्य
र्थिबंधुरुदयद्दयचित्तः॥९१॥ दानपात्रमधमर्णमिहैकग्राहि कोटिगुणि

कदाचित

कृपणानीति

स्वयं न ... [illegible]

तानि ... [illegible]

नेकुं इत्यनि

रति हितो:२ यशस्यमानं॥४

नमित्यति॥२

परलोकेगते सदनीर२

गते॥२

नंहि सज्जनमेव २ नाम्ना　　　　　　　　अविनमार्ग १

ने. सू. सर　॥५५॥　यजमान　यष्मान्　59　जसयंति

नंदि विदायि॥ साधु शेति सुकृतैर्यदि कैचुं पारं ... किं कंकसीद मे सीदतु॥५२॥ एं
वं मां दिसे विविखिं त्यमुक्तैर्ता न वोच तपति निषिधानां॥ सोर्षि दुर्जन मे वो पासे
हर्षान्न्याच्यमान्नसु खमु स्व्रस्नि तस्त्रि॥५३॥ नात्ति जन्य जन कव्याति नेदः सेत्व
मन्न जनितो जन देहः॥ वी स्य वं रवं कुतन्न सुमन्नादां दैग्नि मंजन्न मु पेति सु
धायां॥५४॥ मन्नेपः कनुतनु कं फर्ले वा सुयमी स्व्रण पथं व्रजथेति॥ ईदृशं
परिणमं तिपुनर्ननैः पूर्व हूरूष तपांस्त्रिजं यंति॥५५॥ प्रत्यं तिष्ठि पेदिक्लौस्व
कुदेवी कमेस र्वसहेन व्रतजन्मा॥ यं यमुप्यू हहपजैं नमः स्या यंत्ति मे: स्व
जयै पादपयोजैः॥५६॥ जीवतावधि किंमे प्यधि कं वा येन्मनीषितमितो
नरडिन्नोत॥ तेन वश्चरणमर्चति सौयं वृतवे स्त्वपुनस्त्व किमीदृकू॥५७॥

उमर्थमपि　राम　॥५५॥

मनुष्यवान्छ्यान् १　　　　मनुष्यवाक् १

दूत्यम ॥२

एवमुक्तवति वीतविशङ्के वीरसेनतनये विनयेन ॥ वक्रचारुविषमां मधुशङ्केः

कार्यकैतवगुरुर्गिरमूचे ॥९८॥ पार्थिवोऽपि न महेन्द्रसमर्थ्यास्त्वा: कामये महि महीमि

हि कांशो ॥ इत्यमर्त्यमुक्तोऽरुदेनः स्म दूत्ये तिमिर्जितैस्ममरैश्चिरं स्यन्निरस्य ॥९९॥ अस्मा

सु ते तनमधिक्षितिनृपोत्तमरूपं निर्जरश्रिते रवलु तु कपाः ॥ किं गृहाण दिविनैजा

जरैति तै तैस्त्रास्त्रैरस्मकर्तमस्तामराणां ॥१००॥ किं वहूक्तुनयुना तावयमेव लु

त्रुलं बुधिमगाधमवेमः ॥ त्वामिहैवमुनिवेषयरहस्यानिहितिं नहि लेने मुहिस

वो ॥१०१॥ शुद्धवंशजानितोऽपि गुणौघस्त्वाननतानुमनुजे वर्ज्योपिशाचः ॥ किं मुग्धे नमत्तनुमा

सपृष्टं सायके धनुरिवार्जनिवक्रः ॥१०२॥ तेन तेन वचसैव मघोनः स स्म वेद कप

टपटुरुच्चैः ॥ आचरत्तदुचितामथ वाणीमार्जवं हि कुटिलेषु न नीतिः ॥१०३॥ सोऽयं

यस्मात्

त्रिशंति हेतुल

मित्रं वा वपक्षं वा रणं वा

विघ्नं पक्षं नीता निविघ्या निता निजवना निवे योते ॥५

मत्यां महिका मुष्वं इ ॥२

प्रेरयितु का म ॥३

कथायाः पथः तस्य पारगाः २

तानु ५ हेरेवाः १ माका १ मास्म १

पुर्वोक्तकार्यं न स्य परिपंथि कार्यप्र तिकूलं

नै.च.स.५

॥

60

मुहुर्व्व तरताडुरितो नाम्नस्यजेन्मनि प्रेयेवैकृतानां॥ पुष्पंदीयमपि यां महिमानं जेतुमिच्छति कथापथपारो॥४॥ विक्रमि चित्रमखिलस्य नेतुर्यं धुर्यकार्यं परिपंथितुं मौनौ॥ श्रीशिरिः क्रतुरमं स्तुपुनर्मीश्चलितैवपरवागपरा सा॥५॥ येन तौविमतेरुद पतिताकापांसंमुखे स्थमरिवक्रवक्रतत्वौ॥ तौ पिकिंवित्तरस्थे दुर्शिम सायानस्य सहशी वितरीतुं॥६॥ यामिया मिह येरी तु मेहोतु हन्ततां डैकर वो तोकथंवः॥ ईदृशां नमहतां व्रतजातं तु वंचनेनमम मेचलितं स्पृढ लोपि॥७॥ ऊचु मोमिवरेहान्मुहुरस्यामोह मैमिचमुहूर्तमहं येः॥ ब्रूतवः प्रजवितास्मिर हस्यं रहिहृतं सेकथमीहं गवस्थः॥८॥ यो मनोरथमयी हृदि कृत्वा निःस्व सिम्यथ कथं सतं दग्ने॥ भावगुप्तिमवेलं चित्तेमीशेंङुजेयाहि विषयो विद्यु

भोदेवाः

पे ५

राम

॥

निजरांजीनामपि

पुरः नाथानांस्तांन स्वदारिमा चिकानांगोपनं १

नमर्थास्मि ३

शंक्तास्मि १

दक्षिणं प्रेवलदृष्टं तस्य ज्ञाय ततेन चंडं
दारिद्र्यं यस्य

षांपि॥९॥ यामिकांनतुपमस्यचंमादक्रांनिरीक्षितुर्मापिद्दमतेकः॥ रक्षिलंदऊय
चंजचरित्रेपुंसिविम्बसितिऊत्रंकमोरी॥१०॥ च्मादंधीचिकिल्केदोल्टकतार्ं
प्राणेमात्रपणसीमयैशोयेत॥ सोदधेकैथमेहंप्रियपातेस्माणतः शत
गुलेनवणेनो॥११॥ अर्थनामपिनववज्ञिरिंबांस्वैकेनुमहींत्रिमयापिनेव
स्तु॥ त्रीमेऊर्ध्वपरयाचनवाचेस्तेपमेवगुरेवःकुरणीयाः॥१२॥ अर्थिताः
त्रेयुमतोदमंयेतीसर्यमस्वहमुपास्यमेपायेत॥ कौनेचैद्युतिंयतामेपितं
दः सामेमांपिसुतूरांनेतेदस्ल॥१३॥ ऊंजिनेंद्रसुतयाविलदहेवैमांवरीढमुर
रीलूतंमांसे॥ श्रीडमेष्यातिपरमेयिहहेस्वीकेरिष्यतिनसोस्वल्लुपुष्पान॥१४॥
तेत्र्यसीदतांविधेत्तेनखेदंदृत्यांमत्यसद्दशांहिमिमेदें॥ए स्वतेवैसुलभानैतु

दीत निःसृतः
अघोमूर्धं यस्य
दृश्य

स्वयमेव उररीकृतं … कामस्य याचकानिलाषस्य ॥४ सोमवंशोद्भव ॥३

अनुयाचेन ॥१

नै॰ च॰ स॰ ५ ॥६२॥

61

सोऽध्वं तैर्द्विविधैस्तुतिरेनौ पथि केनो ॥१५॥ ईशानिगदितानि तद्वोसि माकेलयपास्से
नलेस्यवल्कारि ॥ क्वांस्तुति स्मो किमपि स्मयमानः स्वानुगाननविलोकेन लोलः ॥१६॥
नोऽन्यधापि नृपतेऽनवतेद्वं रोहिणीरमणवंशभुवे वो ॥ लेकृतेन रसेनात्तवचोम्या
द्यधिष्ठस्वयमुरीकृतकाम्या ॥१७॥ नंगुरं नवितथं नकथं वाजीवलो कमवलोक
यसीमं ॥ येन धर्मयशसा परिहातुं धीरहो बलतिधीरतवापि ॥१८॥ कः कले
उनिजगन्मुकुटवः प्रार्थकेप्सितमपूरि नयेन ॥ इंदुराहिरजनिष्टकलंकी कष्ट
मत्र सन्नव नापि मान्यो ॥१९॥ याप दृष्टिरपि याञ्चुरवमुद्रा याचमानमनुयाचन
वृष्टिः ॥ त्वा दृशास्य सकलः सकलंकः शीतभानुरसि राशकः परमेकः ॥२०॥ नाद्
राशिप ठता किमपाठि विस्मृतोऽथ नव तापठतोपि ॥ इत्थमर्थिचयसंशयदो

नः किमथवा

वक्र…

नाम ॥६१॥

अब्रवीदथ पयमस्त्रमरूष्टं वीरसेनकुलदीपनमस्त्रं ॥ यत्क्षिमप्यनिभृतं पतितं क्विंचेद्द्रवं रावसनैः सद्द्भ्रांते ॥२४॥ ४

लारखेलनं रवलुंचकारनकारः ॥२१॥ अब्रवीत्तमनलः कनलेदं लब्धमुरूसिय
शः त्राशिकव्यं ॥ कल्पवृक्षपतिमर्थिनमेनं नापकोपि शतमन्युमिहान्यः ॥२२॥ न
व्यहन्यत कदापि मुदं यः स्वसंदामुपनयन्नभिलाषैः ॥ तत्पदे त्वदभिषेककृ
तां नः सत्यज त्वसममतामदमद्य ॥२३॥ रोहणः किमपि यः कठिनानां कामधेनु
रपि याः पशुरेवां ॥ नैतयोरपि वृथा नवदेश्यैर्हा विधिः सुरसिव सांविभेततां ॥२४
याचितश्चिरयतिष्ठनु धीरः प्राणनेऽस्तृणमपि प्रतिकूलः कः ॥ रांसतिच्छिनयनी
दृढनिद्रां द्राक्षिमेषमिव धूर्णनघूर्णौ ॥२५॥ स्मत्तपुष्पमपि दित्सति शीतं सा
र्थिनां विमुखतां पदं नुजाजिं ॥ स्तोककस्यरवलुंचं चुपुटेन द्रुमानि[illegible]सति तं
नसंघे ॥२६॥ ऊचिवांस्तु चितमद्धरमेनं पारापालिरपि पालिमुदस्य ॥ कीर्तिरे

अर्थिप्रातिक त्वां ।

नै॰ पू॰ स॰ ५ ॥ हर॥ 62

वंन्त्रवतांप्रियदारादाननीरस्फुरमौक्तिकहारा॥२४॥ चर्मवर्मकिलयस्यनभेद्यंयस्यवज्रमयमस्थिचतौचेत्॥ स्थायिनाविहनकर्णदधीचीतन्नधर्ममवधीरयधीर॥२५॥ अद्ययावदपियेननिवद्धौनप्रभूविचलितुंवलिविंध्यौ॥ प्रास्थितावितथतागुणपाशस्त्वादृशांसविदुषांदुरपासः॥२६॥ श्रेयसोजितसुधांशुमुखश्रीर्यान्नमुंचतिदिगंतगतापि॥ तंगिसंगमकुरंगहृतार्थैः कः कदर्थयतितामपिकीर्त्तिं॥२७॥ याचरंप्रतिपरेर्थियितारस्तेपिपंवयमहोसंपुनस्त्वं॥ नैवनःखलुमनोरथमात्रंसूरसूरयदिरोपिविपक्षोन्तिः॥२८॥ अर्थितांत्वयिगतेषुसुरेषुम्लानदानजनितोरुयशःश्रीः॥ अद्यपांडुगगनंसुरसाखीकेवलेनकुसुमेनविधत्तां॥३०॥ प्रवसतेमरताऽर्जुनवैणपवंस्मरतिध्रुततोपिनलेलेमनसीह

प्रवमरणाय

राम ॥ हर॥

दः॥ स्वागमनाफलतांयदिशंकसेतदफलंनिखिलंखलुमंगलं॥ १३३॥ दृष्टिंनःप
तितेप्रतिश्रुतिरणद्घण्टाघनस्वराह्लादिनींधर्मार्थिंसृजतीश्वकातिप्रतिभटीहूत्यान्विता
स्व्यापदाम्॥ त्वत्कीर्तिंपुनतीपुनःस्त्रिभुवनंशुभ्राद्युपादेशनाद्व्याख्यांसितपीतलोहित
तनुंरिन्नाम्यामान्वयंलुंपतु॥ १३४॥ यंप्राश्यनसहस्रपाण्डुरमवस्थादेनंपंगुंकृयंसच्छायातन
यःसुतःक्विलपितुःसादृश्यमानिविष्टाति॥ एतस्यान्तरमघ्यनःसमयज्ञनिलत्नेजःसोलंघनेसाहसैः
रपिपंगुरंघ्रिनिरस्त्रियाक्रीन्नतन्भानुमान्॥ १३५॥ दृत्वाकर्ण्येतितीक्ष्णास्त्रिदशापरि
षदस्तांगिरस्त्वातुर्गोन्नीवेदनीकामुकोऽपिप्रभन्नविनिहितंहूत्यन्तारंबन्नारो॥ अंगी
कारंगतेस्मिन्नमरपरिवृढःसंनतानंदमूर्चेन्मूर्च्यादंतद्विसिद्धैरनुविहितनन्न
वाच्चिततायत्रतत्र॥ १३६॥ ॥छ॥ श्रीहर्षकविराजराजिमुकुटालंकार०॥ छ॥

नै॰ष॰स॰६
॥६३॥
63

तस्य श्रीविजयप्रशस्तिरचनातातस्य नव्ये महाकाव्ये चारुणि नैषधीयचरिते सर्गोगमत्पंचमः॥ ॥५॥ ॥दूत्याय दैत्यारिपतेः प्रवृत्तो द्विषां निषेद्धा निषधप्रधानः॥ स भीमभूमीपतिराजधानीं लक्षीचकाराथ रथस्य दूरात्॥१॥ भैम्या समं नाजगणद्वियोगं स दूतधर्मा स्थिरधीरधीशः॥ योगाधिपानेमुनिरंतरायं दुर्वारमप्यौर्मिमिवौर्वशेयः॥२॥ नलप्रणालीमिव कुंडिनौजाः हीसंवादपीयूषपिपासयास्व स्तो॥ तदप्यवीक्षार्यमिवानिमेषा देशस्य तस्योच्चरणी बभूवुः॥३॥ तां कुंडिनाख्यापदमात्रगुप्तामिंद्रस्य मेने मरावतीं सः॥ मनोरथः सिद्धिमिव क्षणेन रथस्तदीयः पुरमाससाद॥४॥ भैमीपदस्पृष्टतीर्थरथ्यासैन्यं पुरीत्यंकम्बकाकु लेसा॥ नृपो निपीय श्रवणेन मीन्याश्रंशनिशम्यासंस्तुरैः कृतार्थाः॥५॥ स्वि

राम
॥६३॥

घंत्रमोदात्स्केलुवेनं वांमं रोमांचं च्नंत्य हृंस्मात्रिं रस्य बकुः॥ अन्यतुनेः कं प्रमापिंसु
रित्वा तस्याः पुरः प्रोपनवोपन्नोगं॥६॥ स्यांदसौ सारथिना सनाथा द्राजावती याँ
श्चपुरं विवेश॥ निर्गत्य विबिं बो दिवेना नेवी यात्सो धे वर मं जे लं मं सु संघः॥७॥ चि
त्रं तदाकुंज्जिनवेशितानः स्पानं लंस्य मृ हिंविद्व तेन दृश्या॥ बंभ्रूवतं विच्चित्र तरं तथा
पिविस्त्वैकं दृश्ये वें यदस्यां मं हिः॥८॥ जैनैर्विदग्धैर्नवनेश्च मुग्धैः पदे पदे विस्म
यकल्पवध्वी॥ तां गाहमानं स्य पुरं नलं स्य दृष्टिर्ययौ राजुकुलातिथित्वं॥९॥
हेल्नांदुधो राक्षिज नैस्त्र सज्जैं र्वो नश्च रामीतिह दालले जौ॥ द्रव्यामिन्ने मीमित
सेतो त्रुबं हस्तां विवित्वं त्यस्वं मसोस्तु श्रोचे॥१०॥ अथोपकार्या मम रेंद्रकार्यात्कदा
सुरं लाधि लतेरदृष्टः॥ चैमींदिद्रक्षुर्बडं दिक्षु चैत्तु दिशंन्ते सौतामसविन्द्रा द्विशं

कार्यगित

नामूतर

विस्मयस्यस्थापन
जी

पारंर

दुर्यदृष्टां उदकारिकां र

क्षाम्रविष्टस्यादि रित्यमरः र

चतुर्णां मध्ये द्रन्द्रप्रधानतः तस्मादमरेद्रकायात र

उद्धर्त्ति हुं ३

उत्कारिका वी

भस्मीकृत्य १ — हावा

कः॥११॥ अयं कदर्थ्यत्वमनिवारकाणां शिरांसि विभुर्बोधि विलुज्य कंठं ॥ हरां ददे विस्मयनिस्तारं गांसं लंघितायामपि राजसिंहः॥१२॥ अंतःपुरांतः स विलोकयंबालोकांचित्समालक्ष्मीमसंवृतांगः॥ निमीलितादः परयाक्षमं त्या संघट्टमासाद्य चमच्चकार॥१३॥ अनादिसर्गस्रजि वात्मनेता चित्रेषु वां नीमसुतानलेना जातैव यद्वाजितेशंबरस्य सोशांबरीशिल्पमलक्षि दिक्षु॥१४॥ आली कनैमी सह दर्शनात्तां तस्यान्यकन्याप्रसरस्सा रसायाः॥ नैमीत्वमस्यैव ततः प्रसादान्नैमी त्वमस्तैनुनतौ तास्खलंति॥१५॥ नैमीनिराशो हि दिमनेयेन दत्तस्त्वहस्तादि रहादिहस्तः॥ स तां मृगाक्षीं कामवेल्लोकालतं तत्र हेणु दधर्षयं त्र्यषदादि बुद्धः॥१६॥ प्रियो विकल्पोपहतां स यां वद्दिगीशसंदेशमजल्पदल्पां॥ अयं दृश्य वागतीषित

नै. प्र. स. ६
॥६४॥

असंहृते कृत्स्न ख्या

64

संवरस्य दयंशातान्
रीमाया

अमूर्वैन्

विहृत्य

विस्मये न ग्राह्य
विलातिस्खलंदहश
दृष्टो १ क्रिकृत्य

संपर्दे

दशाः नस्य प्रहार्थे
नहि — राम
॥६४॥

अन्यकन्याप्रसरस्तु ३

संकल्पेन उपनीतां

नष्टाप्त ३

दशा स्व हस्ताव लेव नं यस्मै — स्वमूर्तादि रहार ३

विशदं प्राप २

ग्रहस्याचासौचाकृच तयामीप्रियाचासौमे रिभीरवमृतामयर.गया१ विलग्नावागुरावशीकरलयेन३ ग्रहां तःचद्गां तमगांकोयेनतर२ ताविलासै३

भूरिश्रीकृतवीरवस्त्रावदद्वेतयन्त्रो॥१७॥पश्यन्नसौ तस्मिन्समहूतापि तन्व्याः स्तनोपरि
स्पृष्टमिवाग्निवस्त्रौ॥ अहं तपस्तं तमगांकमास्ये दधमर्तितिपंग्वलितं विलसः॥१८॥
अंतःपुरे विसृष्टेन नागुरोपि बालावलीनां वलितेगुणौघैः॥ नैकालसारंहारिणं तदं
ह्रिद्वयपश्चेनुबैंधुम नून्समनोभः॥१९॥ दोर्भ्यां लिमालोक्य केचकरूरुसोस्ते तः कुचौ तावं
तुलेपयंत्याः॥ नाचीमथैषश्लथवासः सोनुमिमीलदिंदुं केमकष्टचक्षुः॥२०॥ मी
लन्नशेकेस्मिन्मुखे गताभ्यां धूर्तुं निपीयसन्नसांतरान्त्या॥ स्वांगान्यपैतो विजगौ
सपद्या तुमंगसंगोत्सुकेपुनस्सो॥२१॥ निमीलनस्पष्टविलोकनाभ्यां कदर्थि
तस्सोः कलयंचकेटाक्षैः॥ सरागदर्शीकंस्रशंलेल्लज्जेस्यै ततः सतां ह्री परतोगतिगु
र्वी॥२२॥ रोमांचितांगीमनुतत्कटाक्षैर्मीतेनकांतेनरतेविमुग्धिः॥ मोघः शरोघैः

ग्रालोकर १३ आलो- निमिद जाने सकामाग्र

ग्रमुलस्त्रीमस्य

अग्निनगांहढंगनीप

समालम्बनं कुर्यात्या ३

संज्ञान तात्पर्य ॥ १

नै·स्र·स·ह

॥६५॥

कुसुमानि [illegible] नाक्त तेङ्के यदि हजां प्रतिपर्यवस्यन् ॥२३॥ हित्वैव वत्मैं कमिहन्त्वमं त्याः स्व
र्गिः स्त्रियाः मृत्युजडैत्यवेत्य ॥ चतुः पथस्था न्वरणं बभूव लोको वकोपायसतां सै
दीयैः ॥२४॥ उद्वर्ण्यं त्या हृदयेनिपत्य नृपस्य हर्षिर्न्व हृतडुते व ॥ वियोगि वेरा कुच
योर्न्तर खां केरई दुली लैगल्ले हास्ति ते वा ॥२५॥ तन्वीमुखं वद्धा गोपि कृत्य च डं वियोगिनेत्रस्य
निमीलिता न्यां ॥ कंयेद्दकियेः कृतेमी लणं न्यां तौ दिंदुताच्च स्वं सरोज तां च ॥२६॥ चतुः
पथे तं विनिमीलिता लं चतुर्दिगे ताः सुखेम ग्रहीष्यन्ते ॥ संघं द्यु तस्मिन्न्भेशमीनि
वृत्तास्तां एवं ते हेतमनिचैदं दास्यन्तो ॥२७॥ संघे हृयंत्या स्तारसैं त्मन्भं पाहि रोरउरस्रो
तडुकूलहारी ॥ हित्वानि तं वं परिधाय्य ते चौ सित्वा प संतापं न वा प भूपः ॥२८॥ हतः
कयाचित्त्व श्चिकं डुकेन संघ द्यो मित्रैः करजैः कयापि ॥ कयाच नारैः कुचकं ॐ

गले हस्तो गल हस्तः ॥

65

सन.

लाक्षा

राम

॥६५॥

दर्पदूतः सेतुकृत् १ निर्धारितः २ प्रतिबिम्बेन न तथं न ज्ञातु ४

सम्यक् २

मेने स संप्रति गतं कल्पः सबन्धुबन्धुविता निः ॥१९॥ छायामयः प्रैक्षि कयापि हारे निजे स्वमग्नः प्रतिबिम्बित
धनैः समाणः ॥ तस्थिं तयाचौ निरिंच्चापि चौरू स्वैस्येवं तं चाहि दयं प्रविष्टः ॥२०॥ ते छा
यसौ दर्यनिपीतचौर्याः प्रत्येकमालिंग दमूर्त ती त्राः ॥ रति प्रतिद्वंद्विनमात्मनुन्नूनं ना
मषुनिर्णीतैरतिः कथंचित ॥२१॥ तस्मादहेर्यादपि नो नितिबिम्बमुत्स छायरूपाहि
तमोहकोलाः ॥ मैन्यंतं एवोद्गतमन्मथाज्ञां प्राणाननपि स्यान्मुहृशांसूणानि ॥२२
आगमितिच्छायदृशां पुरायः स्पृष्टे च तस्मिंश्चिसपर्याकंपः ॥ दुतं दुतेतत्पदशाष्टा
मीत्यात्स्वहृद्धि तस्याऽरुदृशांपरैसेः ॥२३॥ उच्चौस्पतां स्पृष्टनलोगमंगेतासां नल
छायपि वाविदृष्टिः ॥ ऐश्रमेवरत्पात्तदनंतिपित्याच्छैदेप्पेबोधं यदंहर्षिलोमा ॥२४
येस्मिन्नलस्पृष्टकमेत्यरूष्टान्नयोपि तेदेशमंगान्मगो ही ॥ निपैत्यतंत्रास्वंधे

प्रसीमंगांर

हस्तावलंबनेजा
पितः वर्द्धित

नमज्जुयाद
नितछायं नस्य
मोऽदृष्येण निय
तं धैर्यं यस्याः
सारभ्रेनाम
तछायेति नकु
सकृयं २

हर्षवशात्परिपु
ष्ट्रीकायती
दृष्टिरपिरुर्धवता
मूप्रमात्मनांर

तेमावलिरेववेत्रचिह्नं यस्याः सा५ 　 मदस्यासो कुत्सितः मारो कुमारः तस्य गंधो येषु तानि४

योवनसंबंधिन्यां दशायां स्थितानोति योमनदशा स्या५ निवेदयंती४ 　 पतिरूपत्रंसाम्य

नै. स. स. १२
॥६६॥
नदैत्नेर
दृष्टासता।
66

रा रजःस्थेपादे प्रसीदेति शनैरवादीत्॥३५॥ चैत्रमनुष्याथुपकारिकायामायस्य नै
मीविरहांकशीयान्॥ अयसोमुद्रुः सौधपरंपराणामधत्तविश्रांतिमशित्यकासु॥३६॥
गुल्फिरवांदं सैनेलिन्याः स्मेरपद्यो दलितिधौतैर्मो॥ तेनाभ्रिलिरवोपहृतस्य हारा
वस्या नेदृष्टाजेनिविस्मयाय॥३७॥ कौमारगंधीनि निवारयंती दृष्टायिरोमावलि
वेत्रचिह्नं॥ सौलिरव्यतेनेरुतयौवनीयदशास्यामवस्थां परिवेदकामां॥३८॥ पु
श्यौः पुरंध्रीः प्रतिसांद्रचंद्ररजः कृतनीजकुमारचक्रे॥ स्विन्नालिचंक्रेश्वेनिचक्रे
वैतिचिह्नं तैदंभ्रिप्रतिमासुचक्रे॥३९॥ तारुण्यपुण्यामवलोकयंत्योरैन्योन्यमेव
लोकं णपौरस्त्रिरव्यां॥ मध्येषु कुर्सं बलवगछंत्याकास्मिकोच्छादनविस्मयामम
॥४०॥ पुरस्थितस्य क्वचिदस्य भूपा रत्नेषु नार्यः प्रतिबिंबितानां॥ व्योमेन्यदस्ये

किंकरा
खेलाराजि
अंगीकृतकामा
राम
॥६६॥

शीभां २

ग्रवस्तीकृयंत्नीस्म १

सहस्रवारं १

संघद्य १

त्रितेजजोमनान्नेकालेम

ज्यालेननरीसंस्यामलं १

पुंनिजान्यपश्यच्चिस्मिंत्यांविस्मित्यस्य हृत्क्रत्वं॥४१॥ तस्मिंश्चिपद्मादिपद्यान्नपातंतं
दंगरागच्छुरितं निरीक्ष्य॥ विस्मारनामापुरविस्मर्यं स्त्रीत्यां सांमिथ्यैः कंदुकमिं दुमु
ख्यः॥४२॥ पुंसिस्वच्छन्दं व्यतिरिक्तभूते तेन त्वाप्यैनी ज्ञानियमयोतिन्यः॥ छायासु
रूपं चेन्नुविवीक्ष्य तस्य फलं दृशोर्नानि शिरेमहिष्यैः॥४३॥ विलोक्य तच्छायमृतंवि
तान्निः पतिं प्रतिस्वंवसुधापिधत्ते॥ यथा वयं किंमदनं तथैनेत्रेनेत्रेनेत्रे नल
कीलनीलं॥४४॥ त्वंकं न दृश्यः प्रतिबिंबदेहं स्वरूपं वितेचन्द्रमालि जदृमेषु॥ पुंरं
परस्य प्रविराञ्चियोगी योगीव चित्रं स्वरजेरजः॥४५॥ रूपं प्रतिच्छाययिक्कयो
पनीतमालोकितानियद्दिनोर्मकामं॥ तथापिनौ लौकिकदृस्यरूपं हारिद्रतंगा
यवितीर्णगं॥४६॥ पुंमानिवास्त्रिमियाच्च मंत्याछायामयापुंसं दैवव्यलोकि

धारयाम:

मलिवद्धमिषु

अतिगोरवासविनीर्लदत्तो नंगैः परागयोपेतनर १

हरिद्राछिसयः सुवर्णछितायर्था

सस्पृहपिलापरस्परेणाध्युषितेपि देशे

आलिंगनार्थ

नै. पू. स. ६ ॥६७॥

67

भ्रुवं निवार्य किमयापि कञ्चिदीति संस्मरन्तेत्रिगिरः स्मरन्तीं ॥४७॥ संवीक्ष्य प्रणम्यो पुन
तानन्तांगीं नले न चैमी पांथिवो गमोपा ॥ संत्यक्तोति नैमी पुनर्न्तौ विवेदं सा तेच नापुरस्मि
न्दर्काचके ॥४८॥ प्रसूनप्रस्ताद्यधिगतां प्रसूनमालां नलकस्पोन्धुमवीक्षितस्यां हि मापि
कंठापतत्योपकंठं क्षितितेन मालंबत सत्यमेव ॥४९॥ स्मरस्वासेनाह प्रजेन प्रसा
दासूत्ययमित्येतुतमोपरूपः ॥ क्लिप्रामन्दैष्यत्वमितां च मालां मालोकयंतां विस्मय
ते स्म बालौ ॥५०॥ अन्योन्यमन्यत्र वदीद्यमानौ परस्परेणाध्युषितेपि देशे ॥ आ
लिंगितालीकपरस्परांतस्तथ्यं मिथः स्तोपपरिष्वजाते ॥५१॥ स्वर्तंतिमस्याधिगता
पि नैमीसृने पुनर्भ्रीतिमदर्शनेन ॥ रूपः सेपश्ययन्नापितां मुदीतस्तां न्तौ न धैर्तुसं
हसोशशाव ॥५२॥ स्पेशगीतिहर्षादितस समत्याप्रहृष्ट्यान्मिथ्यासुगतितत्त्ववाधो ॥ पुन

आलिंगनतु:

प्रतिति

राम ॥६७॥

उदितः सात्विकविकारः स्पृष्टमोप...

आलिंगितं च नः स्वप्रलोकं च नलपरस्परं चनन्तां तमध्येसस्मपिमिथः परस्परं

स्पर्शानिर्हर्षातः आह्लादनातो गमाससामपिभ्रान्तपा

प्रतितत्त्वबाधोयाओ

स्पर्शेष्ट्रिया परस्परं सौख्यकरे॥ न त्वचेन स्पर्श... नागी स्प मानो॥ ऐर्दविद्योनयोर्योगात् स्पर्शादिनायोग्यं॥

मिथः सलज्जमपि स्पृशन्तौ नेत्रप्रदूषाते प्रथितौ विमुग्धौ ॥५३॥ सर्वज्ञसंबाधमबाधमा
नौ रूपश्रियातिप्यकरं परं तौ ॥ नवोढकंदुः केलिरसाभिरंभे मैत्रीकमौलो क्वचपरस्प
रंतु ॥५४॥ परस्पररस्पर्शरसेनु मिश्रे कान्तयोः कृतं चेतसि विस्मृतं नः ॥ स्नेहातिदाना
दिव दीपिका च्चिन्नि मिष्या किंचिद्द्विगुलं द्विदीपो ॥५५॥ क्रमांपसाध्येयवियोगयोगा
द्वौ धं च मोहं च मुकुंदधाम्ना ॥ पुनः पुनस्तत्र पुरः सपश्यन्नवत्नामतां सुरचुवस्तुमेण
॥५६॥ पश्यान्न पः संचरमाणमेषश्चिरं परिश्रम्य कथं कथंचित् ॥ विदर्भराजेन्द्र
वानिवासं प्रासादमभ्रंलिहमाससाद ॥५७॥ सर्वीशतानां सरसैर्विलासैः सम
रावरोधं नमसौ वहंती ॥ विलोकयामास समन्नां सं नैम्या स्वरूपसंतोल्लीमणिवे
दिकायां ॥५८॥ केंदः किमस्याः पिकवेणुवीणास्निग्धोजिताः स्त्रचेय्यतिविरेषः ॥ इत्यं

सत्वचेनमस्य मानो॥ हितोयाः कामाः कृमिश प्रासादान् कंचुकाग्रैः रतीतिन्द्वौ

इतोऽप्यंगमणिवेदिकायां रम्याप्रतोलीवि निसोपेशपायमणिन् शिखिस्यम्राः

मालाकारेणाउपनीत   मषीभावुकावर्णलिखायस्मिन   इत्यादिहेहेहैनिषुक्कोरो

सभायां   मधुरालापं कुर्वंती   हे   ताइकार

नै. द्वि. स. २ ॥६०॥

तरलस्तु यतं यत्र काचिन्नलेन बालाकलमालपंती ॥५९॥ एकमेनं नलं त्वं दमयंति पश्य त्यं
जामिमित्यालिकुलैरव बोधानाम्रकत्वासं नारीकर वर्तिसारीमुखात्स्यमाशंकत यत्र ह
र्षे ॥६०॥ यत्रैकयाली कनूली स्ततालीकं हेमरत्नाची मनवीनवंत्या ॥ तद्दुकपथे सौह
दि कोपनी तांशालीनमाधाय्यिमधुकमाला ॥६१॥ चंद्रान्नेमात्मैतिले कंदधौ नातव
निजास्येंदु कृतानुबिंबौ ॥ सखीमुखे चंद्रसमे ससर्जे चंद्रानवस्थामिव कोपि यत्र
॥६२॥ दर्को दरे काचनके तं कस्पहरणान्मा षीभावुकवर्णलिखं ॥ तस्येव यत्र स्वमनं
गलेखोल्लिलेख चैत्रीनखेल्लेखिनीभिः ॥६३॥ विलेखितेनेमनुबोलिखीषु सखैष्याति
विख्याति च तांपि यत्र ॥ अर्धानिलीत्नाके मलं न पालिर पौरिकसोत्स्य वमैत्रिनै बोद्ध
नैमीमुपावीणायदेसं यत्र कलिप्रियस्यापि यशिष्य वर्गः ॥ गंधर्वविद्यःस्वरमध्य

६८

मलक्ता

नलदृष्टिगोचरे

कुर्वाणा

शम ॥६४॥

वीणोपमाधि गिरम १

नारदस्य १

तदन्यत्राकारात्रिलकपुष्पनि गंधर्वास्तु तद्गाणं कोलकतमक पिंवयत्र ५   इपवानवधारणानिर्तयाभावं ५

नलसंबंधिनमेन

स्वरमधुना · स्वरामृतेन । एणं पूर्णीगस्याः कंठनालं तेन एकधुरा णा वी णाय स्या ।

प्रतिबरांमयं प्राप्य ४ शोधिते ३ पुष्पेषु ३

दतीसिंकि · हंसदेवौ

यदे दौ २

मालाकारिणी

इतीनिंर्दि

रीणा तत्कंठनाले कधुरा णा वीणा ॥ ६५ ॥ नो वा स्मरः किं हरनीतिगुप्तः पयोधरे खेलति कुंतल एवा ॥ २ ॥ त्वयैव चंद्रानन नूतनां कुचं विकचास्य चीयत्र सखीति रूपा ॥ ६६ ॥ स्मरां प्रसुगी न यदि दर्शनं सुनः चलोनि खलु मेस्तनैः ॥ स्वजंसृजं स्यात दशोधि तेषु ये वैकयाः स्तु चित्रित्रवां निलया ॥ ६७ ॥ पत्रावदतीं मूर्तिनीये नेमी त्यजत्यजे दं सो रविं स्मा ह स्पिकया ॥ त्वमेव वृष्टत्वा मदनाय दर्से वाणान्नमस्तानि गुलेन संज्ञानुः ॥ ६८ ॥ आलिख्य सख्योः उच्च पत्रसंगी मध्येसु मध्यामवैरीवारेणा ॥ ये त्रोत्नपनौमिंदमालिपानं जो नेत्वदे का बलि नाकनघा ॥ ६९ ॥ तोमेव सा पत्रजगाद म्नेयः पयोधिया दः उच्चुजे नेयोस्तौ ॥ सेयंस्थिता तोवकहृहृयां कप्रियास्य विस्तारयन्तीः प्रशस्तिः ॥ ७० ॥ सारी चरं तीसरविमारये तामित्यहृदो ये कथिते कयापि ॥ पत्रस्य घातं न मरस्तनी सारीका रूरु सा सं

स्मरदपुरा भूत्वा

आरोप्य

इतीनिकि हिंसाते

नेकु चयो विस्तारस्य पावरत्वस्य यशः प्रशस्ति: · यशाः सा सन्तं स्तुव

त्वया सप्तमस्य भीतिसारेः काकुंभयापि न्नस्थिरं तस्य उत्तरं उत्थानं तेन माकृतः मानित्राप हि हितासेयस्य १ नद एकावलिः चदेकायलि: मुक्ताहार: न स्वह लोनाकन्देहीं ३

नै० स० स६
॥६८॥
त्रिलकुबेन्

त हसः से सैं सैं ॥७१॥ नै मी स मी पे सं नि री स्वपेत्रे तां कूलजां सुत द हं स लक्ष्मी ॥ हृत प्रिया हृत्स म हो प कार म राल मोह द्रुति मानु मह ॥७२॥ तस्मिन्नियं सेनि म रवी समाजे नलस्य संदेह म पास्य दूस्वन् ॥ अपह्नुत वे सकुट मा च च हे स कोपि रूपातिशयः स्व युता ॥७३॥ नैमीस्नेनोदात्म मुदा स रवी निस्त दान्त तीमां नु वि कांस्थि तानां ॥ नो तं हि मच्छ सकुटम मुदी तं तस्या नुबिंबमालि वेदि कायां ॥७४॥ हुता शकी नाश जलेश दूतो निराकरिस्नोः हृत का कुरू यान्तु नैम्यां विबोनिः स निजां तदाशां स्व वेषयि दूरम पि प्रया नो ॥७५॥ विज्ञप्तिमंतः स्वच्छपः सेन नै म्यां म च्छे स नवाम वशं नलीयां ॥ संज्ञाल्लुपा मा स्वधशं कुशांश्च स्तत दो दिवं दैन्दु नितेन यमानो ॥७६॥ लिपि नैव वीमुप ठा च नुवीति उत्यंमयि प्रोषित वाचिकस्य ॥ इ इ स्य हृत्पारं च प्रसादे वि शपे यत्नाम वै धाय दानैः

दम
॥६८॥
सावधानैः

स मां प्रियाद् दूतलन् ला लोभ न हा नु द च कारो चेनस्य स्म तो सहा जो हं स: नाल्लिन् था सि तस्था हि भाने २

पार्श्व टिप्पणी: नलस्य नी कृ द नी सम र ३ समा कर्णी यामास ७

69

दृष्टुरसएवऊदकंयस्यलस

सयिस्यासंन

उपपासर१

यरालिंगानकर्षा शानविकसिते
१

॥७७॥ सत्वीलम्मालिंगनयोपपीडं मनामयं ग्छाति वासवस्त्वं॥ शेषस्त्वदास्ये पक
यायिनिद्रे स्त्वड्डोमूर्त्तिः संद्दिदिशेनवेत्यो॥७८॥ यैः प्रेयं मालोपिस्त्वदाम घोनस्त्वद
धनुयांऽत्रिपमापदांगुः॥ स्तंमयं वरस्त्वानुजु षस्तो मस्यावधानकं ठंवरणास्त्वज्ञा प्यु॥७९॥
नैनत्युजंत्सीरधिमंथनोयैरस्यानुज्ञो योऽजमिता सुरेः श्रीः॥ श्रीमंपनु नौल्छा पयित्रं
श्रीयंते श्री स्मेविमध्ये हुरं सोदमन्यां॥८०॥ श्रीकेसर्जिह्यौदिविश्वौदितेया न्मप्या
दितेयेषु महान्महेंद्रः॥ किं कर्तुमर्थीयदि सोपिरागाज्जागर्ति केल्लोकिमतः परं
पि॥८१॥ पदं शतेनाप्यमरेश्वर्यदिद्रुरास्मेसतेया चनचाटुकारः॥ कृष्ण प्रसादं त
दुलंकृष्णघ्रस्वाकारह्रूनटनभ्रमेण॥८२॥ मंदाकिनीनंदनयो विहारे देवेनु
वैद्दं वरिमाधवेवी॥ श्रीयः श्रियां यातरियंच्चसैत्यांतैंच्चेतसा भामिनेनावयस्त

प्राप
हेमेमिलं

नेत्या

६३:

कंठ:

हमेमि

उत्सर्ग

ध्वे २

पितावय

हेविवारचतुरो

हंडूपरं

गुंमीकारस्तूवकंडूनटनंवेद पदायउ

पाचनेचाटुनाहेसोनानि३

नभ्रमेण॥८२॥कृष्णघ्र

त्रैलोक्यराज्यस्य प्राप्तये   इन्द्रस्य प्रसादरूपा   लघूकृतः स्वं प्राप्तये न

नै. स. स. ६ ॥७०॥

॥८४॥ राज्यं स्वराज्ये जगतामितीन्द्रो याच्ञा प्रतिष्ठां लभसे त्वमेव ॥ लघूकृतस्वं बलियाचनेन तत्प्राप्तये वामनमामनन्ति ॥८५॥ यो नैव देवान्नमसि त्रिकालं नेन्तत्कृते त्वय्यकृतिर्यो चितीता ॥ श्रमीदतां नैष्य न मोघं विधातुं पतिर्व्रतस्त्वत्पदयोस्त्रिसंध्यं ॥८६॥ इत्यक्रमवेत्यानिहितादरेण श्रेमीरि हितामघवत्प्रसादः ॥ त्वं कैपारिजातस्य कृते नलाशंवा सैरन्ध्रीषामपुष्परदां शां ॥८७॥ आर्येविचार्यो यदि मेहितिकोपि योग्यं स स्विस्यादिति काचनापि ॥ उकार एवोत्तरमत्र वस्तुमागत्य मैत्रत्वचकोप्यवोचत् ॥८८॥ अनामवोचः किमहं कदापि वक्तुं विशेषः परमत्र शेषः ॥ इतीरिते चीमजयानदूतीमालिंगदाली श्वमुदाभियत्ता ॥८९॥ नैमीवदूतंसं चनं किंविदापमितिस्वयं पंन्नावयतो नलस्य ॥ आलोकमात्रां दितमनुरवतेरन्ने त्वं हृदयोरविंदं ॥९०॥ ईषस्मि

70 दूत्या
हेआर्य
इत्यादिभिः

हेमे हे
अवोचत्
नाम
॥७०॥
प्राप्तवान्

यद्यन्यकारिलीनत्   दैव   सर्वांगं जिहिते सा ति

ईषत्-कम्पेन तालितः स्वच्छिभागो ९ स्फुरंतभागो यस्याः सा वारिवानततदालयो यथा १

अन्वानारं भवजानीनां विज्ञापयतां बोधयन्त्यै पवते जीलां ३ सर्वांर्पितु २

तन्त्रालितस्वच्छिभागां द्रवकंसंतन्व्यां वारि तेतनदालिः॥ स्त्रजा नमस्कृत्य ते ये व शक्रं
तां भीमभूस्तत्र रयां वभूव॥८०॥ स्कंतोमघोनस्स्यजसा हसितुं वेलुं किये यदि
वेदवेदः॥ मघोगरं सौन्दिलिहुसुन्दैणां मत्सान्तविद्यापि संमापितेस्मिन्॥८१॥ स्रा
सीतदीयामनुकस्य नामन कारपारुष्यमुपेतिजिह्वा॥ प्रकांतु तां मंक्षु विधायमा
लो बालपरोध्याभिविशेषवाग्मिः॥८२॥ तपःफलत्वेन हदेः रूपेयमेमंतपस्य व
जनं निमुक्तो॥ नैवंतु पाये प्रीतिहिमप्रवेत्तावुपेयमाधुर्यमधैर्यकारि॥८३॥ सुस्म
षितां हतंदेहंतमेवपतिं मुद्रपि व्रतसंपदेपि॥ विशेषवैदेश्योयमदेवदेहमत्रागतं
तुहिनाति सुगपेहे॥८४॥ मेघोवमिद्रादारलीगिरस्तेसतीव्रतातिप्रतिलोमतीं
व्रता॥ स्वं प्राग्गृहे प्रातिषिनो मरोपविं नाम तेस्ये मनसा नेरायं॥८५॥ तस्मिंश्चिमन्

उत्तरायां चक्रार लोहि
कुनन्दीकस
ग्रतिउद्दिश्य
हर्षाये
हेदूति शेषं

हेदूति
नमो
लेवांकतुं इच्छापि
॥

स्वमाधवं ४ उपेमस्य एतस्य माधुर्यं ४ मैत्रवं हर्षे ३

मनीव्रतस्य गतिप्रतिलोमा ऽतिकूला कृष्णएव नाम्नाम्नु
चिंतं मया हर्षे २

नै.रु.स.६

।।७२।।

७१

स्वर्गा २

श्रुवसा २ पु २ पुष्पहृतं १ नयोऽकसन्निर्वर्षानि

वैये वृत्ते हृदये दैवमेव दयामि मन्तुतापिकाभूत्॥ निवर्त्ति कामं न च वैसंभवानांधी
रं सुखानामथवधीरणो यौ॥९६॥ वैदर्भ्यै ज्ञा रतेमायैधुर्यास्खलंतिगा ह स्वच्छमिवांग्र
मेषु॥ तत्राश्लिपुत्सुर्वरिविस्पष्टं हशामा मिश्रिकिम्मीरितधूसलिमनुः॥९७॥ स्वर्गे सतां
मपरं न धर्मा न वंतिभमा विहतं चतंत्व॥ क्या मरवेना पिमुदोमराणं कथं विहाय
त्रैयमे कैमौ हे॥९८॥ सा प्येरापि स्वः खलु गामितां धोगमी सत्तु त्यागमितः श्यामाणे॥ इ
त्यांयती चिंतयतो हृदि द्वैद्वयो रुदर्कः किमु शार्करैन॥९९॥ अन्तीण एवायुषि कर्म
कृष्टे नरान्नतिष्ठत्सु पतिष्ठते यः॥ बुसु हृतेनाकमपथ्यकल्पं धीरस्तमापात सु
खोन्मुखं कः॥१००॥ रतीद् दूत्यां प्रतिवाचमद्दे प्रत्यूहसे षा निदधे वयस्याः॥
किंचिद्विवक्षोः सदोष्ठलक्ष्मी जितापमिद्धद्दलपंकजास्याः॥१०१॥ अनादिधा

कामपिय

कंपुमपिय

राम

।।७२।।

विसृच परंपरायाहेतुस्तजः श्रोतस्मिंश्चेष्व रेवा॥ आयत्तधीरेषजनस्तदार्यः किमी
दृशः पर्यनुयुज्यकार्यः॥१०२॥ नित्यंनियत्यापरवत्यशेषे कः संविदानोप्यनुयो
गयुग्यः॥ अचेतनासाचनवाचमर्हेद्धक्तातुवक्रेश्रमकर्मनुंक्ते॥१०३॥ क्रमेल
कंनिंदतिकोमलेक्षुः क्रमेलकः कंटकलेपटस्सां॥ प्रीतौतयोरिष्टभुजोः समायां
मध्यस्थतानेकतरोपहासः॥१०४॥ गुणाहरंतोपिहरेर्नरंमेनरोचमानंपरि
हापयंति॥ नलोकमालोकयथापवर्गात्त्रिवर्गमवैचिममुंचमानं॥१०५॥ आकी
टमाकैरवबैरिहल्पः स्वात्मीयलाभात्कृतकृत्यभावः॥ जितस्पृहाणां प्रति
चार्थमर्थद्विष्टत्वमिष्टत्वमपव्यवस्थं॥१०६॥ अध्याग्रजाभ्रमितान्तापदंधु
बंधुर्यदिस्यात्प्रतिबंधुमर्हः॥ जोषंजनः कापिविदस्तवस्तुष्टब्या निजेच्छा

पदवीमुदस्य॥१०७॥इत्थं प्रतीपोक्तिमतिं सखीनां विलुप्य पांडित्यबलेन बाला
अपि स्फुटं तत्वमितीव मत्वा स्फुटोक्तिं दूतीव भाषेऽद्भुतलोलमौलिः॥१०८॥परेतभर्तुर्म
नसेव दूती न नस्तु ते वानिलसख्यभाजः॥ स्रोतसां वां नृपतेस्तदास्तु छिरा
स्तमायातवतीं निरास्थं॥१०९॥नृयोर्थमेनं यदि मां त्वमाच्छ तदापदावालज
सेमघोनः॥सतीव्रते सा व्रमि मंत्रमंत्रमंतर्वरं वज्रिणि माजितासि॥११०॥इत्थं
पुनर्वागवकाशनाशान्महे हूत्यामपयातवत्यां॥विवेश लोलं हृदयं नलस्य
स्यजीवः पुनः क्षीबमिव प्रबोधः॥१११॥श्रवणपुटपुगेन स्वेन साधूपनी
तं दिगधिपकृपयापात्तादीदृशाः संविधानात्॥अलभत मधु बालारागवागु
त्थमित्थं निषधजनपदेंदुः पाडमानंदसांद्रः॥११२॥ ॥श्रीहर्षकविरा०॥ ॥

प्रश्रुः स्वयं जनयं ज तोपि सहजाक्षोदक्षमे तन्महाकाव्येत्र्यगलन्नलस्य चरिते ।
सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥ [illegible] ॥ ॥ ६ ॥ ॥ [illegible] ॥ नैषधप्रवेशनो नाम ॥ ॥ [illegible] ॥ ॥
अथ प्रियासादनशीलनो दौमनोरथैः पल्लवितस्थिरैर्यैः ॥ विलोकनेनैव स राजनं
पुत्र्याः पत्यानुवः स्ववैवदन्यमानि ॥ १ ॥ प्रतिप्रतीकं प्रथमं प्रियायामथांतरानंदसु
धासमुद्रे ॥ ततः प्रमोदाब्धिपरंपरायाममग्नात्तु सोस्यद्रौनृपस्य ॥ २ ॥ प्रसादयुत्यो
च नेवतस्मो द्वे रोमाग्र एवाग्र निरीक्षितेस्याः ॥ यथौ न्वितीचैत तदैशोषहष्टा वयस्म
राद्धैत मुदंतयासौ ॥ ३ ॥ वेलामतिक्रम्य दद्युमुरवं द्वारालोकपीयूषरसेन तस्याः
नलस्यरागांबुनिधौ विद्धे तुंगोऽकुचाविव ततः स्मदृष्टी ॥ ४ ॥ मग्नासुधायां किमुत
न्मुखेंदोर्लग्नास्थितातत्कुचयोः किमंतः ॥ चिरेण तन्ना ध्वमसुंचतास्येदृष्टिः क्रेशी

अत्र नन्दानंदस्रप्रसु
यन्नेनयकारेण
अतिशयेनकृशं इति

अन्वनर्यनरु

प्र२

प्रस्वहात१

नहेतंहेतंस्त

द्वयोर्भावद्वितादितेषहेतंतस्यस्तु

एवंभूतासती

यस्खलन्नाङ्घ्रियानु॥५॥प्रियांगपाथांकुचयोर्निदिध्यौ निमज्ज्य लोलान लेदृगन्त मंती॥
वनौतमांतन्मुगनौञ्जिल्लेपतमःसमासादितदिगन्तमेवा॥६॥विचित्रमप्यतञ्चारुनितंब
चक्रेदूतेस्य दृक्रोस्पुरवलुस्वलन्ती॥स्थिरा चिरादास्त तदूरुरंभास्तंभावुपश्लिष्य
करेण बाढं॥७॥नासःपरंनेत्रमहेनेनेत्रंकिमुत्वमालिंगपतेन्मयापि॥उरौ निनं
बोरुरुऊरुप्रसादमितीवसोतत्पदयोःपपात॥८॥दृशोयथाकाममथोपहृत्यस
प्रयसीमालिकुलंचतस्याः॥उदंप्रमोदाद्भुतसंभृतेनमहीमहेंद्रोमुनसा जगाद
॥९॥एदंद्विधातुर्यदिमन्मथोवामममाभिषिक्ते तमनोरथो वा॥तदंघ्रिघंटेतापिनेवा
तेदेतस्याति प्रतीकाद्भुतरूपशिल्पं॥१०॥तरंगिणीभूमिभृतःप्रभृताजानामिशृं
गाररसस्य सैयं॥लावण्यपूरोजनियौवनेनयस्यां तथोच्चैःस्तनताघनेन॥११

राम
॥७३॥
अजनि

नदीपदेशाद्वा[illegible]यमानेन

वपुर्व्यूहः तस्य विधानं निर्माणं तस्य विद्या १ ... ननु अर्थः ... गमस्यो ३
अपि ... इष्टः ... इकाशयामास १ ... स्फुटलब्धः भूमा बाहुल्यं येन १ ... तस्मात् ४

अस्यां वपुर्व्यूहविधानविद्यां किं द्योतयामास न वामकामः ॥ प्रत्यंगसंगस्फुटलब्ध
भूमा लावण्यसीमा यदि मामुपास्ते ॥१२॥ जंबालजालात्किमकुब्जिजन्मे न ध्यानहारि
द्रविनन्द्रनेयौ ॥ अस्याः पदं गच्छतु मस्य नैव संगं विधिः कुञ्जरयेति दंतुरतायै ... ॥१३॥ सत्यैव
साम्येसदृशादशो पादुकांतरेणोच्चैरूषेपदं गेः ॥ अस्यास्ततः स्यानुत्यनापिनोमू
वस्तुत्वमीषामुपमाप्रमानः ॥१४॥ पुराकृतिस्त्रैणमिमां विधातुमभूद्विधातुः खलु
हस्तलेखः ॥ येयं नवैज्ञाविदुरंध्रिसृष्टिः सास्यैपदेशस्तुजयजुत्पदोत्पदौ ॥१५॥ नेत्र्या
निहुत्तानीरगुरतदं गा येथा यथा नेर्मितथा तथा तैः ॥ अस्याधिकस्योपमयोपमोता
पाता प्रतिष्ठां खलु तेस्यप्रवा ॥१६॥ नृत्यस्य शिरीष्टपिपिमोहिकैयदोषैःसूक्ष्मेसेः स्वजित्
येतिमन्ये ॥ अन्येषु तैराकृति तस्तदस्यां वसंत्यसापत्न्यसुखीगुणौघैः ॥१७॥ श्रीष

सौंदर्यपरमकाष्ठा २ ... उपमानत्वात् ... परमार्थस्तत्

... स्फुटलब्ध ... तस्मात्

नवैः ... पत्युत्तस्य नाथ ... सापत्नं ... १

ऽपि यां गैर्वणमेव रूढा नेवारि दुर्गानुवराट्कस्याः॥ न कं टकैरावणमाप्य कांतिं चंचूलीर
ताकांचनकेतकस्याः॥१७॥ मत्यं गमस्या मन्त्रिके नरत्नां कन्तुर्मे घोने वृनिजास्त्रमस्ति॥
वग्मेव न्यूपामणिमहर्षिधिमारिनियोजितं तद्यतिकामुकं च॥१८॥ अस्याः सपदहैक वि
धोः कचौघः स्थाने मुखस्योपरिवासमाप॥ पश्चात्तावदकुचंद्रकोऽपि कलापिनायेन
न जितः कलापः॥२०॥ वाचमस्याप्युदास्य न पुष्पहारस्य तिरस्कृतं शीतरुचां धकारं॥ स्फु
टस्फुरद्भंगिकचच्छलेन तदेव पश्चादुदितमस्ति बद्धं॥२१॥ अस्याः कचानां शिखिनश्च
किंनु विधिं कपोलो विमतेरगातां॥ तेनायमेताभिः किमपहर्जि पुच्छे रत्नैः सिंदत्वा स
केमदृचिंद्रं॥२२॥ केशांधकारदथ दृश्यभालस्थलार्द्धचंद्रा स्फुटमष्टमीयं॥ एनां यु
दोसाद्यजगज्जयायमनोभुवा सिद्धिरसाधि साधु॥२३॥ पौष्पं धनुः किमदेनस्य

स्वामी नवत्केसराएव शोषाय स्यात्तत्।

स्वामी नवत्केसरशोषमासीत्॥ यद्धा तदह्नि धेशात्सादपि ढूं धाः किं नैमा लुबौ यो नवि
धिर्यधिन्ना॥२४॥ स्यौत्रिपो या नवतामनोच चापेन चौ पैघनसारभावः॥ निजाय
दक्षौषदक्षाभवे त्वसंप्रत्यनेनाधिकवीर्यताजि॥२५॥ स्मारं धनुर्यद्धि धुनोषि ता
स्यायास्येन न्नतेन चेल्ले स्त्रंल्लेखा॥ एतद्दुवौ जन्मते दापि युग्मे त्वीलौ चलेत्वौ चित्त्वा
ल्लेनावां॥२६॥ द्रुपुत्रये पौवेजगत्त्रये स्याविनिर्जया तुष्टमया शुगे न्नाशोषाद्विबाणे
संफल्लीकृते यं त्रिपादगं न्नाजपदे लिखि तु॥२७॥ सेयं मदुःकौसुमचापयष्टिः स्म
रस्य मुष्टिग्रहणार्हमध्या॥ तनोति नो श्रीमदपांगमुक्तां मोहाय यां दृष्टिशरौघवृ
ष्टिं॥२८॥ आघूर्णितं पक्ष्मलमक्षिपद्मं प्रांतद्रुतिष्ठै त्वजितां मृतांशु॥ स्यात्स्यादिंदवो
स्यान्तलदिंद्रनीलगोलाभमलश्यामलतारतारं॥२९॥ कर्णोत्पलेनापि मुखं समाधे

मकार

प्रहाराय स्यां

घूर्णायमानं

नीला चलस्येत ...
चित्त बाल ...
लिखि ...

॥

जेत्रा दृष्य मलम्
न यन्नो ...
मिसरी २

तेमसहितं पद्मापदेविक मदय   श्लो २

... र

चलनं इंद्रनीलगोला ... र

चकोरनेत्रेणदृकूच
उत्पलं च ३

दंगमबद्धमरिमाणंपेक्षांते

क्वचमलंधं स्नंधांघिनी वालानि
द्ध्रानिमकृतार्थ

क्वचित्तागर्भत्वंचारं
नहि

पंचपल्लव पाटनानमपि

नै. च. स. ७
।।७५।।
75

लेन्नेतं नेत्रद्युतिर्जिजितेन ।। यद्येतदीये नतैतः कृतार्थास्त्वच चक्षुषी किं ऊरू ते ऊरं
गी ।। २० ।। त्वे च सम्मुखार्य दूलानिरीत्या मोचात्वं च: पंचषपाटनायां ।। सौरेगृहीतैर्वि
धिरूत्पलौघाद् स्यामस्तु दीरुणरूपशिल्पी ।। २१ ।। चकोरनेत्रेणदृगुत्पलानां निमेष
यंत्रेण किं सुषलेषः ।। सारः सुधोद्गारमयः प्रयत्नो विधातुमेतन्नयने विधातुः ।। २२
सरणीकृता किं हरिणीत्तिरासाद् स्यूः सकाशा नयनद्वयश्रीः ।। नयोगुणे यं सकूला
बला यतोऽन्योन्यनयाऽलं भ्यतो बिभ्यतीनुपः ।। २३ ।। दृशौ किमस्याश्चपलस्य भावेन दू
रमाक्रम्यमिथोमिलतां ।। नचेत्क्लतः स्यादनयोः प्रयाणे विघ्नः श्रवः कूपनिपात
भीत्या ।। २४ ।। केदारभाजां शिशिरप्रवेशात् पुण्याय मन्येमतमुत्पलिन्या ।। जातायं
तत्कुसुमेक्षणेयं यतश्चतत्कोरकदृक्कोरः ।। २५ ।। नासादसीयाति लपुष्पतूणं

राम
।।७५।।

तिलकुसुमरचितं तूणं १

अथास्याः नासावर्णनं चक्षुभ्यां वर्णितयोद्रेयं २

श्रीहितेत्र भाग्यान्यं

हिमप्रवेशात् २
शिशिरस्य ताः प्रवेशात् श्र

जगत्त्रयव्यस्तसुशरत्रपस्य ॥ य्यासानिलामोदनरानुमेयां दधद्दिवाणीं कुसुमायुधस्य ॥३६॥ बंधूकबंधूमवदेतदस्यामुखेंदुनानेन सहोज्झितानां ॥ रागश्रियां शैशवयौवनीयां स्वमोष्ठसंध्यामधरौष्ठलेखा ॥३७॥ अस्यामुखेंदोरधरः सुधामृविंबस्य युक्तः प्रतिबिंबएष ॥ तस्याथवा श्रीडुमतांजिह्दृशां संप्रोव्यमानांस्य तुविद्रुमेस्या ॥३८॥ जानेतिरागादिदमेवबिंबं बिंबस्य चव्यंक्रमितोधरत्वां ॥ द्वैपोविशेषावगमा क्षमाणां नाम्नि भ्रमो मेदनयोर्जनानां ॥३९॥ मध्योपकंठावधरोष्ठभागौ नातः किमप्युच्छ्रितौ यदस्याः ॥ तत्त्वत्रसेन्मोगवितीर्णदंतदंशेनबिंबानमयापराद्धं ॥४०॥ विद्यौविदर्भेंद्रसुताधरोष्ठेन्नंतिकेत्यतरं नेदमाजः ॥ इतीव रेखाभिरपश्रमस्ताः संख्यातवानेकोऽपकं वाचि धाता ॥४१॥ संगृज्यमा

जगत्त्रयेप्यसौदृष्टांतरासंभवेन १
मध्याद्वृधिकमितस्य २
बंधूकसबंधूमयतम् २
श्वासानिलस्य आमोदनद्वारेण अनुमेयां ॥
शैशवयौवनेनवा
उत्पद्यमाना
विचार्यमाणं
संभाव्य
बिंबफलस्य
द्रुतीतिकौ
विशेषावगमे आर नरस्यानेत्र क्षमाणां ४
मणितवाक्य
बिम्बोष्ठस्वसरतां बिंब ५
स्वभ्रसंगे विनीर्णदंतदंशो येन ३
अपराद्धं

ग्रहमग्रे तत्र्ययसानलमयेवात्।

इनीयते

आसीमलावण्यपोरदद्यदेयस्या। अनिर्वचनीयप्रकारेण।

नै.सू.स.७

॥७६॥

नाद्युमप्यानिशांतेस्वभैनुम्नूतामधुराधरेयं॥ असीमलावण्यपरदृढदेश्छकंठेयमे
यैव प्रतिपद्यते वा॥४१॥ यद्दिग्प्रसादाक्रुरुते सुधांशोरेषा सहस्त्रांशमपि स्मिते
स्या॥ तत्कौमुदीनां कुरुते तमेवं निर्मिथ्य देवः सफलं स जन्म॥४२॥ चंद्राधिकेत
न्मुखचंद्रिकाणां दरायतं तत्किरणोद्धतानां॥ पुरस्सरस्मरस्तदपाधितीयदंताव
लिंदद्युतिबिंदुवृंदं॥४४॥ सेयं मदेतद्विरहार्तिमूर्तमीविभा तस्य विभाति
संध्या॥ मध्ये द्युकौ स्वागतरागकर्त्री द्विजैरमीभिः समुपास्यमाना॥४५॥ रोजोहि
ज्ञानामिह राजदंताः संबिलूतिर्यात्रियविल्लमंयतुल॥ उद्वेगरागादिमृजा विदा
तास्त्वारएतेतदवैमि मुक्ताः॥४६॥ शारीषकोशादपि कोमलायाः वेधा विधायां
गमशेषमस्याः॥ संप्रापमहर्षिः सुकुमारसर्गे स्विमापयोघाचिमुद्रां॥४७॥ प्रसस्त

राम

॥७६॥

समांहीनीतवान् ऋदुत।

सुकुमारस्त्यातो हि शिरीभासज्जादिर्ममान... ...सया। शोधये
न... ...

बालाद्वयवादिनी सा काचिन्नु द्विजेनोपनिषत्पिकेन ॥ अस्याः किमास्यद्विजरा-
जतो वा नाधीयते स्म द्वयमेतु जातु रन्ध्यः ॥ ८५ ॥ पद्माकं स पानूमवे स्यूलकरामीमे
स्व३ कोविदस्तोः अयमोऽस्य पत्नी ॥ अस्याः स्तु मस्या तेजते जिता अंसरस्वती तद्विजिगीष-
या किं ॥ ८६ ॥ वक्रे वसंती चतुरा मदंस्याः सरस्वती वादयते विपंचीं ॥ तदेव वा- वीणी
गस्तु मुखे मधुरा स्याः श्रोतुः कृतो याति सुधाकरत्वं ॥ ८७ ॥ विलोकिता स्या मु-
खमुन्नमय्य किं वेधसेयं सुषमासमाप्तौ ॥ धृतस्तु ड्वा यच्चिबुके च कान्तिनि-
ईषत् म्ने मनागंगुलियंत्रतो वा ॥ ८८ ॥ प्रियामुखी स्य मुखी सुधांशु जयेत्य यदेर प्रियामुखं कृत्वा
कुमे पथ्ययत्न ॥ रूमां दधौ राधराबंबलीलां तत्स्यैव बाढं करचक्रबालं ॥ ८९ ॥
अस्यामुखे स्या स्तन पौर्णिमास्य पूर्णस्य जित्वा महिमा हिमांशुं ॥ नूनं दश

विरोधीति स्पर्धा: किल दशास्यमुखस्य: पौर्णिमास्य हिमांशु जिघांसितं स्य

ये नेत्रं रजनः सूर्येन मं... ॥१

मुखस्य १

नै. प्र. स २

॥७७॥

77

खंजं दधद्दृद्धिमिंडुमौलिस्त्वती यः खलु पस्य तोगः ॥५३॥ व्यधत्त धात्रा मुखप द्मम
स्याः स सन्नाज्ञमंभोजकुलैस्विलेपि ॥ सरोजराज्ञौ सृजतो दसीयां त्रेत्रौ निधेया
वतैव सेवो ॥५४॥ दिवा रजन्योरविसौमि नीतेस्वंद्रांबुजे विन्दिपतः स्वलन्दमी ।
श्रोस्य यदास्या नेतंदुतयोः श्रीरे कश्रियै देतु कदा नु कांतं ॥५५॥ अस्या मुखस्य
प्रतिबिंबमेव जलोन्नताताम्बुजराज्यमित्रात् ॥ अत्याप्यधत्त खलु पद्मचंद्रौ
विनूषणं यौचितकं कदाचित् ॥५६॥ स केपि पत्यै खलु तिष्ठमानाचंगे मितो
मद्विन्दिरंबुकेलौ ॥ नैमी मुखस्यश्रियमंबुजिन्यो यां तिविस्तारितपद्महस्ताः
॥५७॥ अस्या मुखेन वृविजित्य नित्यस्य द्विमलक्षंकमरोषभासा ॥ प्रेसवे
द्रः खलु नत्वमानः स्यादेवातिष्ठत्सरिवेषपाशाः ॥५८॥ विधो विधिर्वशीता ॥

यस्मात् राम

॥७७॥

हठान्

बध्यमानः १

निष्ठनूपरिवेषपाशोयस्य १

वियोगेन बाष्पाभ्यामंचितस्य नेत्रपद्मस्य छद्मना अर्पिते ३
सर्गपयःप्रसूने ययोस्तौ ३

विलुप्य विलुप्य १

निर्लोपं लोपं कुरुरा त्रिपुमांसि मांसि ॥ अमंगुरश्री कामिमं किमस्यानुखेंदुमस्थाप
यदेकशेषं ॥५९॥ कपोलपत्रान्मकरात्सकेतुर्भ्रूभ्यां जिगीषुर्धनुषा जगंति ॥ र
होवलंब्यास्ति रतिर्मनोभूर्जय्य द्वयस्या मधुनाधरेण ॥६०॥ वियोगबाष्पांचित
नेत्रपद्मच्छद्मार्पितौ सर्गपयःप्रसूनौ ॥ क्रमौ किमस्या रतितंत्यातिरम्यांनिवे
शहस्पौ विधिर्मृत्युमीदृक्षौ ॥६१॥ इहौ विरोधेन पथ्यातिवक्रः शास्त्रौ[illegible]निष्यंदसुधा
प्रवाहः ॥ सौऽस्याः स्रवः पत्रयुगे प्रणालीरखेव धावत्य तिक्रणकूपं ॥६२॥ अस्याये
दंष्ट्रादरासंविलुल्यपविद्याष्कृतीदध्वरईमर्ती ॥ कौणौ तरुत्कीर्णगुमीरलेखः किंते
स्वसंखेवैनवानैवांकः ॥६३॥ मन्ये मुनोक्रणत्येंतामय्येनपाशाद्येनच्छिद्ररेतते
णौ ॥ एकाकिपाशौ वरुणौ विजिग्ये नंगीकृतायास सतीरतीशः ॥६४॥ आत्मेवतातेस्य

शास्त्रौघनिष्यंद
सारभागरूप
धाराहः

गर्दस्य २

दृढनरेण

शिवान्

एकाकी पाशो यस्य १ नवसंख्याघोनकोणेः २ एतद्दीयेन २ कर्णौ निरुत्कीर्णा अक्षागंभीराणि म्नारेखा यस्य ३
नांगीकृता ग्राथा सतीतिः अमसा दिसंवेन १

विरूढ नेर बलारो दोषो बाहवो यस्य

नै० प्र० स० ७ ॥७॥ ७ ४

चतुर्भुजस्य ज्ञातुं स्मरद्दोरूपितः स्मरोऽपि॥ तच्चापयोः कर्णलते च भ्रुवो ज्यैर्वंशत्वमं-
शौचि पिटे किमस्याः॥६५॥ ग्रीवाद्भुतेवावटुशोभितापि प्रसाधितामाणवकेन सस्याः॥
यां॥ आलिंग्यतामैवयवप्यलंबमानां सरूपतां नागरिवल्लोईकायाः॥६६॥ कंबुविल-
गानप्रियवादसत्यान्यस्याविधोताव्यधितोधिकंठाः रेखास्त्रयन्यासमिषाद्दमी-
यां वा स्यायसौ पैविबभोजसीमां॥६७॥ बाहू प्रियायाजयतां मृणालं द्वंद्वे जयो-
नामनेविस्मयोस्मिन्॥ उच्चैस्कृत स्वित्रमममुष्य नग्नस्याक्रौकातुं निर्व्यथनं यो-
दंतः॥६८॥ आजीयतावन्नेसुमन्नंपुनात्यादोषांमिर्णालं किमु कोमलत्वान्यां॥ निःस-
त्त्वमात्रस्य घनपंकमग्नसुमज्जनसुनांकी त्रिषुतत्रिमग्नं॥६९॥ रज्यन्नखस्यांगुलिपंच-
कस्य मिषाद्दसौ हैंगुलपदालूरणो॥ हेमैकपुंखांसविशुद्धपर्वाक्रिया करे पंचशे-

विरचितवान् धीमत्वादान्

एव पृष्ठे ५ राम ॥७॥

आवर्तश्चुभंयु आवर्तीनदीहि [illegible] नितम्बो नाभि [illegible] यस्याः सा

हिंगुलेन [illegible] हेमपुंखाः [illegible] यस्याः विशुद्धानि पर्वाणि [illegible] यस्याः सा

ररमर्द्धनं x

करस्पर्द्धनं गस्पर्द्धि जित्वा नवलेन प्रवाल...

नवीनखं

नामेत्युपहस्ते

रीस्य रेखा ॥७०॥ अस्याः करस्पर्द्धनगर्द्धि शुद्धिर्बलित्वेमापल्लवेलुपत्त्वयोः ॥ नृयोपिना
माधरसाम्यगर्वं ऊर्वंकेथं वास्का नसंप्रवालः ॥७१॥ अस्येव सर्गाय नवत्करस्य स
रोजस्य ष्टिर्मर्मे हस्तालेखवः ॥ इत्याहधाता हरितो सुलेपां किं हस्तलेखी कृतयातयाछ
स्यां ॥७२॥ किं नर्मदाया मम सेयमस्या दृश्या नितोबाऊलतामृणाली ॥ ऊचो कि
मुन्नस्थन्त्वरं तरीपेस्मरो षाम्बुष्य नगर बाल्यवारः ॥७३॥ नालं प्रभुस्यादनुकर्तुमेताबु
स्थानमुस्थोपतितं न तावत् ॥ परं च नाश्रित्य तरूं महान्तं कुचोकृशांगयाः स्वत एव तु
गो ॥७४॥ एतत्कुचस्पर्द्धितयाघटस्य रख्यातसपत्ना स्फ्रेषु निदर्शनित्वं ॥ तस्माद्विशिल्पा
न्मणिकादिकारी प्रसिद्धनामा जनि कुंभकारः ॥७५॥ गुंजावलिस्थछतमोदबिंदुः
वृंदाभमुक्ताफलपोनिल्वां वा ॥ मालिकाहारस्पाविदर्भसुभ्रूपयोधरे सोहतिरोहि

तस्याः॥७६॥निःशंकसंकोचितपंकजोयमस्यामुदीतोमुखमिंदुबिंबः॥चित्रंतथापि
स्तनकोकयुग्मंनस्तोकमप्युंचतिविप्रयोगं॥७७॥अस्याःकुचाभ्यामिभकुंभयोः
श्रीरादीयतेसाचतयोःकृताभ्यां॥भयेनगोपायितमौक्तिकौतौप्रव्यक्तमुक्ताभर
णाविमौयत्॥७८॥करात्रजाग्रछतकोटिरश्मिपयोरिमौतौउलपेत्कुचौचेत्॥
सर्वंतदस्याःफलमुन्मदिष्णुजातंवटीमप्यधुनानलब्धुं॥७९॥स्तनांतरेवंदन
पंकिलेस्याजातस्ययावच्छवमानसानां॥हारावलीरत्नमयूखधाराकाराःस्फु
रंतिस्खलनस्यरेखाः॥८०॥क्षीणेनमध्येपिसतोदरेणयत्प्राप्यतेनाक्रमस्त्रि
वलिर्नृपः॥सर्वंजिष्णुर्ध्वोतदनंगराज्यविजृंभितंनौमितनुबीहचित्रं॥८१॥मध्यंतनू
कृत्ययदीदमीयंवेधानदध्यात्कमनीयमंशं॥केनस्तनौसंप्रतियौवनेस्याःस्त्र

राम
॥७९॥

सा

जेदनन्यप्रतिमांगदीप्तेः॥७२॥गौरीवपत्यासुभगाकदाचित्कर्त्रीयमप्यर्द्धतनूसमस्यां॥इतीवमध्येनिदधेविधातारोमावलीमेचकसूत्रमस्याः॥७३॥रोमावलीरज्जुमुरोजकुंभौगंभीरमांघ्रचनाभिकूपं॥मद्दृष्टिरस्याविरमेद्यदिस्यात्तेषांवतेषासिवयेनगुप्तिः॥७४॥तन्नालितालानविकिमेनाभिस्थितानसवलनस्तंरवलरोमदामा॥मत्तोस्यसेयंमदनद्विपस्यप्रस्वापवप्रोञ्चकुचाभिवास्ते॥७५॥रोमावलीन्दकुसुमेःस्वमौर्वीचापेषुनिम[illegible]लाटमन्मार्द्धि॥व्यक्तोरपिस्वात्मनिरेतदीयेजैत्रःसचित्रंरतिजानिवीरः॥७६॥पुष्पाणिबाणाःकचमंडनानिमुवौधनुर्भालमलंकरिष्णु॥रोमावलीमध्यविभूषणंज्यातथापिजेतारतिजानिरेतैः॥७७॥अस्याःखलुस्तनपिहितेबद्धकेशमयीकदंबप्रतिबिंबवेषात्॥स्मरप्रशस्तीरजताक्षरेयं

इष्टस्थलीहारकपट्टिकायां ॥७८॥ चक्रेण विश्वं युधि मत्स्यकेतोः पितुर्जितं वीक्ष्य सुद
र्शनेन ॥ जगज्जिगीषत्यमुना नितंबमयेन किं दुर्लभदर्शनेन ॥७९॥ शोभावलीदं
डनितंबचक्रे गुणं च लावण्यजलं च बाला ॥ तारुण्यमस्तैः अय कुंभकर्णबिन्नार्थि
शंकेस्महकादिचक्रं ॥८०॥ अंगेन केनापि विजेतुमस्या गवेष्यते किं चलपत्रप
त्रं ॥ न चेद्विशेषादितरच्छदेभ्यस्तस्यास्तु कंपस्तु कुतो नयेन ॥८१॥ कृष्णश्वित्रलेख
चातिलोमनमास्यानाभाचारांना चयपूरुस्त्रवत्तिः ॥ दृष्टा ततः पश्यती यमेकानेकु
सुरः प्रेक्षणकौतुकानि ॥८२॥ रंभापि किंचिन्मृयति प्रकांडं न चात्मनः स्वेन न चे
त्पुरूरु ॥ स्वचेसेवस्येनोपरिस्तादधाना पत्रातिजागर्त्यनयोः त्रिमेण ॥८३॥ विधाय
मूर्द्धानमधश्चिरं च न्यंचेत्तपोभिः स्वमसारतां वा ॥ जानुश्रियं च नान्वेत्य कदलीवलीय

त्तदायदिस्यादिदमूरुचारुः॥८४॥ ऊरुप्रकांडद्वितयेन तन्वाः करः पराजीयत

वारणीयः॥ युक्तं क्रियाकुंजलनेन कूलेन गोपाययति स्वं मुखपुष्करं सः॥८५॥ अस्यां

मुनीनामपि मोहमूहे न्नगुमहान्यकुचशैलशीली॥ नानारदाक्षादिमुखं स्मि

तारुण्यसीमहामारतसर्गयोग्यः॥८६॥ क्रमोन्नतापीवरताधिजंघं वृत्ताद्यिरूढं

विदुषी किमस्याः॥ अपि भ्रमीभंगिभिरावृतांगं वासोलतावेष्टितकल्पवीणं॥८७॥

अस्याः धृतीकामपुरं प्रिलक्ष्मी जंघे न द्विषद्दारनवांबिकानां॥ चतुर्दशीयं तदिहोचि

तेव गुल्फद्वयाप्नायदद्वयसिद्धिः॥८८॥ नास्याः पदौ चारुतयामहं तावपङ्क

सौहंस्याद्धिनवनाववनाजः॥ जाताप्रवालस्य महीरुहाणां जानीमहे पल्लवधीः श्रुक

श्रिः॥८९॥ जगद्वधूमूर्द्धसुरूपदर्पाद्दिदे तयादायि पदारविंदं॥ तस्मांद्रसिं

नै. उ. स. ७
॥८१॥
81

दूरपरागसरागैर्हृदयंप्रवालप्रबल्यारुणंतत्॥१००॥रूपारुणासर्वगुणैर्जयंत्याभै
म्याःपदंश्रीःस्मविधेर्वृणीते॥श्रवंसतामकलयद्यतःसान्मत्सारुणातत्पदमाग
विनाति॥१०१॥येनेनतन्वाजितदंतिनाथौपदाङ्कराजौपरिरुद्धपाष्णी॥जानेनत्र
स्थपयितुंस्वामिच्छन्नतेनमहद्धीकतरस्यरागः॥१०२॥कणीकृदंतच्छदबाङ्कपालि
पदाग्दिनःस्वाखिलतुल्यजेतुः॥उद्वेगभागद्वयतानिमानादिहेवधत्ताव्यधितवि
तीयं॥१०३॥उषारनिन्होषितमज्ञसंगोविश्वत्तकामस्यपुनर्विधातुः॥पंचाप्निहास्यं
भिकरेषुनिरव्यांनिजांधुनामाधुकरीसदृक्षा॥१०४॥एष्यंतियावजणानाद्दिगं
तान्नृपाःस्मरशराःशरणंप्रवेष्टुं॥उमेपदाज्ज्वविधिनापिसृष्टानावंत्यएवांगुल
योनुरेखाः॥१०५॥प्रियानखीभूतवतोमुदेदंन्यधाद्विधिःसाधुदशात्वमिंदोः॥ए

राम
॥८१॥

जिनत्रैलोक्यात्तर्शा३ अतिविषयस्यापि ३ हृदयस्याभ्यंतरे तेन परिपूर्णेन उद्वेलतेरोऽतिक्रांत
मानंदो यस्य ५

तत्पदद्वयमसरागपदत्रैसौभाग्यभाग्यं कथमन्यथास्यात्॥१०६॥ यशःपर्दा गुष्ठनयैवो
मुखं च बिभ्रत्ततिपूर्णेंदु चतुष्टयस्य॥ कलास्यचतुःषष्टिरुपेत्य वासं तस्यां कुचेयस्तु भ्रुविभि
न्नामनोऽस्यां॥१०७॥ स्पृष्टातिविम्बविधिनैव तावत्तस्यापिनीतैपरियौवनेन॥ विदर्भ
मध्योप्यमनोऽनु बधैमवाप्तितावाक्य थपारमैव॥१०८॥ इति से विकुरो वदास्यैनो
नखावधिवर्णयन्हरिणीमणीनेत्रां चित्रां बुधीतरैं दंतरः॥ हृदयभैरणादेलानं
दः सर्व्वात्रतत्त्रीमजानयनविषयीभावेनावेदधोरेधराधिपः॥१०९॥ ॥श्रीहर्ष
जोमेवीराकुलप्रशस्तिभणितिभ्रातर्यपंतमहाकाव्ये चारुणि वैरसेनि चरितेस
र्गोगमस्सप्तमः॥ ॥ ॥७॥ ॥ ॥ अथा द्भुतेनास्तुनिमैषमुद्रमुन्निद्रलोमा नमंमं
ञुवोनं॥ दृशापेपुस्त्राः सुहृदः समस्ताः सुताचत्त्रीमस्यमहीमघोनः॥१॥ कियच्चिरं द

गाहो ... यस्य पारं परमं ... स्वय ४

तेते

व्यापारवातुरी ३

तेते

नतत्त्वचंतरयस्य ५

उद्धतरोमांचांर

हेमाद्रौ यंजनितेनाश्चर्येण

इत्वंकुरार

नग्रहेन्मना

वतन्वाषिता निर्निमेषमेनं स्ववन्धुं मानुवंतु॥ पलाशजालैः पिहितः स्वयं हि प्रकाशमा
सादयतीन्दुरिन्दुः॥२॥ अपांगमप्याप दृशोर्न रश्मिर्नलस्य जैमीमनिरीक्षयावत
स्मरेषु भंगः सुकृती तावदेवस्याः प्रत्युद्गमौ पुरवशिखं मम मज्ञा॥३॥ यदंक्रम विक्रमश
क्तिसाम्यादुपाचरद्द्वावपि पंचबाणः॥ कथं न वैमत्यममुष्य चक्रे शरैरनङ्गाद्व
विभागमाग्मिः॥४॥ तस्मिन्नलोकेसो विवित्तसौच रज्यत्तदंगांदलंलंकैवसददुदोस्ते
पुनः स्मृतस्यावलत्तु स्वचेतः पुनश्च दृष्ट्यैनवल्लोक्ष्यवर्ति॥५॥ तेवी दृग्म्कोचिल्के
लजालैल्लर्गेकयापितज्ञास्मिहद्दाम मज्जे॥ स्मरं तमुर्ताकृतं कापि कन्या न्मनेजेमन
नोभूच्चशंभावमनन्या॥६॥ कस्त्वंकुतो वेतिन शशाकवक्तुं सत्तांपुमन्यां प्रति भातिमाति
भारतं॥ तत्रसुररसुचिहितिवां चयेनं निजौसनाम्नेकं रसाः लघशांगम्यैः॥७॥ स्वाकं

उदासीनाग्रासीत्

छंदः पद्योः ... निधानात् ... निरय ... तस्य नावस्था छंदं १

अन्योरकुक्षिद्दरनि ... २   विविदं कृत्वा ३

आधिक्यं १   अनिर्वाचं १   महावेगे १   जलानां

घ्नेमां नंदपरंपरां एणांनैमीतेमाकोकुयकिमुप्यवापा॥ महोरयं निरुरिणीवनारो

मासौघधारा धरकेलिकाले॥८॥ तत्रैवमस्या यदपेक्ष्य दृग्ये नास्मादृगसंगम

पोस्यदस्यत॥ नोदास्यदस्ये यदि बुद्धिधीसां विच्छिघ विच्छिघा विरोति मेघः॥९॥

दृशोपि सौलिंगितमंगमस्य जग्राह नो ग्रावगतां गहर्षैः॥ न्मगां तरेनं तरा

मीलितेनुमिहत्यसस्मारनं एव दृष्टा॥१०॥ छित्वैकमस्याप घनं विषांतीतद

द्विरंगां तरं न्नुक्ति सीमां॥ चिरं च कारो भयतां नलोन्ना त्वय नावलोलांग

तमागतं च॥११॥ निरीक्षितं चांगमवीक्षितं च दृशापि वं तीरनैसृनं तस्य॥

समानमानंदमियं दधानाविवेदनेदं न विदन्नसुचूः॥१२॥ सूक्ष्मे घनेने

बधकेशपाशो निपत्यनिष्पंद तरापितास्या॥ तस्यानुबंधं न विमोच्यांगं

नेत्रसंकोचरहिताभ्यां १   हर्षेण ३

Margin (left): नर्म ... समयं २ / अंगं तां ... / अंगांतरस्य नुक्ति ... नं तस्याः सीमा मर्यादां

Margin (right): अंगेऽवगतानि ... गतानि तानि च ... चनैः ॥४ / कारुणिव / नेत्रसंकोचः / अंगं / स्मादरावलोकनं कुर्वं ती

आनंदरूपा ३ अतिशयेनभवन् ३ मां धेनिपाठसगंधीगंधुलच्यते २

नै॰ह॰स॰८
॥८३॥
83
हर्षी

उमपारितुच्चोच्चेनस्वंजनान्त्यां ॥ १४ ॥ नूत्नोकन्तर्गुमुर्खपाणिपादपद्मैः
परीरंभंमवाप्यतस्याः ॥ दमस्वसुर्हृष्टिसरोजराजिर्विरूनेतस्योजसगंधबं
धुं ॥ १५ ॥ तत्कालमानंदमयी भवंती भवत्तरानिर्वचनीयमोहा ॥ सा मुक्तसं
सारिदशारसाल्यां द्विस्वादमुष्णासममेतु नाम पिंष्टं ॥ १६ ॥ हत्वैनलक्ष्मीन्मेतिचिन्ता
विनाचाकलंकेनोपजनिमेतिनूनं ॥ नसत्यधात्वैषधकायमापविधिः
स्वयंहृतमिमांप्रतीडूं ॥ १७ ॥ पुलोमनः ककस्यमुनेरपिस्यात्त्वमालोमेन
स्यापिहृशस्यहृत्ति ॥ तच्चिंतितिचित्तंपरमेश्वरस्य नमस्यरूपात्करूलोरूल
द्धि ॥ १८ ॥ सालीवहृष्टमदनोन्मादिस्मुर्यपापशालीनतस्यानुमोनं ॥ तथै
नतस्यापिनलेनलेनेमुग्धेषु वः सत्यमपविवेकः ॥ १९ ॥ स्पर्धेस्वरेल

सयीसवज्ञावपिधानयत्नाः स्वरेणसोपेस्त्थगगद्गदेन ॥

रत्नोहं लगोचबंधमनुजाति
सबंधुबंधं २
नाम
॥८३॥

अर्थीसवज्ञावपिधानयत्नोयस्याः १ स्वपोषिरस्वर्गदस्वच्छिन्नातेन १

तत्एवं यथा नम्रीकृयते नयांतिथीनां मनदेवेवाधं आत्मापि नम्रीकर्तुं मदर्थं ४

जोपयंती कर्तव्यं ४

कस्मिन्नुसती

वृविन्नावयंतीत्नावंनिजंसोमृदुगंडुदेनैः॥सखीचसेसाध्वसंजडवाचिस्वयं
तमूचेनमदाननेंदुः॥१९॥नत्वाघ्रिरेरनुरुचापिपाद्यंसंपाद्यमाचारवि
दातिथीनां॥त्वयाविमुक्तामधुपर्कन्दृष्टिर्नोऽरस्त्वाद्दृशिधृष्टतामे॥२०॥स्था
त्मापिरीलेनलेणविधेयदेयाविहायासनन्यूनिर्जोपि॥आनंदेवाष्पैर
पिकल्प्यमनुनेत्रैः छविधेयामधुलिर्वचोभिः॥२१॥पदेदोपहारेनुपनम्र
तापिसंभाव्यतेप्त्वरयापराधं॥तत्कंचुमहंजलिसन्कनेनस्वसंप्रदाति
प्रांजलैतापितावृत्तु॥२२॥पुरापरित्यज्यमयाव्यसृष्टिस्वमासनौतेत्रि
मितिहेलेनै॥अनेहमिष्यतेंदलंकिंयतप्रयांतमीहायदिचान्यतोपि
स॥निवेद्यतांहंतसमापयंतोशरीषकोशम्रदिमाभिमानौ॥पादैकिंय

आचारविदा

तत्स्मात् आचारविदा

वोचितासनत्याग

नर

चरणक्षालन विषये योग्य कुतो हेतोः

अनुकंपायां १ नयायंतो १

नयतेदीयते स्म ३ स्वकर्तरणीपानिथ्यासामग्र्योनायन्मृष्टनिषाघ्रते ४

[illegible]

नामित्रि नै हेपुरुषश्रेष्ठ हेप्रु.

नै. ह. स. ८ ॥८४॥ नरसिंहलोन 84

हूरंमिममौप्रयासेनिधिंस्त्वसैवछेदयंमनस्त्रे॥२४॥ अनायि देशः कृतमस्त्व
याद्यवसंतमुक्तस्यदशांवनस्य॥ त्वदाप्तसंकेततयाकृतार्था श्राव्यापिना
नेनजनेनसंज्ञा॥२५॥ तीर्णेः। किमणौनिधिरेवनेघुःसुरासितेभ्रूघैदि
हप्रवेशः॥ फलंकिमेतेस्यतुसाहसस्य नैतावदंघापिविनिश्चिनोमि
२६॥ तेवप्रवेशेसुकृतानिहेतुंमन्येमदस्मेणारपितावदभ्रा॥ नलैसितो
रसिनैटैर्यदन्यापीनोसितन्याजितपुष्पधन्वा॥२७॥ यथा रुतिःकांच
नतैपथ्यावातोवारिकांधंकरणीचशक्तिः॥ त्वयोरुचित्विजितंकांच
नापिसौप्यासिपीस्वषचुंजांसनोत्तिः॥२८॥ नेमनमपरत्वंसाहिनासि
स्तत्निनैर्चोप्पिनेयःसोहिनाघितोषः॥ त्विनेः। किमन्येरस्यवानवेयंत्री

यद्यस्मात्

हेप्रु. निश्चिनोसि हेउ राम ॥८४॥ हेउ

सगोत्रः २ अभि

लोकोनरा ४

धाग्जन्मनोवैफल्यं ५ नस्मिन्नमरेविद्यमानां ४

आजीरस्य ४ पुंशः २ नयनाः ४

वंशः

दृ

वं दे॥ त्रमितःस्या॥ भूमिसौध

गमे

हठपुंसं

रैवतोन्योमधिकोविशेषः॥२९॥ आलोकितस्मीलतलोकयत्वामुस्तुतं
पीयूषमयरूपमेनं॥ कः स्पर्द्धितुं धावति सौधुसाईमुदन्वतानंच्चयमे
च्चवायः॥३०॥ रतीरस्यैतीनलकेसुंदरं तंमत्वामरं रहितजनोहिबंधातो॥
आतिथ्यचाहन्यपदिश्यतत्स्थास्त्रियोप्रियस्पास्कंतवस्कंतःसो॥३१॥ बो
ग्जन्मवैफल्यमसहिष्णुरात्स्यंगुणाहुतेवस्कोनिमोजितावैतु॥ खलत्वमे
त्यो यसिजल्पितेपितैदस्कंवंदिन्त्रमेन्मिवैवे॥३२॥ कंदर्पएवेदमीयं
दत्तत्वांपुण्यनेमन्येपुनेरन्यजन्म॥ चंडीशेचंगाहिकृताशकुंजेजुगव
यैन्मंदिरमिंद्रियाणां॥३३॥ शोन्तोयशोजिजितुशैवशीलंकरोषिकल्कजा
गुरुमोलिमेलौ॥ दस्रो हठश्रीहरणोदुदस्रोकंदर्पमप्युज्झितेरूपदर्पा॥३४

आयाति

हेपु

लज्जाधाराहः नमोमोलिर्यस्य २ अरुणस्मो १

स्रवंतीनां नदीनां वेशं मानानां पर्यन्तं पूरं ज्ञागाहं

मुख्यमान्यां शाः१

सुपर्णा:१

नै.च.स.८

॥८५॥

85

अवैमि हंसावलयो वलक्षास्त्वत्कीर्त्तिकीर्त्तेः स्वपलोकपुराकाः॥ उड्डीय युक्तंप
तितुः स्रवंतीवेशं तटरं परितः स्रवंतो॥३५॥ जवत्यपदांगुष्ठमेपि मित्रे तौ श्रीध्र
वंनेलक्ष्माऊसुमापुधेनो॥ रतीशजेतुः रवलुचिह्नमस्मि न्यह्नंदु रासौ नरवके
तवेन॥३६॥ राजा द्विजानामनुमासि निन्नः क्षणोति नूनं त्यतनुं तपोभिः॥
ऊरूपुहृश्यैतरतौमिषेणसा पुज्यमाप्नोति नवंनुरवस्य॥३७॥ विधाय
चित्रेतवधीरमेत्रे किं कुमसारस्य हृशोमृगस्य॥ अदूरजाग्रद्धिदरप्र
णी छलोदयं ध्योविधिर्विचंद्रं॥३८॥ मुग्धः समोहान्तु नगान्न देहादृद्
ह्यवक्रूरचनापचांपो॥ भूभंगजेयान्त्वयेन मनोभूरनेन रूपेण पुरा
तदान्तितो॥३९॥ मृगस्य नेत्रोत्थितपंतवास्ये विधौ निधुत्वानुमितस्य दृश्यं

क्षुरकष्टारकसूपेक्षयै
मूरवी
स्त्री

राम
॥८५॥

विधुलीनस्तुमितस्य मृगस्य

हृश्यतरः अयुक्षीः१

भूभंगेन जेतुं योग्य:२

हृतवान्३

सुंदरतारः३

अदूरे जाग्रती चासौ छिद्रदर्शना जाग्रत्स्या छलं नस्मान्४
छिद्रदर्शने जाग्रत्धोगा सत्स्या प्रणाली रेखा

सत्यामूला व स्कत विवार

संचत्रु विलसन्मूर्धज पाशः तस्यैव शाः१ स्फुरन् चामरगुच्छो यस्य १ तिष्ठन् १

तस्यैव चंचत्कचपाशवेषः पुच्छस्फुरच्चामरगुच्छ एषः॥४०॥ आस्तां मनंगी
करणोद्भवेन दृश्यः स्मरो नेति पुराणवाणी॥ तवैव देहत्रितयाश्रियेति नि
वस्त्रो वस्त्रा प्रतिभाति वादः॥४१॥ त्वया जगत्सुभित कांतिसारे यदिंदुना शीलि
त्रिलोकं ध्रु द्युतिः॥ आरोपितन्माल ववकोपि मौलौ सयज्वराज्येपि महेश्वरेण॥
४२॥ आदेहदाहं कुसुमायुधस्य विधाय सौंदर्यकथा दरिद्रं॥ त्वदंगशि
ल्यात्पुनरीश्वरेण चिरेण जगदत्वकंपि॥४३॥ महीकृतार्था यदि मानवोसि
जितं दिवा पयघमरेषु केपि॥ कलं त्वयालंकृतमौरगं चेन्नाधोपि कस्योप
रिनागलोकः॥४४॥ सेयं न धत्तेनुपपत्तिमुच्चैर्मोच्चित्तहेति स्त्वयि चिंत्यमा
ने॥ ममौसन्नद्धं चलुके समुद्भरत्नपात गंभीर्यमहत्त्वमुद्रः॥४५॥ संस

स्फुरति

जानेध

रसिंधीं वनुविंबमत्रजागति जिानेतववैरि सेनिशार्विं आनुविंवौहि विहाय धात्रे
र्नेजाक्षे दृष्टाति सरूपसृष्टिः॥४९॥ इयत्कृतं केन महीजगत्या महो महीयः
सुकृतं जनेन॥ पादौ यदुद्दिश्य तवापि पद्मा रजःसु पद्मस्त्वजमारजे तौ॥५०
ब्रवीति मे किं किमियं न जाने संदेहदोलामवलंब्य संवित्॥ कस्यापि ध
न्यस्य गृहातिथिस्त्वमलीकसंभावनयाथवालं॥५१॥ प्राप्तैव तावत्त
वरूपसृष्टिं निपीय दृष्टिर्जनुषः फलं मे॥ अपिक्षितौ नामृतमाद्रिये
तौ तयोः प्रसादीकुरुषे गिरं चेत्॥५२॥ इत्थं मधूत्थं रसमुज्झिरंती तदो
ष्ठबंधूकधनुर्विसृष्टा॥ कर्णात्रिस्त्रनासुगपंच[illegible]णी वा णीमि वेणास्यम
नोविवेशा॥५३॥ अपमजो घवं च मसोसुधासु प्रियं प्रियाया वदनान्निपीय

दिवन्नुखेपिस्वदतेस्मतिर्यातन्मिश्रतानेष्टसुखेत्वमेया॥५१॥पौरस्त्यशैलंज
नतोपिनीतांगटस्त्वन्यथाङ्कःपतिरघपूजां॥तथातिथेयीमथसंप्रतीछन्नृप्रि
यापिनामासनमासमासाद॥५२॥स्मयोधितद्वैयमनोनुवाभ्यांतामेवभूमीम
वलंब्यतेस्मी॥स्माहस्मयत्रस्मरचापमंतच्छिन्नंनुवौतज्ञयमंगवार्त्तां॥५३॥
अथस्मरामामवधीर्यधैर्याद्दूचेसतद्वागुपवीणितोपि॥विवेकधाराशतधौ
तमंतःसतांनकामःकलुषीकरोति॥५४॥हरित्पतीनांसदसःप्रतीहित्वदर्थ
मेवातिथिमागतंमां॥वहंतमंतर्बहुनादरेणप्राणानिवस्वःप्रतनुवाचिकानि
५५॥विस्मृतांमूतवतीसपर्यानिर्विन्त्यतामासनमुज्झितंकिं॥इत्यंहियन्नः
फलितंविधेयंसेथातिथेयीष्टपुरुपावत्री॥५६॥कल्याणिकल्याणितवांग

कानिकश्चिद्गमांचिरंगमौन्नाविलंबंते॥ अलंविलंबेनगिरंमदीयामाकर्णयाक
र्णितरायताक्षि॥५७॥ कौमारमारभ्यगणागुणानांहरंतितेनैमिदिशामधीशा
न्॥ सुराधिराजंसलिलाधिपंचकृतानानंचायमिनंदनंच॥५८॥ चराश्चिरंयौ
शवयौवनीयवैराज्यभाजित्वपिरिचिद्यते घ॥ तेषांरुचंक्षौरतरेणचित्तंपंचे
षुणालुंठितधैर्यवित्तं॥५९॥ तेषामिदानींकिलकेवलंसाक्षादित्वदांशाभि
लससत्यजस्रां॥ आसाधनाशास्त्वत्तनूरुदाराः पूर्वादियः पूर्वविदात्मदाराः
६०॥ अनेनसार्द्धंतवयौवनेनकोटिंपरामभ्युदरोधिरोहत्॥ प्रेमापित
च्चित्वयिप्रवासवस्यगुणोपिचापेसुमनःशरस्य॥६१॥ प्राचीप्रयातेववि
रहादयंतेतापात्ररूपाच्छशशांकशंकी॥ परापराधैर्निदिधातितानोरुषा

रुपं क्रोधवनन्हं दमिंड्रः॥६२॥त्रिनेत्रमात्रेण रूषा कृतं यत्र देवयोषापिन
संस्थलोति॥ नवेदरूष्टघ् सहस्रनेत्रेगं तां स कामः
रवलु कामवस्थां॥६३॥पिक स्य वाश्मात्र कृत वल्मीका
न्तस्य प्रस्तुर्नदति नंदनेपि बालस्य चूडाशशिनो परा
धात्माराधनं शीलतिस्मृति नोपि॥६४॥तमोमयी कृत्य
दिशः परागैः स्मरेषवः शा कद्दृशां दिशंति॥ ॐ हूं गिर
स्यं तु पुरं द्विजस्य राकाराजे न्यामपि सत्यवाचं॥६५॥श
रेः प्रसूनैः स्फुदतः स्मरस्य स्मर्तुं स किं नाशनि नाक्रो

ति॥ क्षमेघमस्याहह वर्मनस्यादनं गता चेडि रिशप्रसादः॥६६॥चला

धृतेस्तस्यत्त्ववाधियोगाम्नानाईशप्यारचनायलूनैः॥ अप्यन्यदारिद्र्य६राः प्रवी
रैर्जाता दरिद्रास्तरवोऽमराणां॥ ६७॥ रवैर्गुणास्फालनवैः स्मरस्यस्वनार्थिकर्णौ
बधिरावभूतां॥ गुरोः स्वरागोत्तु स्मरमोहनिद्राप्रबोधदक्षालि किमद्यरालौ॥
इन्द्राम नंगतापप्रशमाय तस्य कदर्थ्यमाना मुकुराम्बुणाल्दं॥ मधौ मधौ नाक
नदीनलिन्या वरं वहन्तां शिशिरेनुरागं॥ ६९॥ दमस्वसः स्वेयमुपैति रस्मा
हरेर्जगत्यग्निमलेखल्दसौ॥ इशायदक्षिस्मावनामहृष्टिजित्नागलौर्मी
त्रिमसौ बिन्नगिरि॥ ७०॥ अग्न्याहितानित्यमुपासते यां देदीप्यमानां तनुम
हे मन्त्रैः॥ आशापतिस्तेदमयं तिसोपिस्मरेणदासीनविजेन्यदेशि॥ ७
तडोचरस्तां खलु पंचबाणश्च करोति संतापपातथाविनीतां॥ स्वयंयथारवा

दि ततस्तान्मृयः परं न संतापयितास्मन्मृयः ॥७२॥ अदाहि यत्तेन दशार्धबा
णैः पुरा पुरारेर्नयनानलेन ॥ स निर्दहन्स्त्वंमनंगदाहिवासीन वैरिप्रबुद्धेरयु
नाधमर्त्यः ॥७३॥ सौमाय यत्कुपयापि वविप्रमुग्नः ससोममभाचामति हृद्यमा
नं ॥ नामापि जागर्ति हि यत्र शत्रोस्तज्जातिनस्त्वं कतमे सहंते ॥७४॥ शरैरज
स्रं कुसुमायुधस्य कादर्थ्यमानस्य वकारणेन ॥ अन्यच्चयियाद्विर्विविति वेश्मा
ना दृष्ये प्रदेवः कुसुमादिमेति ॥७५॥ स्मरेंधनेवत्सुलमितेन दत्ता संवर्ति
का शैवलकेवधित्रिचित्रा ॥ चकास्ति चेतोनवपावकस्य धूमाविलाकीलप
रंपरेव ॥७६॥ पुत्रीसुहृद्ध्येन सरोरुहाणां यत्प्रेयसीचंदनवासिता
दिकू ॥ धैर्यं विभुः सोपि तवैव हेतोः स्मरप्रतापज्वलने जुहाव ॥७७॥ तं

नै॰ च॰ स॰ ॥८७॥

89

दह्यमानैरपिमन्मथैधं हस्तौ रुपास्तो मलयः प्रवालैः ॥ लूब्धूप्यसौ नोऽतितस्य सेवां सदा यदाशामवलंबते यः ॥७८॥ स्मरस्य कीर्त्येव सितीकृतानि तद्दोःप्रतापैरिव तापितानि ॥ अंगानि धत्ते स नवद्वियोगात्तापादूनिचं उज्वरजर्जराणि ॥७९॥ यत्रांचितं नत्वा घुसृणेन सायं दिशः समालंबनकौतुकिन्याः ॥ तदा स चेतः प्रतिघातयस्तुन्यंप्यदागतो मैत्रिनिवृत्तपांथः ॥८०॥ तथा न तापाय पयोनिधीनामस्थामुरेवास्यः क्षुधितः शिखावान् ॥ निजः पुतिः सपति वारिपोपि यथा हृदि स्मरदाहदुःखः ॥८१॥ यस्य त्यक्तत्वेन्दुबाडवग्निस्मरतिस्वजं सुंफतिदुर्विनीता ॥ ततो विधत्तेधिकमेव तापं तेनाश्रिताशैत्यगुणान्नलक्ष्मी ॥८२॥ न्यक्कांततते

राम ॥८७॥

ना

नमत्तोऽहं ज्वरखेदं बन्धासे हृदि तापन्नाजि॥ तच्चित्तमग्नैर्मदनस्य बा
णैः षडंतं शतच्छिद्रमिव ब्रजलेन॥ ८३॥ इति त्रिलोकी तिलकेषु तेषु मनो
भुवो विक्रमकामचारः॥ अमोघमस्त्रं नवतीमवाप्यमदांध तानर्गल
चापलस्य॥ ८४॥ सा रौद्रधारे वसुधारसस्य स्वयंवरः श्रोनवितातवे
ति॥ संतर्पयंती दमयंति तेषां कृतिः कृतीनाकजुषामयासीत॥ ८५॥ पा
समं सपत्नीत्व दुःखती त्रेतोः स्वदारनासापथिकैर्मरुद्भिः॥ अनंगवी
यानिलतापदुःस्थैरथप्रतस्थे हरितां मरुद्भिः॥ ८६॥ अपास्तपाथेयसु
धोपयोगैस्त्वमुष्विनैव स्वमनोरथेन॥ स्नुधंव निर्वासियतात्तषंच
स्वादीयसाघ्रागमितः सुरंते॥ ८७॥ प्रियामनोऽन्त्यारदावदाहे देवी

स्त्वदर्थेन निमज्जयद्भिः॥ सुरेषु सारैः क्रियते धुनातैः पादपल्लवं तु
महत्तरियं त्वः॥८८॥ अलंकृतासन्नमहीविजागेरयं जनस्ते रम
रैर्नवित्यां॥ अवापितो जंगमत्वेरवलक्ष्मीं निक्षिप्य संदेशमयाक्षरा
णि॥८९॥ एकैकमेते परिरभ्य पीनस्तनोपपीडं त्वयि संदिशंति
त्वं मन्मुखी तां नः स्मरचित्रशल्यैर्मुग्धैर्विशल्यां विधिवाक्षरीर्धि॥९०॥
त्वत्कांतिमस्मासिरयं पिपासुर्मनोरथान्मासनयेक्ययेव॥ निजः कटा
क्षः खलु विप्रलब्धः कियंति यावद्ध्रणानासराणि॥९१॥ छिद्रेषु त्वजा
स्मास्तु नु जेयजं त्वा वादित्यवर्गे परिवेषवेषं॥ प्रसीद निर्वापयता
पमंगैरनंगलीलालहरीतुषारैः॥९२॥ दयस्व किं घातयसि त्वम

स्मान्ननंगचंडालशरैरदृश्यैः ॥ त्रिनेत्रावरं तीव्रलकटाक्षबाणैः प्रेमस्ता
व प्रेमरसात्मविद्धैः ॥ ८३ ॥ त्वदर्थिनः संतु परः सहस्राः प्राणो ममैकः न स्त्व
च्चरणप्रसादः ॥ विशंकसे कैतवनर्मितं चेदं तस्मरः पंचशरः प्रमाणं
॥ ८४ ॥ अस्माकमध्यासितमेतदंतस्तावद्भवत्या हृदयं चिराय ॥ ब
हिस्त्वयालंक्रियतामिदानीमुरो मुरं विद्विषतः प्रियेव ॥ ८५ ॥ दयो
दयश्चेतसि चेत्तवाभूद्दलं करुष्वा विकल्पो विलंबः ॥ त्वं वः स्वरादे
शमथाचरामो भूमौ ध्रुतिं यासि यदि [illegible] भूमौ ॥ ८६ ॥ धिनोति ना
स्माननूजलजेन पूजा त्वया च हंत त्विवितन्यमाना ॥ तव प्रसादोप
न ते तु मोल्लौ पूजास्तनस्त्वत्पदपंकजान्यां ॥ ८७ ॥ स्वर्णीविनीतेः

नै.प्र.स.८
॥९३॥
९१

करवाम वामनेत्रे न वत्या किमुपासनासु ॥ अंग गत्वदंगमिनि पीतपी
तदपीतिपाणिः खलु याचते नः ॥९८॥ वयं कलादाइ बुधविदग्धं त्व
ज्ञोरिमस्पर्द्धि देहमहेमा ॥ प्रसून नाराचशरासने न सहैकवंशप्रभव
त्क बन्धु ॥९९॥ सुधासरस्सु त्वदनंगतापः शांतो न नः किं पुनरप्सर
स्सु । निर्वातिं नु त्वन्ममता रसेण स्फुनामु गोपो मधुसीकरेण ॥१००॥
खं उः किमु त्वज्झिर एव खं उः किं त्राकरातत्पथशाकरैव ॥ कृशांगि तदं
गिरसोत्कवच्चरणां त्रुदितु प्रार्थितं यदि तुः ॥१०१॥ ददाम किं ते सुधया
धरेण त्वदास्य एव स्वयमास्यते हि ॥ विधुं विजित्य स्वयमेव नाविन्न
वन्मुखं मुखभागतोजि ॥१०२॥ प्रिये शृणु ग्रामरनावमस्मादितत्रपा

तनू १

राम
॥९३॥

दंचिव वचो न वा किं नः ॥ त्वत्पादपद्मशरणं प्रविश्य यस्त्वयं वयं येन जिजी
विषामः ॥१०३॥ अस्माकमस्मान्मदनापमृत्योस्त्राणाय पि मूबरस्मो
पिनासो ॥ प्रसीद तस्मादधिकं निजं तु प्रयच्छ पादं रदनच्छदं नः ॥
१०४ ॥ हुष्टः स्वेच्छया परोपैरपि सहमकरेण तमन्तःकेतुनाल्लेद्वतान
स्वत्प्रसादादथमन्नसिजतां मानसो नंदनः स्म ॥ त्वम्प्यां ते तां चेय
न्ची भवद्वतवसितेजैत्रैस्तैः स्मितैस्ताद स्तत्वन्नेत्र चं च तरस्त्रापकरयु
गाध्वीनमीनध्वजांकः ॥१०५॥ स्वप्नेन प्रापिता याः प्रतिरजनितव श्री
धुमग्नः करा द्वैः श्रोत्रे गीतामृताश्चौ त्वगपि ननु तन्त्स मंजरी सौकुमा
र्यौ ॥ नासा श्वासाधिवासैरधरमधु निरस्ता नयरिवेषु चित्तां तत्वस्तत्वं

नै॰ ह॰ स॰ ९
॥५२॥
९२

गिरैक्षिन्नकरणहारिणो वागुरालंघितासि ॥१०६॥ इति धृतसुरसार्थे
वाचिकस्यानिजरसनातल्पत्रहारकस्या ॥ सफलय मम दूततां हृ ली
घस्वयमवधार्य दिगीशमेकमेषु ॥१०७॥ आनंदयेन्दुमथमन्मथमग्नि
मग्निं केलीमित्रवर तन्न दरिन्दृतनाम्नि: ॥ आसादयोदितदयं शमने
मनोवान्तो वायदीक्षुमभतद्वरुणं वृणीष्व ॥ ॥१०८॥ ॥श्रीहर्षमित्यादि
॥ ॥तस्यागादयमष्टमः कविकुलादृष्टाध्वपांथे महाकाव्ये चारुणि
नैषधीयचरिते सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ॥ ॥९॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ
॥ ॥इतीयमक्षिःलुवविन्नमेक्षिः तस्य दामनि कुंविचरीतुमुत्सुका ॥
तदुक्तिमात्रश्रवणोच्छयान्यणो दिगीशसंदेशगिरं न गोरवात ॥१॥

राम
॥५२॥

तदर्पितामस्कृतवद्विधायतां दिगीशसंदेशमयीं सरस्वती॥ इदं तमुर्वी
तलश्रीतलकघ्नतिं जगाद वैदर्भनरेंद्रनंदिनी॥२॥ मयांगपृष्टः कुलना
मनीभवानमूर्विमुच्यैवकिमन्यदुक्तवान्॥ नमद्युमत्रोत्तरधारयस्य
किं क्रियेपि सेयं भवतोधमर्णता॥३॥ अदृश्यमाना क्वचिदीक्षिता क्वचि
त्समानुयोगे भवतः सरस्वती॥ क्वचित्प्रकाशं क्वचिदस्फुटाक्षरं सरस्व
तीं जेतुमनाः सरस्वती॥४॥ गिरः श्रुता एव तव श्रवः सुधाः श्लथा भवन्ना
म्नि तु न स्मृतिः स्पृहा॥ पिपासुता शान्तिमुपैति वारिजा न जातु दुग्धान्मधु
नोधिकादपि॥५॥ विजित्य विश्वं कृतमत्समोपदं भवादृशं नायकरत्न
मीदृशं॥ तमन्यसामान्यधियावमानितं त्वयामहं तं बहुमन्तुमस्य

नै. च. स. ५
॥५३॥
९३

हा ॥६॥ इतीरयित्वाविरतां सतां पुनर्गिरामनुजग्राहतरां नराधिपः ॥ विरु
त्यविश्रांतवतीं तपात्यये घनाघनस्यातकमंज्लोमिव ॥७॥ अये ममो
दासितमेववाजिह्मयाद्दयेपितस्मिन्ननतिप्रयोजने ॥ गरीगिरः पल्लव
नार्थलवप्रवेमितं च सारं च वीचो हि वाग्मिता ॥८॥ इथा कथं यं मयि व
ल्पिद्धतिः कयानुहव्यासमवैति केतिचा ॥ दमेसमप्रव्यवहारमावयोः
पदेविधातुं खलु पुष्पदस्मदा ॥९॥ यदिस्वभावान्मम नोज्ज्वलं कुलं ततः
स्तदुद्भावनमौचितीकृतः ॥ अथावदातं तदहो विडंबना यथा तथा प्रेष्य
तयोपसेडुषः ॥१०॥ इति प्रतीत्यैव मयावधीरिते तवापि निर्बंधरसो न
शोभते ॥ हरित्पतीनां प्रतिवाचिकं प्रतिश्रमो गिरां ते घटते हि संप्रति ॥

राम
॥५३॥

तथापि निर्बध्नाति ते तथास्पृहामि तानुरुंधे मितया न किं गिरा॥ हिमांशुवं
शस्य करीरमेव मां निशाम्य किं नासि कलेग्य हिमवहा॥१२॥ महाजनाचारप
रंपरेदृशी स्वनाम नामाददते न साधवः॥ अतो निधातुं न तदृशा हे पु
नर्जनिः किलाचारमुचं निगायति॥१३॥ अदोयमात्मप्य शिखीवशारदो
बलन्नवरस्त्रीमहितापकारकः॥ यथा स्वराजस्य दधापदे पदे बचोसि
हंसी वविदर्भजा ददे॥१४॥ सुधांशुवंशाभरणं नवानिति श्रुते पिना
पैति विशेषसंशयः॥ कियत्सु मौनं निततां कियत्सु वास्यहत्यकोवंचन
चाङ्गरीतवा॥१५॥ मयापि देयं प्रतिवाचिकं न ते स्वनाममत्कलं सुधाम
ऊर्वते॥ परेण पुंसा हि ममापि संकथा कुलाबलाचारसनातना सहा॥१६

हृदाक्षिनं द्य प्रतिबंधनुत्तरः प्रियागिरः सस्मितमाह सस्मितां॥ वदामि ः
नामाक्षिपरेषु माक्षिपः स्वमी दृशीं माक्षिप दृवचः॥१७॥ करोषि मे नं कलि
नं मम स्वमं दिशो नगटलासिन कं चन प्रवृत्तुं॥ त्वमिर्छ महासि सुरानुपा
सितुं रसाम्र तस्मान पवित्रयागिरा॥१८॥ सुरेषु संदेशयसी दृशी बद्धर
सत्त्वे णाशिामितां नवमारतीं॥ मदर्पिता दर्पकतापतेषु याः प्रयातिद
वार्दितदाव दृष्टितां॥१९॥ यथा यथेह त्वदुपेक्षयानयानि मे षमस्थे पज
नो विलंबते॥ कृपा शरव्यीकरणेदिवौकसां तथा तथा धत्वरते रतेः पतिः॥
२०॥ इयच्चिरस्याव दधं तिमत्य ये किं सिंद्र नेत्राप्यशनिर्न्तिमस्मौ॥ धि
गस्तु मां सत्वरकार्यमंथरं स्थितः परप्रेष्य गुणैः पियत्रनाः २१॥ इदंनिग

घह्निति नर्त्तरि रिरसिते तया न्यधायि स्वगतं विदग्धया॥ अधिरित्नि तंद्र
तयं तां नुवः स्मरं मनो दधत्या नयनैपुण व्ययो॥२२॥ जलाधिपस्त्वामदि
शन्मायि ध्रुवं परेतराजः प्रजिघाय सस्फुटं॥ मरुत्वते व प्रहितोऽसि
निश्चितं नियोजितश्चोर्ध्वमुखेन तेजसा॥२३॥ अथ प्रकाशं निजत स्मि
ता सती सती कुलस्यान्तरणं किमप्यसौ॥ पुनस्तादनाद्यणविचक्रमो
न्मुखं मुखं विनिधिपसं नवोदधौ॥२४॥ यथा परिहास इति प्रगल्भ
तानने तिवत्वाष्टशि वाग्विगर्हणं॥ नवत्यवज्ञा च नवत्यनुत्तरादतः
प्रादित्सुः प्रतिवाचमस्मिते॥२५॥ कथं नु तेषां कृपयापि वागसावसा
विमानुष्यकलं क्षनेजने॥ स्वभावभाजि प्रवणं प्रतीश्वराः कयानवा

नै॰ स॰ स॰ ए
॥एप॥
र॰ २
95
अघटितां ४

चासुदमुडिरंति॥२६॥ अहो महेंद्रस्य कथं मयोचिती सुरांगनासंगम
शोभितान्वितः॥ कुंदस्य हंसावलिसेमौं लक्ष्मियो बलाकये वप्र बलावि
जंबना॥२७॥ पुनः सुरीणां न एकैव मानुषी न यत्र तास्तत्र तु सापि शो
भिका॥ अकां च नेउ किंचन नायिकांगके किमारू ढान रणो न न
श्रियः॥२८॥ यथा तथा नाम गिरः किरंतु ते स्कृती पुनर्मे बधिरे तदर्थे
र॥ हषत्किशोरी करुतामसंगतां कथं मनो हन्ति म पिहितां धिपे॥
अदो निगद्यैव नतास्य याते यास्फैतौ लगित्वान्निहिता किरा लपत॥
प्रविश्य यन्मे हृदयं क्रियाहृता द्वितीयं दाकर्णय मन्मुखाध्वना॥३०॥
विजेमि चिंतामपि कर्तुमीदृशीं चिराय चित्रार्पितने धर्धे खरा॥ म

राम
॥एप॥

णार्कं तं त्रुचिछिदुरा सती स्थितिर्लवादपि त्रुट्यति चापलात्किल॥३१॥ म
मारायःस्वप्नदशा जयापि वानरं संविलंघ्येतरमस्य द्यदि॥ ऊतःपुन
स्तत्र समस्तसाक्षिणी निजैव बुद्धिर्विबुधैर्न दृश्यते॥३२॥ अपि स्वम
स्वप्नमस्य पुपन्नमीपरस्य दारान नवेतुमेव मां॥ स्वयं दुरस्थाणिविना
विकाः कथं स्पृशं तु विज्ञाय हदापिताहशीं॥३३॥ अनुग्रहः केवलए
षमादृशे मनुष्यजन्मन्यपि यन्मयौ नो जने॥ सचेद्विधेयस्तदमीतमे
वमेप्रसद्य निःसंवितरीतुमीशितां॥३४॥ अपि द्रढीयः स्मणुमत्मनि
श्रुतिस्मृतं सपीडयेत्पाणिमिमं न चेन्नृपः॥ ऊतारानो हंधनवारि
कारितां निजानुषत्ताकरवैस्य वैरितां॥३५॥ निबिद्धमप्पाचरणीय

मापदिक्रियासती नावतिपचसर्वथा॥ घनांबुना राजपथे हि पिच्छले क
चिद्बुधैरप्यपथेन गम्यते॥७६॥ स्त्रियामयावाञ्छिषु तेषु शक्यते नगाउ
स्म्यञ्चितरीउमुत्तरी॥ तदत्रमज्जापितस्त्वत्पदतो प्रबंधतास्त्वप्रतिबं
धतानते॥७७॥ निरस्य दूतः स्मतया विसर्जितः प्रियोक्तिरप्याह कदुष्ण
मक्षरं॥ कुहूहलैनेवमुहुः कूरवं विजज्ञ्याङ्गिन्ने सपिकः प्रकोपितः॥
७८॥ अपह्नुमनस्त्वां मनुते पितन्वते त्वमप्यमीभ्यो विमुखीति कौतुके।
कवाचिधिर्निधिने नमेति किं च तं स वा कपाटं घटयन्निरस्यति॥७९॥
सहाखिलस्त्रीषु वेहेऽवहेलया महेंद्रराणा कुरुमादरं त्वयि॥ त्वमीदृ
शेश्रयसि संमुखे पितं पराङ्मुखी चंद्रमुखि त्वौवीहृतः॥८०॥ दिवौक

संकामयतेन मानवीनवीनमञ्जावितवाननादिदं॥ कथं न वाऽ
ग्रहदोषएषते हि तेन सम्यग्गुरुणापि राम्पते॥ ४१॥ अनुग्रहा देव
दिवौकसां नरो निरस्य मानुष्यकमेति दिव्यतां॥ अयोधिकारैश्चरित
त्वमिष्यते क्रतोयसां सिद्धरसस्य शाममपि॥ ४२॥ हरिं परित्यज्य नला
त्मिकाषुकान्नलङ्कसे वाविदुषि ब्रुवा कथं॥ उपेक्षिते न्होः करनाथ
मीरताऽरुं वदेत्वां करनोरुनोद्गतिा॥ ४३॥ विहाय हास्यवस्तु पर्वना
यकं त्वां याधृतः किंनाकरसाधिमस्त्रमः॥ मुखं विमुच्य श्वसितस्य धा
रया वृथैव नासापथधावनश्रमः॥ ४४॥ तपोनलेऽकृक्रतिस्तरय
स्त नुं दिवेपफलायायान्यजनुर्न विक्षावो॥ करे पुनः कषति से व विकला

बत्वा दिवत्वां वत्स्यसे न बालिशो॥ ७५॥ यदि स्वमुद्वंधुमना विनानलं
वेत्सि वृत्तिं हरिरंतरिक्षगां॥ द्विविश्चितानां प्रथितः पुतिस्ततो हरिष्यतिन्या
य्यमुपेक्षते हि कः॥ ७६॥ निविक्ष्यसे यद्यनलेन नलो कृता सुरेतदस्मिन्म
हतीदयाकृता॥ चिरादनेनार्थितया तिदुर्लभं तं स्वयं त्वयैवांग यदंग
मर्प्यते॥ ७७॥ जितं जितं तत्खलु पाशपालिना विनानलं वारि यदि प्रवि
क्ष्यसि॥ तदात्वदास्यान्बहिरप्यसून्नलं पयः पतिर्वक्ष्यसि वक्ष्यतेतरां
७८॥ करिष्यसे यद्यत एव दूषणाद्युपाय मन्यं विदुषी तुमर्हसि वो॥ प्रिया
तिथिः स्वेन गतागृहागच्छधं न धर्मराजं चरितार्थयिष्यसि॥ ७९॥ निषे
धवेषो विधिरेषते यवा तथैव युक्तः खलु वाचि वक्रता॥ विजं नैतं यस्य

किलध्वनेरिदं विदग्धनारीवदनं तदाकरः ॥ ५०॥ नमामि ते नैमिस
रस्वतीरसप्रवाहचक्रेषु निपत्य कत्यदः ॥ त्वपामनाहृत्य मनाङ्कुकुसु
टं कृतार्थनीयः क नमः सुरोत्तमः ॥ ५१ ॥ मतः किमेवरालकुंभकेत
वमगजत्रपीनस्तनदिग्धवस्त्रवा ॥ सहस्रनेत्रान्तदृष्टगमतो मम त्वदं
गलक्ष्मीमवगाहितुं क्षमः ॥ ५२ ॥ प्रसीद तस्मै दमयंति संततं त्वदंग
संगप्रस्तवैर्जगत्स्वचतुः ॥ पुलोमजालोचननीवकंटकैस्तनुं घनामा
तनुतां सकंटकैः ॥ ५३ ॥ प्रबोधितत्वं दहनेनुरज्यसे स्वयं खलु त्वमि
यगोत्रजन्मनः ॥ विनातमोजस्विनमन्यतः कथं मनोरथस्ते वलतेवि
लासिनि ॥ ५४ ॥ ततो निवर्त्यं न मनः कथंचन त्वयैकसत्यात नुताप

नै. स. ए
॥५५॥
१४

शंकया॥ हिमोपमा तस्य परीक्षणक्षणे सती पुनर्निःश तयो निरूपिता।

॥५५॥ स धर्मराजः खलु धर्मशीलया त्वया स्तिचिन्ताति थितां मवापितः।

ममापि साधुः प्रतिना त्वयं क्रमस्य कालो योग्यो न हि योग्यसंगमः॥५६॥ क्रम

ज्ञात विच्छेदतवैः स्मरो सनैरगस्य नासादि शिनि मस्त्रतिबि॥ च्युतावधिं

कालेन मस्तु शंकितानि मे पवत्रे नयस्व केलिभिः॥५७॥ शिरीषमृद्वीव

रुणोकि मीहसे पयः प्रकृत्यामृदु वर्गवासवं॥ विहाय सर्वान् हणुते

स्म किं न सा निशापिशीतांशुमने न हेतुना॥५८॥ अप्रसेवि यस्य कोदिवा

दिवानिशं प्रियः प्रियेणान गुरामणीयकः॥ सरम्मुना तत्र पयः पयो

निधो हशौ दरिक्री उपथा मनोरथं॥५९॥ इति स्फुटं तद्वचनं मस्तयाद

राम:
॥५८॥

रान्तु रसस्त्वरोपविष्टं वनादपि॥ करांगसुस्तैकपोलकल्पया कृतं च तन्ना
मितमस्कृतं च तत्॥६०॥ चिरादनध्यायमवाप्य सुखी सुखे ततः स्मसा वास
यते दमस्वसा॥ स्तता यतन्यास विमोक्षणोर्धतं स्मणो व्यनापेकरूणं विच
क्षणो॥६१॥ विच्छिदतापुष्कातिनीमम स्कृतिं दिगीशपुवीचिवस्तु चिसंच
ये:॥ प्रयातु जीवामि वमो प्रतिस्फुटं कृतं त्वया प्यंतकहूततो चितां॥६
त्वदास्यानिर्यन्मदलोकदुर्यशोमसीमयं सहिषपिरूपन्नोगिवा॥ कृति
ममाविश्यत्तवद्रस्तरं स्वजत्यदः कीटवदुत्वाटारजः॥६३॥ तमालिक्ष्य
चेथविदर्भजैरिता प्रगाढमौन व्रतये वयास्य सखी॥ त्रपां समाराध्य यन्नी
यमन्यथा न वं तमाह स्वर संज्ञयामया॥६४॥ तदद्य विश्राम्य दयालु रेः

नै.स.स ९
॥५५॥
११

पि मे दिशं जिनीषामि तव द्विलोकिनी॥ न्नखे: किलका स्वायिविलिखाप
त्रिणा तवैव रूपेण स्मरः स मम त्रियः॥६४॥ तिमर्चितुं मिद्धरणस्तज्ञान्नपं
स्वयंवरः संनिवितापरेद्यवि॥ ममास्तु तिर्गेत्तुमनाः पुरस्तु सैरेसादं तरा
यः पुनरेष वासरः॥६५॥ इति शोर्दयीतेविधिनास्ति वंचिता मुखस्य लक्ष्मी
तव यन्न वीक्षते॥ मृषावपि स्वप्नादिमां नलान नेविलोकयस्ताफल्यमुपै
तु जन्मनः॥६६॥ ममैव पाणौ करणेस्ति साक्षिकं प्रसंग संपादितमंग
संगतं॥ न हासहाधीतिन्नतः स्वदहाकथं तवार्यपुत्री यमनर्थ्यमाक्षिकं
६७॥ दिगीश्वरार्थं न कथं च नत्वया कदर्थनीयास्मि कृतोयमंजलिः॥
प्रसघतां नाघानिगाघमीदृशं दृशौ दधे बाष्पमयाम्बदेन्नशं॥६८॥ ९

राम
॥५५॥

हृष्टो दिगीशानितिकाकथा तया त्वयीति निन्ये न तत्क्षणमपीह्या ॥ सती
व्रते गैरोरणाया मिजीवितं स्मरं कृतं दग्धं भस्मयः ॥ २० ॥ न्यवेशि रत्नचित
ये जिनेन यः स धर्मचिंतामणिरुज्झितो यया ॥ कपालिकोपानलेन भस्म
नः कृते तद्वत्न स्मरस्व कुलेस्व तं तया ॥ २१ ॥ निपीय पीयूषरसौ रसी
रसौ गिरः स्वकं दर्पिका ताशनाकृती ॥ कृतां तदूतं न तया यथोदितं कृ
तां तमेव स्वममन्यतादयं ॥ २२ ॥ सखिजनमप्यवितदर्शिकाकुलैः स्व
दूतधर्मात्ननिरं उमेहत ॥ शनैरसंसजित्न तं विनिस्वसन्चिविचित्रवा
क्वित्रशिरखंजिनं दन ॥ २३ ॥ दिवो धवस्त्वां यदि कस्य शारिवनं कृता
पिचेत निजां गणालयं । कथं न वेरस्य न जीवितेश्वरान मोघयां चःस

या १

हित्रीरुभ्नरुहः॥७४॥ शिखी विधाय त्वदवाप्तिकामनां स्वयं कृतस्वांशा
हविः स्वमन्त्रिषु॥ क्रतुं विधत्ते यदि सार्वकामिकं कथं स मिथ्यास्तु विः
धिस्तु वेदिकः॥७५॥ सदा तदाशामधितिष्ठतः करं वरं प्रदातुं चलिता
छलादपि॥ मुनेरगस्त्याद्वृणुते स धर्मतो यदि त्वदाप्तिं नलकातरा गतिः
७६॥ कृतोः कृते जाग्रति वह्निकः कति प्रचेतो रपां वेश्मनि कामधेनवः
त्वदर्थमेकामवियाच्य ते सचेत्प्रचेतसः पाशिगतैववर्जसि॥७७॥७
न संनिधात्री यदि विघ्नसिद्धये पतिव्रता पत्युरनिच्छया शची॥ स
त्वराजव्रजवेशसात्कृतः परस्परस्पर्द्धिवरः स्वयंवरः॥७८॥ निजस्य
दृतां तमजानतां मिथो मुखस्य दोषात्पशुपाणिजल्पतां॥ युधं किमच्छ

त्वकदंउताउवंतुजात्तुजिद्दोलि तुजांदिदृक्षसे॥७९॥ अपार्थयन्या
जककृक्तितिस्त्रमंज्वलेदुषाचेद्वपुषापि नानलः॥ अनलैर्नलः कर्तुमन
गिनिस्साक्षिकं विधिं विवाहे तनूसारस्साक्षिकं॥८०॥ पतिं वराया: कुलजं
वरं स्यवायमः कमप्याचरितातिथिं यदि॥ कथं न गंतासि फलीनावि
श्रुतां स्वयंवरः साध्विसमृद्धिमानपि॥८१॥ अपांपतिः स्वामितयापरः
सुरः स तान्निषेधेद्यदि नैषधक्रुधा॥ नलाय लोभातततपाणये पिते
पिता कथं त्वां वद संप्रदास्यते॥८२॥ इदं वचस्तोन्निहितं हितं मया
विहाय मोहं दमयंति चिंतया सुरेषु नर्थैकपरेषु को नरः करस्थम
प्यर्थमिवानुमीश्वरः॥८३॥ इमा गिरस्तास्य विविंस चेतसा तथैसंप्र
ति

त्वयमासससादसा॥७४॥ अवारितावग्रहनीरनिर्झरैर्मनोनभस्स्त्वमलं
वहन्सो॥७५॥ स्फुटोत्पलाभ्यामलिदंपतीव तद्विलोचनाभ्यां कुचकुम्भ
लाशया॥ निपत्य बिंदू हृदि कज्जलाविलौ मणीवनीलौ तरलौ विरेज
तुः॥७६॥ धुतापतत्पुष्पशिलीमुखाशुगैः सुचेतसा दासी स्मरसीरसस्य
सा॥ स्वयापिवेत्रोदरयाभ्रधारयासमानलनीलोत्पलनीललोचना॥७७॥
अथोक्तिमंतीरुदतीगतासमासमं समालुसन्मतिः सवल्लकीतिः॥ अधा
क्रि मम प्रागपि विद्यातनिश्चयाम दूतिहूनापरिदेवितानि सा॥७८॥ त्वरस्व
पंचेषु कृताशनात्मनस्सनु श्रमङ्कममेव शास्त्रयं॥ विधेपरेहापकलेन
हणाप्रतीपताघरप्यनसुनिर्मिमाय कस्यैः॥७९॥ ज्वलंवियोगानलकैता

पदमानकिं विलोयसे ममन्व मयोम यं यदि॥ स्मरेषु भिर्जे घमव जामपासि
ब्रवीषिन स्वांतकथंन दीयसे॥ ८५॥ विलंबसे जीवितकिं ड्रवडु तंत्वलत
दस्नेहदयं निकेतनं॥ जहासि नाथा पिमत्वासु खाघ्रिका मत्रूवमालं
स्यामिदं तवेदृशं॥ ८०॥ इतो महापातकिनो मैनोरथाः कथं पृथग्वामपि
विप्रलेभिरे॥ प्रियः प्रियायाः प्रहणाघातिपातकं स्वमत्स्मृतिः स्लाल्पयेतं रा
तं समाः॥ ८८॥ प्रियं च मत्तुं नल नेत्वदीप्सितं तदेव नस्यात्मम यत्स्वमि
च्छसि॥ वियोजमेव ममनः प्रियेण मेतदप्रसादन्न भवत्वसौ वपिर
न कांक्षवाकैरतिवाममंगजं हि घस्मु याचे पवनेंद्र दक्षिणं॥ दिशापिम
द्रस्मा किरत्वयं तया प्रियाय यौ वैदविधिर्वधावधिः॥ ८३॥ अमनिगद्य

नै॰ ह॰ सर्ग
॥१०२॥
102

तियुगानि न क्षणः कियत्सहिष्ये न हि मृत्युरस्ति मे॥ स मां न कांतः स्फुटर
मंतरुज्झिता न तं मनस्तन्न च कायवायवः॥८५॥ मदुग्रतापव्ययमी
क्ष्मसीकरः सुराः स्तवः केन पपे रूपार्णवः॥ नुदेति कोऽपि न मुदे मधुक्षमाः
विमान्तु संकल्प्य कणाव्ययेन वः॥ पिबाम मे ववाहन्निशमस्त्रडुदिनैः
भ्रमत्वर्षासुकृतौ प्रसंजिते॥ कथं नु मेऽविज्ञस्तु पुष्पदेवतान्नवत्व
रण्ये रुदितं न मे गिरः॥८६॥ इयं न तेनैष धूर्त्तकथातिथिस्त्वदेकतानस्य
जनस्य याजन्मा॥ हृदे हृदे हा न कियद्भवेऽवित: स वेधसा गोपि रखगोपि
वक्रियः॥८७॥ ममापि किं नोदयसे दयाघन त्वदंघ्रिमग्नं यदि वेत्थ मे म
नः॥ निमज्जयन्तं नमसे परात्रयं विधिस्तवाच्याः क्षतवागसः कथा।

राम
॥१०२॥

कथावशेषंत्वसाकृतेगतेत्वुपैष्यतिश्रोत्रपथंकथंमते॥ दयामुना
मांसमनुग्रहिष्यसे तदापितावद्युदिनांयनाधुना॥ ९९॥ ममादरीदं विद
शितुमंतरंतदर्धिकल्पद्रुमकिंचिदर्थये॥ त्वदंह्रिदासमवाप्यमे समं
हतासुभिः प्राणसमः समागमः॥ १००॥ इति प्रियाकाकुभिरुन्मिषन्महीं
दिगीशदूत्येन हृदि स्थिरीकृतः॥ नृपं स योगेपि वियोगमन्मथः द्राग
नमुद्भ्रांतमजीजनत्पुनः॥ १०१॥ महेंद्रदूत्यादिसमस्तमात्मनस्ततः स
विस्मृत्य मनोरथास्थितेः॥ क्रियाः प्रियायाल्लपितैः करंबिता विकल्पय
न्निदमुच्चकैरलपत्॥ १०२॥ क्व ये प्रिये कस्य कृते विलप्यते विलुप्यते मु
खमस्मान्किंदुनिः॥ पुरस्त्वयालोकि नमन्नयं न किं तिरश्च रज्ञोचनली

ऽप्यानलः ॥१०३॥ चकास्ति बिंदुच्युतकातिचातुरी घनाश्रबिंदुस्रुतिकै
तवात्तव। मत्सारसारादपि ससारमात्मना तनोषि संसारमसंशयं यतः।
भाग्भपास्तपाथोरुहि शायितं करेकरोषि लीलाकमलं किमाननं॥ त
नोषि हारे किं यदस्फुटः स्तवे रसोपनिवासितं भूषणे हृदि ॥७॥ हृशो रमी
गत्यमिदं मिलज्जलं करेण तावत्परिमार्जयामि ते ॥ अथापराधं तव
दंघ्रिपंकजद्वयीरजोभिः सममात्ममौलिना ॥१०६॥ ममत्वदङ्घ्रिन
खाम्रतघ्रतेः ॥ किरीटमाणिक्यमयूखमंजरी ॥ उपासनामस्य करो
तु रोहिणीत्वजनत्यजाकारणे रोषणो रुषां ॥७॥ तनोषि मानं मयि चेन्मना
गपि त्वयि स्रयेत द्वद्ध्रुमानमानतः ॥ विनम्य वक्त्रं यदिवत्तसे किं यन्न

२०मा

यामिते चेञ्जितदापदावधि ॥८॥ प्रस्तुत्वौ नम्राम्रानु [illegible] रज्ञणवानवा
प्रमोत्राधिगमे पिकः श्रमः ॥ कयाच तां कम्पलतासि मां प्रति कदृष्टिपा
नेतवक्त्र दमुष्टिता ॥९॥ स्मरेषु माधंसहस्रेमऽः कथं हृदिद्रढीयऽञ्च
संहृते तव ॥ निपत्य वैसारिणकेतनस्य वाब्रजंति बाणा विमुखो त्पुति
स्तुतो ॥१०॥ स्मितस्य संभावयस्य कृणा कणा न्विधेहि लीलाचरद्मच
लेंकुच ॥ अपांगरथ्या पथिकी चहेल्लया प्रसह्य संधेहि दृशं ममोपरि
॥११॥ समापयप्रावृषमस्तु विद्रुपांसि तेन विश्राणय कौमुदीमुदः ॥ दृशा
वितःखेलतु खंजनद्वयी विकाशिपंकेरुह मस्तु ते मुखं ॥१२॥ सुधारसो
द्वल्गन केलिमल्लरस्त्रजा [illegible] स्तुजां तर्मम कर्ण कूपयोः ॥ दृशो मदीये

माद्रिरासि कारैस्मितैःप्रियायापायसपारणमपि ॥१३॥ ममामासनाईत्तवमं
ज्जनं न नप्रियेमदुःखं गविन्नषणं नवाल्पमाद्भुमादाल्लपमं गमस्रिय
तांविनाममभोरः क तमत्रवासनं ॥ धान्य धीतपंचास्त्रगवाणवं च
नेक्षितामदं तव हि रेषिचेदुरः ॥ स्मरस्तुगेन्योहृदयंबिन्नेतुनप्रविश्य
तत्वन्मयसंपुटेमम ॥१४॥ परिष्वजस्वानवकाशबाणतास्मरस्यपल
गेहृदयद्वयेस्फनो हृत्थाममत्वत्कुचयोः कठोरयोरु रस्तलीयं
परिचारिको चिता ॥१५॥ तवाधरायस्पृहयामियन्मधुस्तवैः प्रव
साक्षिकमाक्षिकागिरः । अधित्यकास्तुस्तनयोस्तनोत्तुतेममें डुले
स्वान्युदयाद्भुतं नरवः ॥१६॥ नवत्वसिमन्मथनारिकाकथंप्रकाश

रोमावलिसूत्रधारिणी॥ तवांगहारे रुचिमेति नायकः। लिखामणिश्च
द्विजराड्डिदूषकः। चित्रांकितु नाथ नगस्त्वदनंगजन्मनस्तावाधरे लिखतु
पत्रलेखया। मदीयदंतक्षतराजिरंजनैः स्मरजैत्रमंत्रोज्ज्वलबिंबपाट
लः॥१९॥ गिरानुकंपस्व दयस्व चुंबनैः प्रसीद शुश्रूषयितुं मया कुचौ।
म५ निशेव चांद्रस्य करोत्करस्य यन्मोदमेकाकिनलस्य जीवितं॥२०॥ मु
निर्यथात्मानमयं प्रबोधवान् प्रकाशयंतं स्वमसावबुध्यत। अपित्र
पन्नां प्रकृतिं विलोकयतामनाप्तसंस्कारतयास्वजज्जिरः॥२१॥ समये
किमात्मा किमनिकृतीकृतः किमंतर्मपितासं तु मां शतक्रतुः। पुरःस्व
नस्यापि धनमक्रियापि विलोकिता हे नतदिंगितान्यपि॥२२॥ स्वना

मयन्नाममुधान्यधामहोमहेंद्र कार्यमहदेतदुज्झितं॥ हनूमदाद्यैर्यशसा
मयापुनर्द्विषां हसैर्दूत्यपथः सितीकृतः॥२३॥ धियात्मनस्तावदसाधुनाच
रं परस्कृतद्वेद सपाद्विदिष्यतिजनावनायो द्यमिनं जनार्दनं क्षये जगज्जी
वपिबं शिवं वदन्॥२४॥ स्फुटत्यदः किं हृदयं त्रपाभराद्यदस्य शुद्धिर्विबु
धैर्विबुध्यते। विदं तु तेत्त्वं मिदं छदं तु रंजनानने कः करमर्पयिष्यति॥
॥२५॥ ममस्त्रमस्त्वेत नयानयापकली बलीयसा लोपि च से व वेधसा॥ नव
स्तादेवस्वरसाद्विनश्वरं सुरेश्वरोपि प्रतिकर्तुमीश्वरः॥२६॥ इतिस्वयं मोह
महोर्मिनिर्मितं प्रकाशनं शोचति नैषधे निजं॥ तथाप्यथा मग्न तदुद्वि
धीर्षया दयालुरागाद्रघु हेमहंसराट्॥२७॥ नलं संतत्यक्त रवोध्ववी
क्षितं स एव पक्षीति नलं तमभ्यधात्। नया दयेना मतिमानिरात्रातामम

भपि

स्तन्विश्वातेयमतः परंपरं॥२८॥सुरेषु पश्यन्निजसापराधतामियत्त्वय
स्यापितदर्थसिद्धये॥ न कूटसाक्षीन्न वनोचितोन्न वान्सतां हि चेतः शुचि
तात्मसाक्षिका॥२९॥ इतीरिणाष्टभ्यनल्पं विदन्न्नजामितिप्रयाते नैसांवि
तः॥ मृदुवन्नार्षेन्नगिनीदमस्यमप्रणम्यचित्ते नहरिस्तनीन्नपः॥३०॥ दूदे
नतुन्यं कियतीः कदर्थनाः सुरेषु रागप्रसवावकेशिनीः॥ अदं न दूत्ये
नन्नजंतुवादयां दिशंतुवादं उममीममागसा॥३१॥ अयोगजामन्यन्न
वंनवेदनां हि तायमेन्नदियमुन्मादिशुता॥ उदेति दोषादपि दोषलाघ
वं कृशत्वमज्ञानवशादिवेनसः॥३२॥ प्रकाशमुन्माद्य यद्दकारयन्म
यात्मनो मामनुकंपते स्मसः॥ नवेत्ययोगस्मरपावकोपि मे कदर्थनात्य
र्थतया गमद्दयां॥३३॥ अमीसमीहेकपरास्तवामराः स्वकिंकरं मामपि

स्वगेनर

कचुमीशिषे।विचार्यकार्यंस्तजमाव्यधान्मुधाकृतोनुतापस्त्वयिपाणि
विग्रहे॥३४॥उदासितेनैवमयेंद्रमुच्यतेन्नियाननतेन्यःस्मरतानवान्नवा॥
हितंयदिस्यान्यदसुव्ययेनतेतदातवप्रेमाणिशुद्धिलक्षये॥३५॥इतीद्द
शैर्नैषधसून्टतामृतैर्विदर्भजन्मान्वशमुह्यलाससा॥कृतोपरधिस्त्रीःशि
शिरानुजन्मनःपिकस्वरैर्द्दरविकस्वरैर्यथा॥३६॥नलंतदावेत्यतमाद्या
येनिजेघ्रलांविगानंचमुमोचभीमजा॥जुगुप्समानाहिमनोधृतंतदास
तीधियादैवतहूतधाविसा॥३७॥मनोनुवस्तेभवितोमनःपितानिमज्ज
यन्नेनसितेन्नफेऊसो॥अनुद्भिसप्लुतिकथास्वयेतिसाश्छितासतीमन्मथ
निंदिनीधिया॥३८॥नभस्वन्मिसेयतद्दगयणनाननसाविशेषात्कृतमत्वाद्विस
दृत्ता॥तदाकदंबंतदवर्णिरीमनिर्गुदस्कणाश्राद्दषिरुपमागतैः॥३९॥मयेय

संबोधनत्वं व्यलीकापि यस्त्वमाह मह्युद्धमिदं विमृश्यतत्॥ असावि वितिष्ठ्यांति
मशाह्वमखसुः स्वनोपितस्योज्ञमविभ्रमक्रमः॥४०॥ विदर्भराजप्रभ
वा ततः परं त्रपासखीव त्रुमत्वं नसानत्वं। पुरस्तमहं वेत्ति मुखं यदत्रप
ममज्जते नैवमहाकुदेङ्गिपः॥४१॥ यदापवा यापिनदानुमुत्तरं श्रुशाक
सख्याः श्रवसि प्रियस्य सा॥ विहस्यैव सख्यैव तमब्रवीन्नदाङ्क्रियाधुना
मौनधनान्नवल्लिया॥४२॥ पदातिथिं यान्निखितैस्यतेस्वयंवितन्वती
कोचननिकेशानियं जगाद यांसैव मुखान्नमल्वया प्रसूनबालोप
निषान्निशाम्यतां॥४३॥ असंशयं सत्व्यपि हंस एव मां शशंस नत्वाधि
रहानसंशयां कवं द्वंशस्यवतं समगृधान्नशंस तां संनविनीत
वाहृशो॥४४॥ जितस्त्वपास्येन विधुः श्रियास्मरः कृतप्रतिहोममतो

नमो

वधे ऽकृतः। तवेति कृत्वा यदि तर्जितं मयाघसंकल्पधराः किलामराः।
१४५॥ निजां स्तुतिं दैन्यधमर्दगन्नस्मन्ति मुधा विधुर्वीं घृतिलां छनोन्नसां·
त्वदास्यतां यास्यति तावतापि किं वधूवधूं सैव पुनः कलंकितः।४६।प्र
सीद पुष्पशरान्मनोभुवे सहेतुमां तेधुं तकौसुमास्तुगः। त्वदेकचित्ता
हमसन्विमुंचती त्वमेव नत्वा रणवकृयामिता॥४७॥ स्मृतिः सुराणां गुण
गायनी यदि त्वदंघ्रिमग्नस्य जनस्य किं ततः। स्तवैरवैरमुल्लताल्लवैः
कृते न मुह्यती जातु न वेत्तु मुह्यती॥४८॥ कथासु शिष्ये वरमत्र न प्रिये
ममा मवर्गतासि ननावमन्यथा। त्वदर्थमुक्तासुतयां सुनाथमां प्रतीहि
जीवान्यधिकत्वदेकिकां॥४९॥ महेंद्रहेतेरपि रक्षणेन या घदर्थिसा
धारणमस्त्रनत्त्वतां न स्तनवोणोस्तु गतोपि मामवनरूतं ततु खेरव

कीर्तिनस्तव॥५०॥तवास्मिमोघाउकमप्युपेक्षसेमद्दषामरंहामरगोरवास्म
रं॥स्मवेहि चंडआल्कमनंगमंगतं स्वकोउकारस्यमधोःसखाहिस॥५१॥ल्कघो
ल्कघावेवपुरःपरेभुधेविधेयमुत्तेजनमात्मतेजसः॥हणोहणो छि ज्वलनःस्व
मुज्वलनक्रमात्करीषद्रुमकोउमंजल्लं॥५२॥सुरापराधस्तववाकियान्नृपं
स्वयंवरायामयि नुकं प्रनामयि॥गिरापिवर्ण्यंतिमरवेषुतर्प्पणादिदं नवेधा
मुखलज्जयैवते॥५३॥व्रजंद्रुतेतेपिवरंस्वयंवरंप्रसाधतानेवमयाव
रिष्यसे॥नसर्वधातानपिनास्यराद्दयान तेपि तावन्मदनस्त्वमेववा॥५४
इतीयमार्त्तरव्यगतेपिवीक्षितेत्वयिस्मरश्रीजसमस्ययानया।पदेपदे
मोनमयांतरीपिणीप्रववर्त्तितासारघसारसारिणी॥५५॥चंअल्कस्तोवि

नै.च.स.ए
॥१०८॥
1-08

बभाविशिखः स्मरस्य पतेद्रुत्य तेन रख्या तो नंगस्तवयिजयति यः किंनु लक्षांगुली
कः॥ल्सलामित्रं मधुमाधिवनस्थानमं तत्स्वरित्वा सरव्याः प्राणान्हरति हरित
स्व यन्त्रास्त्राज्जुषंता॥१५६॥ अथ नीम नु वैव रहोन्निहितां नतमौलिरपत्र
पयासनिजं॥ अमरैः सहराजसमाजगतिं जगतीं जगतीपतिरभ्युपग
त्यययौ॥१५७॥ अवस्तस्याः प्रियमासु मुहुरधियो धाराः सृजं त्यारयान्नमोन्न
त्रकपोलपालिपुरंकैवंतस्वतीरस्य कणः॥ चत्वारः प्रहराः स्म रात्रित्रिर
न्तसाम्य कृपाङुः कृपातनास्यां कृपन्याखिवस्वैवविधिना रात्रिस्त्रियामा कृ
ता॥१५८॥ तदखिलमभिन्द्रतं न्नतगत्या जगत्याः पतिरभिलपतिः
स्म स्वात्महृतत्व तत्वं॥ त्रिभुवनजनयावहृत हृद्यांतसारसारालेतिक

राम
॥१०८॥

तिषुनिरस्तानंदमिंद्रादिषुद्राक्॥ ॥१५८॥ ॥अर्हंतिदेवासंदृग्याणिविवे
णिनस्यनवमस्तस्याबायंसीन्महाकाव्येचारुणिनैषधीयं०लः॥ ॥९॥ ॥
रथैरथाप्युःकलजाःकुमाराःशास्त्रेषुशस्त्रेषुचलब्धपाराः॥ स्वयंवरंसं
वरवैरिकायव्यूहप्रियःश्रीजितयदुराजः॥१॥ नान्येदन्तमिःस्मरसा
यकानांनान्नदगंतात्कलजःकुमारः॥ नास्थाद्पंथाध्वरणेःकलोपिव्र
जेषुरात्रांयुगपद्गजस्तु॥२॥ योग्येव्रजैद्विन्रैपजांवरीतुंवीरैरनहैःप्र
स्नेनहतुं॥ दृष्टुंपरैस्तान्नजुरोद्धुमन्यैःस्वमात्रशेषाःकुकुनोबवूवुः॥३॥
कोकेरशेषैरवनेःश्रियंतामुद्दिश्यदिक्षुयेविहितप्रयाणे॥ स्थवर्गितत्तजन्
यैत्रणोगिविस्रांतिमापुःककुत्त्तांविनांविन्नागाः॥४॥ तत्लंयपेयुत्त

नै.च.स.१०
॥१२०॥
109

तिलकाविकीर्णाः सैन्यैस्तथा राजपथा बभासुः॥ भैमीं सुलब्धामिव तत्र मेने यः
प्राप नलं च विष्णुं पुरस्तात्॥५॥ नृपः पुरः स्वैः प्रतिबिंबवत्समीपस्थानैः क
श्च नन्नुघमानः॥ ये त्रस्यत्सिद्धार्थपदानि षेके लब्ध्वाप्यसिद्धार्थममन्यत
स्वं॥६॥ राज्ञां वधिस्थानतयानुमर्वी विलंघनाशक्तिविलंबनाजौ॥ आका
नसंज्ञानमिवागतं के पेहुर्विदर्भेन्द्रपुरीपताकाः॥७॥ प्रागभ्रमयत्कर्कोटक
ग्याचकर्ष स्वकं बलं नागबलं यदुस्वैः॥ ततुवस्त्रले कुंडिनवेशिरांशांत
वासुकेरप्यतरोऽप्यगच्छत्॥८॥ आगच्छदुर्वीन्द्रचमूसमुद्रे रेणुभिः
पांडुरिता मुखश्रीः॥ विस्रष्टमाचष्ट हरिद्वधूनां रूपं प्रतित्यागदशानु
रूपं॥९॥ आखंडलोदंडधरस्य शिखावानपाशीति नाथैः ककुभां चतु

राम:
॥१२०॥

न्ति:॥ नैम्ये व वध्वास्य गुणेन रूपैर्य पितद्वाहरसान्न शोषै:॥१०॥ मंत्रैः
पुरंत्री मपुरोहितस्य तद्वद्ररर्ह्न विशतिष्क रह्न:॥ अन्यो धमंदि कयतिरा
ततान युद्धे ततो जातु न याद्ध धान:॥११॥ कर्नुर्शशाकान्ति मुखं नन्नैम्या
न्मगं दृगं नो रूह निर्जितं यत॥ अस्या विवाहस्य पयो विदन्तं स्त्र वाह
नस्तोन न गंध वाह:॥१२॥ जातो न वित्तेन गुणेन वामः सौदर्यतेव प्रबल:
स
कामः स्वस्युस्वशैले हि तऊ सवे रस्ना प्रत्यगान्नाखि तमां ऊबेर:॥१३॥
नैमी विवाहं सहतेस्य कस्माद इंतन्न पर्गिरि शास्य गोरी। (श्रु) वं न यां
त्या विदधे विदन्न नीशान यानायतयां तराय:॥१४॥ स्वयंवरं स्त्रीमन
रेंद्रजायादिश:पतिर्न प्रविवेशशोष:॥ प्रयातु नारं सनिवेश्य कामि

नै.सू.स१०
॥११८॥
110

न्वाहिमर्त्यैरिहगौरवसाहसिष्यैः॥१५॥स्वयंविमृश्यैवसधर्मशास्त्रंस्वयंवरं
श्राद्धितनस्वयंनः॥यल्लोकिल्लोकेषुस्मृतिषुस्मरतोवासमंविवाहःक्वपिता
महेन॥१६॥स्कृत्वानिझंनीमजयानिरस्तांदूतीमुखैर्वांदिगीशाः॥स्वदेमुखेवसौ
चावितत्यमांघाचित्रस्यतेराजसमाजमीयुः॥१७॥नलभ्रमेणापिचलोति
नैमीकदाचिद्दस्मानितिशेषिताशाः॥अन्तमहेंद्रादिचतुष्टयीसाचतु
र्नलीकाश्चिदलीकरूपा॥१८॥प्रपस्यतांतद्भवितंसुराणांदृष्टेनपृष्टे
नपरस्परेण॥नैवानुमेनेनलसाम्यासिद्धिःस्वाभाविकाक्षोत्रममन्य
देवैः॥१९॥घ्राऐंडुमास्यंविदधुःपुनस्तोपुनमुखीचक्रुरनिद्रमक्ष्णांस्व
वक्त्रमादर्शतलेचदर्शंदर्शंविलंतंज्ञुर्नतथातिमंजु॥२०॥प्रियाविगयोगके

दिङ्मुखा २

राम
॥११०॥

धितादिवैलक्ष्यं द्राग्वैराङ्कुगरुपीजिताऽन्तेऽधमा ताश्च स्मारैर्मदनाऽऽरूढीतैर्नि

नु कल्पैस्तमकल्पयंता ॥२१॥ तेषां तदा लब्धुमनीश्वराणां श्रियं निजास्येनन

का न मस्या ॥ नालं तरीतुं पुनरूरुदोषं बर्हिर्मुखानामनलाननत्वं ॥२२॥

नलस्य पङ्क्त्यपत्त्वियदंतरे तैर्मीतिन्नपान्चिधिराहृतास्ये स्पर्द्धीदिगी

शानपिकारयित्वा तस्यैव तेभ्यः प्रथिमानमाख्यता ॥२३॥ सन्तानलक्ष्मीय

मकैर्यमाघैर्नलंविनान्नह्रुतदिव्यरत्नैः ॥ नामांगणप्राघुणवैश्चतुर्भि

र्देवद्रुमैर्घौरिव पारिजातैः ॥२४॥ तत्रागमद्वासुकिरीशभूषा न्नस्मोपदेह

स्फुटगौरदेहः ॥ फणीन्द्रवृंदप्रणिगद्यमानप्रसीदजीवाद्यनुजीविवादः

॥२५॥ द्वीपांतरेभ्यः पुटभेदनं तत्क्षणाद्वापेसुरसत्तमित्तपैः ॥ तत्कालमा

नै.प्र.स.१०
॥२११॥

लंबितनकेनयूनास्मरेषु पल्लानिलतल्लज्जीला॥२६॥रम्येषु हर्म्येषु निवेशनेनस
पर्ययाकुंडिननाकनाथः॥प्रियोक्तिदानादरनम्रताद्यैरुपाचरत्त्वारुसरा
जन्यकान्॥२७॥ चतुःसमुद्रीपरिखेन्द्रपाणौ मंतःपुरेवासितकीर्त्तिदारे॥ दानं
दयासूनृतमातिथेयी चतुष्टयी रक्षण सौविदल्लां॥२८॥ अभ्यागतैः कुंडि
नवासवस्य परोक्षदृष्टेष्वपि तेषु तेषु।जिज्ञासितस्वेप्सितलाभलिंगं स्व
स्योपि सा वापिन्द्रपेविशिष्टः॥२९॥ अंके विदर्भेन्द्रपुरस्य भंके न संभ्रमो ने
पतथासमाजः। यथापयोराशिरगास्त्यहस्तो यथा जगद्धीजठरे मुरारेः॥३०॥
पुरे परार्धे नारङ्गशालि तत्र विचित्रीकृतान्तुस्व बद्धवौधेवा॥ नभोपिकिम्भी
रमकारि तेषां महीभुजामास्तरणप्रभाभिः॥३१॥ विलासवैदग्ध्यविलक्षे

राम:
॥२१२॥

तास्त्रीस्तेषां तथासीत्परिचारकोपि। अज्ञासिषुः स्त्रीशिशुबालिकास्तं प
थागतं नायकमेव कंचित्॥२२॥ अस्वेदगात्रास्खलचामसैवैरमीलने
त्राः प्रतिकर्मचित्रैः। अम्लानमालाविमलातपत्रैर्दिवानदेवास्वजिदं
नन्नेजुः॥२३॥ अन्योन्यभाषानवबोधनीतेः सस्कृत्रिमान्निव्यवहारस्त्वमु
द्दिन्द्वः समेतेषु नरेषु वाग्भिः सोवर्गवर्गो निजनैरचिह्नि॥२४॥ तत्तत्र मैष्या
स्वरितानि चित्रे चित्राणि पौरैः पुरि लेखितानि। निरीक्ष्य निन्युर्दिवसं निशां
च तस्वप्नसंभोगकलाविलासैः॥२५॥ साविन्नसंस्वप्नगतापि तस्यां निशि
स्वलोनस्य ददे य देन्यः। तदर्धिनां लप्सितु जांवताम्यासतीसतीम
रयति स्म कामं॥२६॥ वेदन्न दूतानुनयोपकृतेः स्वं गारत्वं गीरनुभाव

यद्भिः॥ स्वयंवरस्थानजनाश्रयस्तौ दिने परत्रालमकारि वीरैः॥२७॥ नृपा
न्विरुच्चैरपि संस्कृतेयं वीक्ष्या कृतप्राकृतबुद्धिमेव। प्रसूनबाणो विबुधा
धिनाथः साक्षान्निते नाथसमानलेन। धृतांगरागे कलितद्युशोभां तस्मि
न्समन्तांचुंबति राजचंद्रा गताबताद्या विषयं विशपक्ष्मसेत्र नक्षत्रकल
स्य कांतिः॥२८॥ प्रागेव दृष्टयः स्रोतिभुजो मुमुक्षिन्नाश्चर्यपर्युत्सुकितानि पेतुः।
अनंतरं दंतुरितं कवांतु नितांतमीष्याकिलुषा दृगंताः॥३०॥ सुधांशुरेष
प्रथमो भुवीति स्मराद्वितीयः किमसाविती मां। दस्रस्तृतीयोयमिति क्षिती
शाः स्तुति च्छलान्मत्सरिणो निनिंदुः॥३१॥ हे दृशाः संति कतीति तेषे दृष्टांति
तान्नीवानलावल्लीतैः। आत्मापकर्षैकि कमसराणां द्विषः परस्पर्धनया

२४ आद्यं विधाऽन्मसएवमैमोऽद्वेतं युधासोरतियद्धमस्या नामत्ययोर्हरिरियं हतीयामितिस्तुतस्तैः किमसस्तैः सः॥३९॥ छिर

समाधिः॥५४॥ गुणेन केनापि जनेऽनवद्ये दोषांतरोक्तिः खलु तत्खलत्वं। रू
पेण तत्संसदद्दूषितस्य सुरैर्नरत्वं यददूषितस्य॥५५॥ नलान सत्यानवदन्स
सत्यः कृतप्रवेशान्सविधे सुवेशान्॥ नानानलाविभ्रान्तः किमुदप्यकिंचिन्नवीति
नासत्ययुतोऽन्नवंतः॥५५॥ अमी तमाकूः स्म यदत्र मध्ये कस्यापि नोत्पत्तिरन्न
दिलापा॥ अदर्पकाः स्मः सविधोस्थितास्तेनासत्यतां नात्र बिभर्ति किंचित्॥५६
तेन्यः परान्नः परिकल्प्य यत्स्वप्रियया विदूरीकृतकामदेवान्॥ अस्मिन्समाजे
वद्धेषु तत्र मंतीतैर्मो किल स्मास्तु घटिष्यते सौ॥५७॥ असामयत्रामतवे
करूपं स्वेनाधिगत्याश्रितमुग्धभावाः॥ तत्रोधिगाशापतितान्नरेंद्रधिक्केदम
स्माद्विबुधत्वमस्तु॥५८॥ सा वागवज्ञापितमां नलेन तेषामनाशंकितवाक्छ

नै·ट·स·१०
॥११३॥ स्व
113

कु ३

केन॥ स्त्रीरत्नलाभोचितयत्नमस्मिन्मेनं हि निःस्व प्रतिभाति किंचित्॥४९॥ यः
स्पर्द्धया येन निजं प्रतिष्ठां लिप्सुः समग्राहत तुङ्गतां त्वं॥ कः स्पर्द्धितः स्वामि
हितस्य हानेः स्थाने वहेल्लं बलं नतु यातम्॥५०॥ गीर्देवतागीतयशः प्रश
स्तिः श्रियातजित्वज्वलिता जिनेता मुदा तदावेदित केशवस्य स्वयंव
राजं बरसं बरस्थः॥५१॥ स्पष्टीतदाष्टा मुहुरिन्दुदर्शीः सदोदिदृक्षु निर्दिदे
शादेवः॥ लैंगीमदृष्ट्वापि शिरः श्रियं यो दृष्टोऽमृषावादितकेतकीकः
॥५२॥ एकेन पर्यश्चिपदात्मनाड्दिं चतुर्मुखारेरजनवत्परेण॥ तैर्दिग्दशातमा
दशान्निष्क्रशेषैर्दिशो दशालोकत लोकस्वर्गः॥५३॥ प्रदक्षिणं देवत
र्यमाड्डिं सदैव कुर्वन्नपि शर्वरीशः॥ दृष्टाम्यहं द्वानुज हष्टिमत्त्यान प्राप

राम
॥११३॥

तद्दर्शनविघ्नतापां॥ ५४॥ आलोकमाना वरलोकलक्ष्मीं तां कालिकी
मत्सरसारसोकाः जनानां बुधौ तत्र निजाननामिवितेनुसंतो रुद्रकानना
निपपानयद्वक्त्रहेतोः किमलक्षिनो वासिदेः किमध्यासिसभाप्रशोभा॥
सा किं नरेः किंनरसादसेविना दृष्टिहर्षेण महर्षिणि वीः॥ ५६॥ वाल्मीकि
रश्लाघततामनेकशास्त्रत्रयीरूपेह राजिभाजा लेशं विनाकं कथ्पथे
नयस्य देवीदिवः प्राप्नुवमागमद्वाक्॥ ५७॥ प्रोशंसिसंस्त्वगुरुणापि
चावी चार्वाकितासर्वविदूषकेण॥ आख्यानपदं रसनां पदीयां जा
नामि वाचामधिदेवतायाः॥ ५८॥ नोकेपिदीपराम दिव्यवाचि वचः
स्त्रगा(वाग्) चार्यकवित्कविर्यः॥ देतेयनीतेः पथि सार्थवाहः काव्याः स

कार्त्स्न्येन सत्त्वानामनाप्तीत्याऽपत्याऽन्यमेलयद्भीमनृपः परं न नाकर्षदितान्
दमनस्वसा पितुर्द्देव विधातापि विचिंत्य यत्नः स्वशिल्पस्य सर्वस्वमदत्तयि
त्नः॥६०॥ एकाकिना येन पुरा पुरारिर्यः पंचतां पंचशरं निनाय। तद्भी
समाधानमनुष्यकायमिका यत्नीलाः किमसमीषु बानः॥६१॥ एतेंदुबिंबा
न्नंतु मा सन्ति नन्ता न स्वापयत्क्वापि निधाय वेधाः। तैरेव पृथ्वीनिरमाद
मीषां मुखानि लावण्यमयानि मन्ये॥६२॥ मुधापिपीतं मृदुसुरत्नमेतन्निर्या
णीनि नाम स्वयमेतदेवास्यतः प्रकाशे परमात्मबोधे बोधांतरं न स्फुर
णार्थमर्थ्यं॥६३॥ प्रवेक्ष्यतः सुंदरवृंदमुद्वैरिदं मुदा चेदितरेतरं तत्॥ न
शक्ष्यतो लक्षयितुं विमिश्रं दस्रौ सहस्रैरपि वत्सराणां॥६४॥ स्थिते रिय

ह्निर्युवल्लिर्विदग्धो दग्धेऽपि कामे जगतः स्तुतिः का॥ एकांबुबिंदुव्ययमंबुराशेः
पूर्णस्य कः शंसति शोषदोषं॥५४॥ इति स्तवं स्तुतिवचोनाल्लिगंधर्ववर्गे
ण सगायन्नेव॥ उंकारमन्त्रपठितैव वेदान्महर्षिवृंदेन तथान्वमानि॥५५॥
न्यवीविशन्नानथ राजसिंहान्सिंहासनौघेषु विदग्धराजः॥ शृंगेषु यत्रा
त्रिदशौरिवैन्निरन्तुषिकाश्च रन्ध्रसथ्या॥५६॥ विचिंत्य नानानुवना
गतांस्तानमर्त्यसंकीर्त्यचरित्रगोत्रान्॥ कथ्याः कथंकारममी सुताया
मिति व्यषादि ह्रितिपेन तेन॥५७॥ प्रत्यानुसंकल्पितभावनायां कल्पद्रु
मस्याथ रथांगपाणेः॥ तदाकूतज्ञो सौ कुलदैवतस्य स्मृतिं ततान द्रागणमे
कतानः॥५८॥ तच्चिंतितानंतरमेव देवः सरस्वती सस्मितमाह सम्मा॥ स्व

पैवंशराजकगोत्रवृत्तवक्त्रीमिह त्वां करवाणि वाणि ॥७०॥ कुलं च शीलं
च बलं च यत्नां जानासि नानानानुवंनागतानां । एषामतस्त्वं न च यावदू
काम्रकायितुं कः समयस्तवायं ॥७१॥ जगत्त्रयीपं जितमंजितैषा स्त्ना
न भ्रातान च नाकिनी चारा झ्रां गुणज्ञापनकैतवेन संख्यावतः स्मावय
वास्मुरवाणि ॥७२॥ इतीरितातत्त्वरणात्यरागं गीर्वाणचूडामणिमष्टशेषं ।
तस्यप्रसादेन महाकृपासावादयमूर्ध्नि हिरणीबन्नार ॥७३॥ मध्येसतं
सावततारबालागोध्रवीविद्याधरकंठनाला । त्रयीमयीभूतवल्लीविलं
गासाहित्यनिवर्त्तितहृत्तरंगा ॥७४॥ आसीदथवीत्रिवल्लीत्रिवेदीमस्ला
हिनिर्गत्यवितायमाना । नानाभिचारोचितमेचकश्रीः श्रुतिर्यदीयोद

पंजितान्

रत्नोमलेस्ना।७५।।स्निग्धैव सा दासाखारितं यदीयं कल्पश्रियां कल्पविधि
र्यदीयः।यस्याः समस्तार्थनिरुक्तिविद्यास्वलुपर्यणंस्सीत।७६।।ज्ञात्वा
चष्टेनेन चक्षिष्यमानं पदे भुजद्वंद्वमनन्तयदीया।।लोकाद्विविश्रान्तिमयीम
विद्युपर्वद्वयीसंधिसुमध्यचिह्नं।७७।।न्यसंदायं स्वागुणदीर्घजावहन्तां
दधाना विरूतिं यदीया।।विद्यापि काशब्दपरं पराणां किं चारचिव्याक
रणेन कांची।७८।।स्थितैव कंठे परिणम्यहारस्तनाबन्धबोदिततारहस्ता
स्पोतिमये यी तद्भजनाय विद्यामध्यं गमं केनधृता विशंके।७९।।न्यवैमि
वादिप्रतिवादिगाढस्वपक्षरागेणा विराजमानौ।।तौ हृद्वंद्वौ चारपल्लशास्त्र
रदष्टदोन्नतवती यदीयौ।।८०।।अप्रार्थकम्मार्थकवेदनेदाद्विधाविधा

ह्

प

नै॰म॰स॰१०
॥११६॥

116

घसितपात्मदेहा चक्रे पराछादनचारुपस्यामी मां सपाम्रांसतत्मरूपुगमे
रा॥ दृश्यपवर्णणेव पत्ते रक्तोपिद्विधोदितैः खोऽनल्पैः पदार्थैः॥ स्मा द्विकी
यहृद्यानन्दिमालैलीतां मुक्तिकामा कल्पितांप्रतीमः॥ ८॥ तत्कीरदायवदनस्यतर्पया
वादेस्यशक्तिः कथमन्यथातैः। पत्रं कृतांगुणशालिपर्णी कवादतः खंडयि
तुं प्रभुत्वा॥ ९॥ सपल्लवं व्यासपरासरान्यां प्रणीतनानावाङ्मयीभविष्णु
तन्मस्यपरा घुपलस्यमालांपत्पालिपत्रं वहतेपुरात्॥ १०॥ आक
ल्पे विशेदविवर्त्तितो यः सधर्म्मशास्त्रव्रजएवयस्याः। पश्यामिमङ्गु
स्तुतिमलशाली कंठस्थिताः कस्यमुदेनवक्त्राः॥ ११॥ पान्तु वो दलान्यां प्रण
वस्यपस्यास्ताहिंडुनाभालतमालपत्रं। तदर्द्धचंद्रेणविधिर्विपंचीनि

राम
॥११६॥

राम

क्षणेनाकोणधनुः प्रतिज्ञ्या ॥८३॥ द्विजं ज्वलितीव्रत्नसमाप्तिलिप्याः करांगु
लीकांचनलेखनीनां ॥ केशयंमषीलंस्मि तन्वाः कठिन्याः कायेयदीये निर
मायिसारैः ॥८७॥ सौर्यामसिद्धातमयानने वसन्यात्मता वादमयोदरेव ॥
विज्ञानसामस्त्यमयां तरैवलावेण्यतासिद्धिमयाविलेवा...नीमस्त
यागघतमोदिंतुं तेवेलाकिलेयं तदलं विषघा ॥ मयानिगाघं जगतीपती
नां गोत्रं चरित्रं च विचित्रमेषां ॥८९॥ विंदत्यसर्वेमकरंदलोलांमंदाकि
नीपद्मरणोरविंदो ग्रत्रावतीणेगुणवर्णनाय राज्ञांतदाज्ञायचरागास्मि
कापि ॥९०॥ तत्कालवेद्यैः शाकुनस्वराद्यैर्मशाममवाप्तान्नृपतिः प्रतीत्य
तालोकपालैकधुरीण एष तस्यै सपर्यामुचितां दिदेश ॥९१॥ दिगंतरेभ्यः
न

लोपध

पृथिवीपतीर्नामाकर्षकौन्नूहलसिद्धिविद्यां॥ ततः क्षिती शः स्वनिजांतन्न
जांमध्ये महाराजकमाजुहाव॥ ८९॥ दासी बुनासीरचरीषु जातं स्फीतेक्कमेणा
लिषु वीक्षितासु॥ स्वांजेषु रूपोत्तमथाद्भुताब्धि मुद्बेलयंती मवलोककानां॥
स्तिमित्वमायाजलस्तेषु पसयत्न रत्नां स्तुम राजास्तुकाभां॥ नेपथ्यहारस्फुतिवा
रिवन्निस्वच्छायसेच्छायनिजालिजालां॥ ९०॥ विलेपनामोदमुदागते नतत्क
र्णपूरोत्पलसर्पिणा चारतीशदूतेन मधुव्रतेन कर्णे रहः किंचिदिवोच्य
मानां॥ ९१॥ विरोधिवर्णाभरणाश्मभासां मध्ये जाज्ञिकौतूहलमीक्षमाणां।
स्मरस्वचापच्चमचालितेनुल्के वौविलासाद्वलितेव हंतीं॥ ९२॥ स्वामो
दपुष्पास्तुगवासितांगी॥ किशोरशाखाग्रशयालिमालां॥ वसे तलक्ष्मीमि

वराजन्निसौः। कल्पद्रुमैरप्यनितलभ्यमाणां॥९६॥ पीताववदातारुणनीलभा
सां देहोपदेशात्तु किरणैर्मणीनां। गोरोचनाचंदनकुंकुमैणनाभीविले
पान्यनुरूकयंती॥९७॥ स्मरं प्रसूनैर्नशरासनेन जेतारमस्त्र इधतीं नल
स्यातस्मैस्वन्यषा दृषदं सुचित्वं बलद्विषः कार्मुकमर्प्पयंती॥९८॥ विदूष
णेभ्योऽवरसंमुकेभ्यस्ततो वरं सांद्रमणिप्रभाभ्यः संप्रत्यपुनः क्कापिन
राजकस्य पार्श्वं दृशा धान्यधुतावकाधतां॥९९॥ प्रासूष्पवर्षैर्वियतः प
तद्भिर्दृष्टं न दत्तामथ तद्द्विरेफैः। तत्रीति सुग्नेन ततो मुखेन विधेरहो वां
छितावि घ्नयत्नः॥१००॥ एतद्वरं स्यामिति राजकेन मनोरथातिथ्यमवा
पितायाः सखीमुखायोस्रजतीमपांगात्कर्पूरकस्तूरिकयोः प्रवाहं॥१०१॥

स्मिताच्छदंतच्छदकंपकिंचिद्दिगीर्वरीभूतरदांशुवृंदैः। आनंदितार्थीद्रमुखार
विंदैर्मुदंनुदंतीहृदि कौमुदीनां॥१०२॥ प्रत्यंगभूषाच्छमणिच्छलेन पंचत्वगतान्नि
च लल्लोकिने त्रौ। हारस्य जायद्भूरलाधमरश्मिपीनाभनालीं ऊरुसंधयका
रां॥१०३॥ तत्कौरसारस्मितविस्मितेऽत्र प्रत्ताशिरःकंपरसैश्चोत्सिनेत्रौ। विपांडुता
मंजितत्वामयैश्चामरालीनानामरालीकृतवास्यपत्नीकां॥१०४॥ तदांमोगाव
लिगायनीनां मध्योनिरूढिक्रमजंठितानां। स्वयं धृतामप्सरसां प्रसादं क्रिय
हृद्योमंडनमर्पयंती॥१०५॥ ताराररदानां वदनस्य चंद्रं रुचाकचानां घनमी
जयंती। आकंठमग्ना दितयं मघूनि महीभृतः कस्य न मोजयंती॥१०६॥
अजंरुतां गां द्रुतकेवलांगीरत्ना वाधिकाध्यत्तानिवेशलत्सीं। इमां विमाने
नसन्नां विशंतीं पश्याव पांगैरथ राजराजिः॥१०७॥ आसीदसौ तत्रन कोपिभ

परस्तान्मार्गिरूपोद्भववदङ्गुतस्याः तद्धे सुरंगानिमुद्रानयस्यविनिद्ररोमांकुरदं
तुरालि।१०८।अंगुष्ठमूर्द्धाचनिपीडितागामध्येनभागेनचमध्यमायाः।स्फो
स्फोटितेमीमवलोक्यतत्रनतर्जनीकेजनेननामा।१०९।अस्मिन्समाजेम
नुजेश्वरेणतांस्वंसनालामवलोक्यकेनापुनःपुनश्चोलितमौलिनानक
वौरुद्देलेपितमांदधीच।११०।स्वयंवरस्याजिरमाजिहानांविज्ञायचैमीमथ
भूमिनाथैः।इदंमुदाविकलचित्रभावादवादिखंजरराजिराजिकं।१११।रं
भादिकोभाकृतकर्मनिर्मितन्यानवनर्त्यमुखस्तुमिपांथेः।इत्येतयालोपि
दिवापिपुंसांवैमत्यमत्यप्ररसारसायां।११२।रूपंयदाकर्ण्यजनाननेन्य
स्तत्ताद्दिगंताद्वयमागमामः।सौंदर्यसारादनुभूयमानादस्यास्तादृस्माद
भूनाकनीयः।११३।रसस्यशृंगारइतिश्रुतस्यश्रनामजागर्तिमहानुदन्वान:

नै. च. स. २०

॥११८॥

119

कस्मादुदस्थादियमन्यथाश्रीर्लब्धे एष वै दग्धानिधिः पयोधेः॥१४॥ साहो
सुधांशुमुखमेव नैम्यादिवः स्फुटं लोचनक्तः शशांकः॥ एतत्कृतौ पुष्पम
नंगचापं पुष्पं पुनस्तत्क्षणमात्रदृष्ट्या॥१५॥ ललाटधृतं अंजलिकेसु दत्वा ता
टंकयुग्मं स्मरधन्विने किं॥ सव्यापसव्यं विशिखाविसृष्टास्तेनैतयायंति
किमंतरेण॥१६॥ तनोत्पकीर्णिकुसुमायुधस्य सैषावतंदीवरकर्णपूरे।
यतः स्रवः अंजलिकापराद्धशरं खलुः स्थापयिता तमाभ्यां॥१७॥ रजः पद
षड्दकीरजुष्टं हित्वा तमनः पुष्पमयं पुराणं। अद्य स्मरस्याद्रियते स
नैम्याल्लयुग्ममंतर्धृतमुष्टिचापं॥१८॥ पप्पाद्भिमेप्रावृषि खंजरीटाद्धि
कर्यमादायविधिः कचित्रान्त्रा। मारेण तेन प्रति वर्षमुच्चैः पुष्पातिद
ष्टिद्वयमेतदीयं॥१९॥ एतद्दृशोरंबुरुहे विशेषं पंचंगोजनः प्रच्छत तज्ञ

पुत्वं २

राम

॥११८॥

णज्ञौ। इतीव धाता हृततारकालि स्त्रीपुंसमाधास्य मिथो द्विषु युग्मे ॥२०॥ यस्य

धन्नसौधे रतिकामयोस्तद्भक्तं वयोः स्याद्दिवा समाजः। तदङ्गकुब्जाग्रतस्त्वमुन्नतकु

व नकं नोन संभाव्यते स्तनौ कः ॥२१॥ अस्या भुजास्यां विजिताद्विशाकिं स्वयत्न

रोगं हृततत्स्य स्तनौ इहेष्यते तन्नगरे हाः स्त्रियः कैर्न गीयते वाक्य एव लोके।

२२। दृष्टैवतद्वैरजं विधिः शिल्पास्तत्सयमस्यास्तभुजाग्रजन्मा तु कंटका

कुद्भवनेन नालं ह्युत्कंटकं शातनिश्चिखेन खेर्यन्तु ॥२३॥ जागर्ति मर्त्येषु तुला

यस्य स्या भाग्येति योग्यानुपलंभनं नः। यद्यस्मिना वेणुवने यवाधस्त

दानकौ तत्कृततोकबाधः ॥२४॥ नमः करेन्यास्त धौविनवास्तस्त्वं धि

या प्याऽस्पन किं पुनस्तौः स्पर्शादिदं स्याच्चुलितं हि शिल्पं मनोभुवोऽनंग

नै.च.स.१०
॥१२०॥
120

तयानुरूपं ॥१२५॥ इमां न सृष्टीमसृजत्कराभ्यां वेधाः कुशाग्र्यासनकर्क
शाभ्यां । शृंगारधारां मनसा न शांतिविश्रांतिधन्वाश्चमहीरुहेण ॥१२६॥ उत्प्रा
स्य धातुस्स्फालिता करेण श्रोणी किमेषास्तनयोर्गुरुर्वी । तेनीतरालेस्त्रिवलि
रंगुलीनामुद्रीतमध्यत्रिवलीविलासा ॥१२७॥ निजामृतोघच्चवनीतजांगी
मेतां क्रमोन्मीलितपीतिमानं । कृत्वेंदुरस्या मुखमात्मनाभून्निद्रालुनाऽ
र्धटमंबुजेन ॥१२८॥ अस्याः सचारुर्मधुरेव कारुः श्वासं वितेने मलयानि
लेन । चम्पकानि पुष्पैर्विदधेंगकांतिं वक्रत्वमाचंपिकपंचमेन ॥१२९॥ कृतिः
स्मरस्यैव न धातुरेषा नास्याहि शिल्पीतरकारुजेयः । रूपस्पशित्व्येव
यसापि वेधा निजीयते स स्मरः किंकरेण ॥१३०॥ गुरोरपीमां भणतो दोषकं

राम
॥१२०॥

वीडया

ठं निरूप्ति गर्धिक्व दयां विनेतुं । श्रमः स्मरस्यैव जनं विहाय मुक्तिंग
तानामनुतापनाय ॥ ३१ ॥ आख्याउ महि व्रजसर्वपीतां नैमीतदकां
गनिखात चक्षुः । गाथासुधास्फेषकलाविलासैरलंचकारानन चंद्र
मिंदुः ॥ ३२ ॥ स्मितेन गौरी हरिणी दृशेयं वीणावती सुस्वरकंठनासा ॥
हैम्यैव कायप्रजयांगशोषैस्तन्वीमतिक्रामति मेनकापि ॥ ३३ ॥ इति श्ल
वानः स विधेनलेन विलोकितः शंकितमानसेन । व्याहृत्य मत्योंचि
तमर्थमुच्चैराख्यं उलस्यैक्तानुनो दर्शकौ ॥ ३४ ॥ स्वंनैषधादेशमहो वि
धाय कार्यस्य हेतोरपि नानलः सन् । किं स्थानि वन्नावमधत्त दृष्टं ता
द्दक्कृतव्याकरणः पुनः सः ॥ ३५ ॥ इयामियमधिरथ्यं याति नेपथ्यमं

नै.सू.स.११

॥१२४॥

जुर्विशतिविशतिवेदीमुर्वशीसेयमुर्व्याः॥ इतिजनजनितैःसानंदनादै
र्विजिघ्ये नलहृदिपरभैमीवर्णनाकर्णनाग्निः॥१३६॥ ॥श्रीहर्षमित्या
दितकैषाप्पसमश्रमस्य दशमस्तस्य व्यरंसीन्महाकाव्ये चारुणि नै
षधीयचरिते सर्गो निसर्गोज्ज्वलः॥ ॥१०॥ ॥तां देवतामिव मुखेंदु
वसत्वसादमब्रारसादानिमिषेणनिनालयंती॥ त्यां नाथ चेतसि धृत
स्य वरस्य नीमन्नमीदृजातदनुराजसनां वनाजा॥१॥ य्यौं मंतरावसुम
तीमपिगाधिजन्मा यद्यन्यमेवनिरमास्यत नाकलोकं। चारुःसपाहृग
भविष्यदन्वद्विमानैस्तादहृदन्नमवलोकितमागतानां॥२॥ तन्निर्मिर्मला
वयवमिन्नित्रिषुतद्विनपारतोषुचप्रतिफलन्निजदेहर्दनाता। दृष्ट्वापरं

राम

॥१२४॥

नहृदयेन न केवलं तैः सर्वात्मनैव स्तुतनौ युवतिर्मम ज्ञा ॥३॥ ऊकवह्निरात्म
त्तवसोरत्नसंप्रदानं प्रपालेव चक्रवल्लचामरमारुतौघं ॥ च्या लोकना यदि
विसंचरतां सुराणां तत्रार्चनाविधिरनू दधिवासधूपैः ॥४॥ तत्रावनींद्रनय
चंदनचंद्रलेपनेपुष्पगंधमयगंधवरू प्रवाहां च्यालीनिरापतदनंगधा
रानुसारी संरुध्यसोरत्नमगाहतनंगवर्गः ॥५॥ नृत्तंगमंगलमृदंगनि
नादनंगी सर्वानुवादविधिबोधितसाधुमेधाः ॥ सौधस्रजः स्फुतपताक
नयान्ति निन्युर्मन्येजनेषु निजतोज्ज्वपंजितत्वां ॥६॥ संभाषणं भगवती
सदृशं विधाय वाग्देवताविनबैधुरकं धरायाः ॥ ऊचेचतुर्दशजगज्ज
नतानमस्यातत्रास्मितसिदासि दक्षिणपक्षमस्याः ॥७॥ च्या भ्यागमनम

नै. द्र. स११

॥१२२॥

खलु जामिह कोटिरेषा येषां पृथक्कथनमष्टशताधिपाति ॥ अस्यां त्वगी
श्वमनसापरिचिन्त्यकं चिद्यं चित्तवृत्तिरिसनुधावति तावकीना ॥८॥ एषां त्वदी
क्षणरसादनिमेषतैषा भाविकानिमिषतामिलिता यथार्त्ता ॥ अस्य
तथैव तव नन्वधरोपनीते मुग्धे विधाव मृतपानमपि द्विधास्तु ॥९॥ ए
षांगिरेः सकलरत्नफलस्तरूपः प्राग्दुग्धभूमिसुरनोः खलु पंचशाखः ।
मुक्ताफलं फलनमान्वयनामतन्वन्ना भाति बिंदुनिरिव च्छुरितः पयो
धेः ॥१०॥ वक्त्रेंदुसंनिधिनिमीलदलारविंदद्वंद्वभ्रमद्भ्रममथांजलिमात्म
मौलौ । कृत्वापराधनत्यचंवलमीलमालोसान्यत्रगंतुममसरैः रूपया
चमानि ॥११॥ तंतद्विरागमुदितं शिबिकाधरस्थाः मासाद्विंडुःस्वनमनाग

राम

॥१२२॥

पियान धुर्यः ॥ आसन्ननायकविषण्णमुखानुमेयनैमीविरतिः चरिता
नुमयानुजन्तुः ॥१२॥ रहस्यस्वरूपणमवेत्य निर्जनं निहत्य विद्याधरेश्वधर
तावपुषेव नेम्याः ॥ गंधर्वसंसादिनगं धूमपिस्वरस्य तस्याभिमुख्यपाविमु
खोऽजनि जानिवर्गः ॥१३॥ दीनेषु संत्यापि रुतापलविन्नरत्नैर्यन्नैर दर्शि
न मुखं त्रपयेव तस्याः ॥ तेजाननेस्ममुरथारिवपतिव्रतां किं तां कल्प
वीरुधमधिश्लिष्टनावतीर्णां ॥१४॥ जन्या ततः फणान्तामधिपं सुरोघा
न्माजिष्ट मंजिमविगाहिपदोष्ठलक्ष्मीं ॥ तां मानसं निखिलवारिचयान्नवी
नां हंसावलीमिव घनागमयोबन्नवुः ॥१५॥ यस्या विनोरखिलवाङ्मय
विस्तरोयमाख्यायते परिणति मुनिभिः पुनः सा तुऊत्वरामृतकराद्द

नै.च.सर्ग
॥१२३॥
123

पराध्येजालांबराडंबरमत्नाषतसन्नामतत प्रगल्भा॥१६॥आश्लेषलग्नगि
रिजाकुचकुंकुमेन यत्पट्टसूत्रपरिरंजणशोणसूत्रः। यज्ञोपवीतप
दवीं भजते सशंभोः सेवासु वासुकिरयं प्रथितः सितश्रीः॥१७॥पाणौ
फणी भजति कंकणभूयमेष सोयं मनोहरमूर्त्ती रमणीयमूर्त्तिः। को
टीरबंधनधनुर्गुणयोगपट्टव्यापारपारगममुं भज भूतभर्तुः॥१८॥
धत्वैकया रसनयामृतमीप्सुरेंदोरप्यन्वयात्वदधरस्य रसं द्विजिह्वः।
आस्वादयत्ययुगपदेषपरं विशेषं निर्णेतुमेतदुचितं यदयस्य पाद्द्विमः स्मा
त्॥१९॥आशीविषेण रदनच्छददंशदानमेतेन तेस्तु नरनर्थितयानग
ण्या। बाधां विधातुमधरे हि नतावकीने पीयूषसारघटिते यदनेन स्प

राम
॥१२३॥

शक्तिः॥२०॥ तद्विस्फुरत्फणविलोकनभूतभीतेः कंपं चवीस्यपुलकं चत
तोनुतस्याः। संजातसात्त्विकविकारधियः स्वभर्त्यान्नस्यान्नस बोध्य उरगा
धिपतिर्विलिस्यः॥२१॥ तद्दृष्टिभिः स्ववरणे फणिभिर्निरीक्ष्य रौनिस्वस्य तत्कि
मपि स्तुष्टमनात्मनीनं। यन्नान्तरयाउ मनसोपि विमानवाहाहाहाप्रती
पपवना शाङ्कनान्नजरमुः॥२२॥ श्रीसंउ चत्फणगणाउरगप्रयानानारोराज
संघमनयंत विमानवाहाः। संध्यानमद्दलजुस्वात्कमनाद्विनीयकरा
रमिंदुकिरणाद्बहासभासां॥२३॥ देव्यानयथापि नवनीरुध्दतावधाना
भूमीभुजः स्वजतनीमसुवोनिरीक्ष्य ... कितामपि पुनः पिबतां
दृशैतां मिछ्ठाविगच्छतिनव स्मरकोटिर्लिर्वः॥२४॥ लोकेशाकेशावशिवा

नै.प्र.स.११
॥१२४॥
124

नपिय स्वकीयशृंगाररसांतरज्ञशांतरशांतनामानमापं चेन्द्रियाणि जगता
मिषु पंचके न सेहे मयस्मि चिंतनुतां वितनुसुदेवः॥२५॥ पुष्पेषु एष भव मम
मिषु वर्षजन्म ॐकारमंत्रबलजन्मितशांतिशाकीनामशृंगाररसः गर्भरसिकस्य
णुकोदरि त्वं द्वीपाधिपा नयनयोर्नयगोचरत्वा॥२६॥ स्वाहृदके जलनिधौ
सवने नसार्द्धं न व्याप्त वं उत ववारि विहारलीलाः। द्वीपस्य तं पतिममुं म
नपुष्करस्यानिस्तंद्रपुष्करतिरस्करणक्षमा हि॥२७॥ सा वर्णनावन नवदक्षु
तनापिकूपेस्ववर्णे नि मेतद्रूपवर्णनमात्मने वा स्वाराज्यमर्जय सिन श्रि
यमेतदीयां मेतरूहे परिग्रहाणशचीविलासां॥ देवः स्वयं च सति तन
त्र किलस्व यंत्र न्यग्रोधमंडलं तत्लोहि मधीलतेयः। सतां विलोकय निज

राम
॥१२४॥

शिल्पमनन्यकल्पं सर्वेषु कारुषु करोरुकरेण दर्व्याः॥२९॥ न्यग्रोधनादिव
दिवः पतदातपादेर्न्यग्रोधमात्मनि न रक्षारमिवावरोहैः। तं तस्य पाकिफल
नीलदलप्रकृतिं स्यां द्वीपस्य पश्य शिखिपत्रजमातपत्रं॥३०॥ नन्वेतता चतु
रैवानु वनेषु राजहंसस्य न प्रियतमा कथमस्य कीर्तिः। चित्रं तु या द्विशाद्विमा
न्वयमादिशं तीर्त्थी रचनांबु च मिथः प्रयोगा तनोति॥३१॥ हंसेऽपसृत्य रिपरिषत्स
यमाद्रितेपि स्मरं गारसत्वं गिमधुरेऽपि कलाकरेपि। तस्मिन्नवध्यमियमापतदे
वनाम यत्कोमलत्वं न किल तस्य नैलेति नामा॥३२॥ मन्ये च चित्रवेष्टितमथात्र
तिन्तं गिमेषालिंगं चकार तदनादरणास्य विज्ञा राज्ञोपि तस्य तदलानन्त
जतापवह्निचिकित्सि वन्त्यवमल्लिनछविधूमन्नमा॥३३॥ राजोतरान्तिमुख

नै.च.स.११
॥१२५॥

125

मिंदुमुखि वीमध्येनाजन्याजनाहृदयवेदितयैव निन्युः॥ अन्यानपेक्षितवि
धौ न खलु प्रधानवाक्ये भवत्यवसरः सति नव्यमन्त्र्यो॥३४॥ ऊचे पुनर्भ
गवती नृपमन्यमस्यै निर्दिश्य दृश्यतमतावमताम्बिनेयं॥ आलोकय
तामयमये कुलशीलशाली शालीनतानतमुदस्य निजास्यबिंबं॥३५॥ एत
त्पुरः पठदपश्रमबंदिवृंद वाग्डंबरैरनवकाशतरैव रस्मिन्नुत्तत्पन्नु
मास्ति पदमेव नमत्यतत्ता मर्थोपि नार्थपुनरुक्तिषु पाठकानां॥३६॥ नन्व
त्रहन्म्य इति विश्रुतनाम्नि शाकद्वीपप्रशासिनि सुधीषु सुधीन्नवंत्या॥
एतद्भुजाविरुद बंदिजयानपापि किं राजिराजन्यीगिराजननिनाँतरंते॥
गशाकः सुकच्छद समच्छवि पत्रमाल्लजारी हरिष्यति तरुस्तव तत्र चित्तं

राम
॥१२५॥

कल्लोलजालचलनोपनतेनपीवाजीवाम्भानवरतेन पयोरसेना अस्मिन्नरवंडपरिमंजलितोरुमूर्तिर्ध्यायस्यतेमधुनिषूदनुजगाधिराजः॥
जगत्तु १॥५२॥

यत्पद्मवीघपरिरंभविजृंभितेन स्व्याताहरिन्मुहुरितो हरितः स्फुरंति
रूपाःस्पर्शेनितत्रकिलतत्रुरूपत्रजन्मा यन्मारुतः कमपि संमदमादधाति कें
न्दहत्वं तदनुमूयविधेहिलयःश्रोद्धां परार्धरपुराणकथांतरेपा॥५३॥ क्षीराण्ण
वस्तवकराक्षरुचिच्छटानां मन्येतु तत्र विकरायितमायताक्षि। वेलावनी
वनततिप्रतिबिंबचुंबिकिर्मीरितोर्मिचयचारिमचापलान्यां॥५४॥ बाला
तपैः स्नुतकगैरिकतां रुतांघ्रि स्त्रोदपाव शिलाः परिशीलयंतु॥ त्वद्विक्रम
क्रमणजश्रमवारिधारि पादांगुलीगलितयानखलाक्रयापि॥५५॥ न्दणो क
रंबितमुत्तमुदयन्मृगांकशंकास्पदं त्वन्नघजंघिपरिक्रमंत्याः तत्रोदया
द्रिशिखरे तव दृश्यमास्यं काश्मीरसंन्नवसमारचनाभिरामं॥५६॥ एतेनते

लक्ष्मसंपदचलोचितजातसंक्षपातात्र्योर्निजकरांगुलिलालनेन नामप्रयान्नित्रयकमलाकलितावधानानि तनुबंधनतुरोपयितुं
धवस्या॥५१५

विरहपावकमेतातावकामंस्वनामकलितान्वयमन्वभावि। अंगीकरोषि यद्
दितंनवनंदनाद्यैर्लक्ष्म्याश्चयंस्यमपिनन्वयमातनोतु॥४५॥ लक्ष्मीलतासम
वलंबितनुजन्ममपिवाग्देवतायतनमंजुमुखांबुजेपि।सामुत्रदूषणमजीग
णदेतदेवनाधीबन्नवमघवायदमुष्यदेवः॥४६॥ लक्ष्मीविलासवसतेःसु
मनस्सुमुख्यादस्मादनीयनुविलक्षगुणप्रसिद्धेः।स्थानांतरंतदनुनिन्यु
रिमांविमानवाहाःपुनःसुरभितामिवगंधवाहाः॥४७॥ यस्तातोनिखिल
वाङ्मयदेवतास्माहमोपमेयतनुजासममाप्रतेनां।एनंस्वबाहुबद्ध
वारानवारितारिंचिरोकुरुघकुरुविंदसमानदंति॥४८॥ दीपस्यपूरयद्
यितेघ्नतिमंतमेनंकौंचस्यचंचलदृगंचलविभ्रमेण॥ यन्मंउत्तेसके

लमंजुलसंनिवेशः पाण्डुरकान्तिदधिमंडपयोधिपूरः ॥४८॥ तत्राद्रिरस्ति
नवदधिविहारयाचीक्रीं चः स्फुरिष्यतिगुणोनिचयस्त्वदीयान् ॥४९॥ सार्व
लौकसकल्पप्रतिनादवाग्भिः स्वादेषु हंदविवरैर्विवरीतकामः ॥५०॥ वैदू
र्यदर्भदलसज्जनयाप्रियस्य गर्जेजनः पुनरुदेतिनगोत्तमाद्रुः ॥ तस्यार्चि
नोरचयतत्र मृगांकमौलैस्तन्मात्रदैवतजनाभिजनः सदेशः ॥५१॥ च
जायत्सु बिम्बिमिहिरोदयशैलशीलसोनास्तनं धयसुधाकरशोरवरैस्या ॥ त
स्मिन्सुवर्णरसनिषण्णरम्यहर्म्यनज्वद्घटांघटयहेमघटावतंसाः ॥
५२॥ तस्मिन्मालिम्लुचइवस्मरकेलिजन्मयमोदबिंदुमयमौक्तिकमंज
नं ताजालैमित्तिद्दधिमहोदधिमरलोलकल्लोलचामरमरुत्तरुलिखि

उत्पत्तिस्थानं ।

नै. सू. स११

॥१२८॥

127

ननु ॥५३॥ एतद्यशो नवनवं खलु हंसवेषं वेशंतसंतरणदूरगमक्रमेणा॥ श्रा
स्यासमर्जयति संतरितुं समुद्रान् गंतुं च निःश्रममितः सकलान्दिगंतान् ॥५४॥
तस्मिन्गुणैरपि भृते गणनादरिद्रैः स्लाघीनसाहृदयबंधमवापन्नृपो हैवे
निरुंधति मिर्बंधनतां बहंति हंतप्रयासपरुषाणि न पौरुषाणि ॥५५॥ तेनि
न्यैरेन्द्रपतिमन्यमिमाममुष्या दंसावतंसशिबिकांशभृतः पुमांसः ॥ रत्ना
करादिकउषारमम्ब्र त्वेषरवां लेखानुजीविपुरूषागिरिशो शमांगी ॥५६॥ एवैक
मुज्झतगुणं च्युतदूषणं चाहित्वान्यमन्यमुपगत्य परित्यजंती। एतां जगाद
जगदर्चितपादपद्मा पद्मामिवाच्युतभुजांतरविच्युतां सा ॥५७॥ ईशाःकु
शेशयसनाभिशयेकुशेनद्वीपस्य लांछित ततनो यदि वांछितस्ते। ज्योतिष्म

राम

॥१२८॥

तासु समनेन वनीघनासु तत्त्वं विनोदय धृतोदतटीषु चेतः। ५७। वातोर्मि
दोलनचलद्दलमंजुलाग्रजिह्वाश्च मंजुलगलज्जलजातसेकाः। स्तंबः कुश
स्यजनवितानबरचुंबिचूडं चिराय तत्र तव नेत्रनिपीयमानः। ५८। पाथोधि
माथसमयोच्छ्रितसिंधुपुत्रीपर्यंकजार्पणपवित्रशिरास्तु तत्र। पत्या सहा
वहविहारमयैर्विलासैरानंदमिंदुमुखि मंदरकंदरासु ॥५९॥ आरोहणा
यतवसन्क्रम इवास्ति तत्र सोपानशोभि वपुरश्मवलिच्छटाभिः। भोगींद्रवेष्ट
शात घृष्टिकृतातिरम्यरेखावलयः कनककेतकगोत्रगात्रि ॥६०॥ मंथानगः
स भुजगप्रभुवेष्टघृष्टिरेखाचलद्धवलनिर्झरवारिधारः। त्वन्नेत्रयोः स्व
भरयंत्रितशीर्षशेषशेषांगवेष्टिततनुभ्रममातनोतु ॥६१॥ एतेन ते स्तनयु

नै. स. १४ ॥१२८॥

गेन सुरेन्द्रकुंभौ पाणिद्वयेन दिविषत्कुसुमपल्लवानि। आस्येन सस्मरस्तु नीरा
धिमंथनोत्थं स्वच्छंदमिंदुमपि सुंदरि मंदराद्रिः॥८३॥ वेदैर्वचोभिरखिलैः कृतकी
र्तिरत्ने हेतुं विनैव धृतनित्यपरार्थयत्ने। मीमांसयेव ननगत्यमृतांशुमौलौ
तस्मिन्महीभुजि तयानुमतिर्न जज्ञे॥८४॥ तस्मादिमां नरपतेरपनीय तन्वीं
राजन्यमन्यमथ यज्जन्यजनः स निन्ये। स्त्रीभावधावितपदामधिमृष्य यांग्या
मर्थं निवर्त्य निधनादिव चित्रवित्तां॥८५॥ देवी पवित्रितचतुर्भुजवामभा
गा वागालपत्पुनरिमां गरिमाभिरामां। अस्यारिनिःकृपकृपाणसनाथ
पाणेः पाणिग्रहादनुगृहाण गणं गुणानां॥८६॥ द्वीपस्य शाल्मल इति प्र
थितस्य नाथः पाथोधिना वलयितस्य सुरांबुना यं। अस्मिन्वपुष्मति न वि

राम ॥१२८॥

स्मयसेगुणाश्चैररम्यानितल्पसवनानासिकिनाप्सिकिंवा।६७।विभ्रमधयत्युदधिमेक
तमत्रसस्तुयस्तेषुपंचसुबिम्बायनसीधुसिंधुः।तस्मिन्ननेनचनिजालिज
नेनचत्वंसार्द्धंविधेहिमधुरामधुपानकेलीः।६८।द्रोणःसतत्रविततारिष्यातिनाम्य

तस्यसौ नाम्यकामर्पणामयीमुपदांगिरिस्ता।तद्वीपदीक्षपदवदीप्तिनिरोषधीनां
उमितजलदकजालदर्शनीयः।६९।तद्वीपलक्ष्मपृथुसालतमालिकजालैः
द्रोणीतलेमृदुनिमारुतचारुकीर्णैः।लीलाविहारसमयेचरणाप्रणोनिया
न्यानिनेसरससारसकोशमृद्वि।७०।एतद्गुणश्रवणकालविजृंभमाण
तद्व्रोचनांचलनिकोचनसूचितस्याभावस्यचक्रुरुचितांशिबिकाभृत
स्तेतामेवतःक्षितिपतेरपरंनृपंतः।७१।तांभारतीपुनरभाषतनचमुष्मि

न्काश्मीरपंकनिभलग्नजनानुरागो। श्रीखंडपंकचयदिग्जयकीर्तिराजि राज
पुंजेन्न जमहीभुजि भैमि भावं॥७२॥ द्वीपंद्विपाधिपतिमंदगते प्रशाधि प्लक्षोप
लक्षितमयं क्षितिपक्षदक्ष। मेधातिथेस्तवमुरस्ति स्फुरत्सु सौख्या साक्षाद्यथैव
कमलाप्यमलार्जुनारेः॥७३॥ लसे महीयसि महीवलयातपत्रे तत्रोल्लिते खलु
तवापि मतिर्न वितीर्णखेलां विधातुमधिशाखविलंबिदोलालोलाखिलांगज
नताजनितानुरागां॥७४॥ पीत्वा तवाधररसुधां वसुधासुधांशुर्न श्रद्दधातु र
समिक्षुरसोदवारां। द्वीपस्य तस्य दधतां परिवेषवेषं सोयं चमत्कृतचकोर
चलाचलाक्षि॥७५॥ स्वर्रैन सौरद्रवनेंदुमवीक्ष्य तस्मिन्ना आतिर्यस्ताद्दितर
त्रिदशानभिज्ञः। तस्यैं द्वयस्य भवदास्य निरीक्षयैव दृष्टेऽस्तु तोपि न नवस्य

वक्रोर्मिभावः॥७६॥उत्सर्पिणीनखकिरणस्यतरंगिणीमात्वन्तेत्रयोरुह
तत्रैनिपाभिजाता॥नीराजनायनवनीरजराजिरास्तामत्रांजसानुरज्ये।
राजन्निराजमाने॥७७॥एतद्घस्रो।जिररविदेवंबुनिरुस्तंतुहंसाउग्धीकृतेतत
त्नयच्यातिज्ञेदमुग्धाः॥श्रीरेपयस्यापिपदेद्युवाचिन्तयंनानार्थकोशवि
षयेघस्मरघोद्यमस्तु॥७८॥ब्रूमःकिमस्यनलौप्यलमाजुद्रुमोःकीचीःस
चैषचसमाद्दिशितःस्मकर्तुं।स्वद्वीपसीमक्षितिदीश्वरसूरेवेलाचलाक्र

पा॰ २६

मणविक्रमंक्रमेण॥७९॥अंभोजगर्भरुचिसौंदर्यविदर्भसुभ्रूस्तंगर्भ
रूपमपिरूपजितत्रिलोकं।वैराग्यरूद्रमवलोकयतिस्मतल्पंदृष्टिःपु
रत्रपरिपोरिवपुष्पचापं॥८०॥तेतांततोपिवरुषुर्जगदेकदीपादंसस्त

नै॰प्र॰स॰११
॥१३०॥
130

लक्षितसमानविमानदंडः॥ चंद्रप्रभेरुदयिनीमिव चंद्रलेखां सोत्कंठ
कैरववनीसुकृतप्ररोहः॥८१॥ तूपेषु तेषु नमनागपि दत्तचित्तां विस्मेर
यावचनदेवतयात याथ॥ वाणी गुणोद्गमगुणी कृतपालिवीणा निक्वा
णया पुनरन्नाणि मृगेक्षणासौ॥८२॥ यन्मौलिरत्नसुदितासि सएषजंबू
द्वीपस्तदर्थमिलिते युवभिर्विभाति॥ दोलायितेन बहुना भव तीति कं
प्रः कंदर्पलोककरूवरवात्यातितत्तसुरिवत्ता॥८३॥ विष्वग्वृतः पपिजनैरयमं
तरीपे स्नेषामधीश्वरराजतिराजपुत्रि॥ हेमाद्रिणा कनकदंडमयात
पत्रः कैस्याशरश्मिचयचामरचक्रचिह्नः॥८४॥ एतत्तरूरुक्तगुणिराज
तिराजजंबूः स्कूलोपलानिव विमृश्य फलानि यस्याः॥ सिद्धस्त्रियः प्रिय

राम
॥१३०॥

स्प ३

मि दंनिगदंति दंतिस्थानिकेतनंततरुमारुरुक्षुः पश्येति॥८५॥ जांबूनदं
जगति विश्रुतिमेति मस्त्रा रुक्मापि सातवरुचा विजितं श्रियस्याः। तस्मि
न्नबद्धवन्नवापि सुधाविधांबुजं बूसरिद्वहति सीमनि कंबुकंठि॥८६॥ अस्मि
स्मिन्नजयंति जगतीपतयः सहस्रमस्त्राक्रमाद्रिपुतनं नितेषु तेषु रंतो
रुचा रुकृति चित्रवचित्रबंधि रूपाणि रूपयमुदाहमुदाहरामि॥८७॥ प्रत्य
र्थियो वतनतं सततमात्ममात्येनमी यत्तमः प्रकरमस्त्करशौर्यसूर्यो तस्मिन्न
वंति नृपतौ गुणसंततीनां विश्रांतिधामनि मनोदमयंति किंते॥८८॥ तत्रा
नुतीरवनवासितपस्विविप्राशिप्रातवो मिभुजया जलकेलिकालो स्मा
लिंजितानि ददती भविता वयस्या ह्यस्यानुबंधि रमणी यसरोरुहास्या॥८९॥

नै. स. स. ११
।।१३१।।

131

अस्याधिराज्यपुरमुज्जयिनी भवानी जागर्त्ति यासु जगतो नतमौलिमा
लापत्यईकायघटनायमहागाह्वि तस्याः शिप्राभविष्यासि चिरं वरिवस्यया
पि।।९०।। निःशंकमंकुरिततीरतिवल्लस्य देवस्य चंद्रकिरणामृतसेचने
ना। तत्रावलोक्य सुदृशां हृदयेषु रूढस्य द्दहफलमाहस किंन्नविप्रः
।।९१।। आगश्शतं विदधतोपि समद्वकामानाधीयते परुषमक्षरमस्य मौवौ।
चां द्रौन तत्र हरमौलिशयालुरेकानध्यायहेतुतिथिकेतुरपैति रेखा।।९२
।। पंचालोकतनदूरतरानुरगं साकंजिनावनिपुरंदरनंदिनी तां। अन्या
नुरागविरसेन विलोकनाघाजानानापि सम्यगविलोकनमेवरम्यं।।९३।। भै
मीमि तानिशिबिकामधरे वहंतस्तस्मान्नयद्यपि कथं च न जानते स्म।।

राम
।।१३१।।

जऊरुस्थापि सविधस्थितस्य सुखीन भूपालमप्पणमुणि प्रतिबिंबितेन ॥८४॥
भैमीमवापयत जन्मफलं स्वदन्यं गंगामिवक्षितितलं रघुवंशदीपः ॥ गांगे
यपी तऊवऊँ मयुगांचहार चऊअंस भागमवशेन विस्मृषितां च ॥८५॥ तांमु
सलां धुनदरांचितचापभासानीराजितच्छवमभाषत भाषितेशा ॥ श्रीजामदु
किमपि रुच्चयचेतसा चेश्रीजारसं वहसि गोउ विजैजसीहा ॥८६॥ एतद्यशो
न्ति रमत्वानि ऊलानि नासां तथ्यं उषारकिरणस्पत्तली रुतानि ॥ स्थाने ततो
वसति तत्रसुधां बुसिंधौ रंऊरुसादं ऊरवनीक वन्यानिल्यापातु ॥८७॥ आ
लिंगितः कुमत्यवल्करकास्त्र पार्श्वश्यामः सुमेरुशिरवयेवनवः पयोदः ।
कंदर्पमिर्व रुहमंजनचंपकस्त्रग्दामवंदंगरुचिकंचुकितस्य कास्ता ॥८८॥

नै. च. स्मा॥
॥१३२॥
132
श्रीराम

एतेन सन्मुखमित्यकरिकुंभमुक्ताः क्रोडेयकामिहतितत्तिविवकुर्विमुक्ताः
एतद्भुजोष्मभृशशान्तिःसहयाविकीर्णाः प्रस्वेदबिंदवउवारिनरेंद्रलक्ष्मा
॥९९॥ आश्चर्यमस्य ककुभामवधीन्वापदाजानुशाह्रुजयुगाद्गदितःप्र
तापः। व्यापसदाशापविसारितसप्ततंतुजन्मा चवदशजगंतियशःप
टश्च॥१००॥ आश्चर्यसंविदवलंबितसज्यमुद्रामस्मिन्दृशोनिपति
तामवगम्यजैम्याः। स्वैनैवजन्यजननताम्यमजीगमत्तांमुद्रं प्रतीगितसं
तावनमेववाचः॥१०१॥ एतांकुमारनिपुणोपुनरप्यनाली हाली सरोज
मुखिवनिर्भरमारमस्व॥ अस्मिन्नसंकुचितपंकजसख्यशिष्टानिस्यात
दृष्टिपयिरंतविजृंभणानि॥१०२॥ प्रत्यर्थिपार्थिवपयोनिधिमाथमंथ

राम
॥१३२॥

यो धरः पृथुरयं मथुराधिनाथः ॥ अश्मक्ष्मजातमनुयाति न शर्वरीशः ॥
श्यामांक कर्बुरखपुर्वदनाब्जमस्य ॥१०३॥ बाल्ये धराधरितनेकविधप्र
वाल्येपाणौ जगद्विजयकार्मणमस्य पश्य । ज्याघातजेन रिपुराजक
धूमकेतुतारायमाणमुपरज्यमणिकिणेन ॥१०४॥ एतद्भुजारणिस
मुद्भवविक्रमाग्निचिह्नं धनुर्गुणकिणः खलु धूमलेखा । जातं यया रि
पुरिषन्नमशाकार्धयाम्क्ष विस्त्राणेनायरिपुदारदृगंबुजेभ्यः ॥१०५॥ गोव
र्द्धनाचलकलापिचयप्रचारनिर्विष्टिनाहिनिचये सुरन्ति प्रसूनो । तस्मि
न्ननेन सह निर्विशमानिविशिकं वृंदावने वनविहाररसं रहस्यानि ॥१०६॥ स्वा
मी कृतां मृगमदैरिव माथुरीणां धौतैः कलिंदतनया मम धियमध्यदर्श ॥

नै०च०सटी

॥१३३॥

133

२

तत्राद्यकालि यमहाह्रदनालिशोभांसोमावलीमिव विलोकयतासिन्नमेः॥

॥१०७॥ भावीकरः करुहांकुरकारकोपि तद्दृष्टिपद्मवचयेतवसौरसालस्यः

अंतस्त्वदास्यहृतसारत्वपारस्यानुशोभानुकारिकरिदंतजकेकणांकः॥

॥१०८॥ तज्ज्ञः श्रमांबुसुरतांतमुपानितांतमुत्कंटकेस्तनयुगे तव संचरिष्णुः

रंकेजनप्रजनजनः पथिकः पिपासुः पाताङ्कुरंगमदपंकिलमप्यशींकां

॥१०९॥ सज्जाविधौ मखभुजामुपयोगिनो ये विद्धत्करः कमलनिर्मलकां

तिराज्जः लक्ष्मीमनेनदधतोनुदिनं विनीलैस्तैर्हाटकैः स्फुरवराटकगौर

गात्रः ॥११०॥ वैरिस्त्रियं प्रतिनिसृष्टमवाप्तवन्यः किंचिन्नवन्नृप्यति धरावल

ये कवीरः ॥ सेनामवाप्य निपतन्नमल्लेषु वृंदस्यंदीनिन्नृप्यत्तमध्वनिपिबं

राम

॥१३३॥

न्निवायां॥११॥ तस्मादियं क्षितिपतिक्रमगम्यमानमध्वानमेत्य तन्नपादव
तारितासी॥ तज्ज्ञावबोधबुधतां निजचेष्टयैव व्याचष्ट तेऽस्य शिबिकान
यनेनियुक्ताः॥१२॥ नूपोवि भूपमपरं प्रतिभारती तांत्रस्य च्चमूरूचल
चक्षुषमाचचक्षे॥ एतस्य काशिनृपतेस्त्वमवेह्यलक्ष्मीमक्षीणाःसु खंजन
य खंजनमंजुनेत्रे॥१३॥ एतस्य सावनितुजःऽस्य राजधानी काशी भवो
त्तरणधर्मतरी स्मरारेः। यामागता दुरितपूरितचेतसोपि पापं निरस्य वि
रजं चिरजीभवंति॥१४॥ व्यात्योक्तभावविधिकर्तकलोकस्य ष्टिकष्टा
न्नियोदितिपुरारूपयेव रूढः॥ नामैव यैनिमिषमात्रमधत्त यत्रां संसा
रतारणतरामस्य जतुरीसः॥१५॥ वाराणसीं निविशते न वसुंधरायां

तत्रस्थितिर्मखभुजां भुवने निवासः॥ तत्तीर्थमुक्तवपुषामत एव मुक्तिः॥ स्वा-
गात्परं पदमुदेतु मुदे तु कीदृक्॥११६॥ सायुज्यमृच्छति भवस्य भवाब्धिया-
दस्तांपत्युरस्य नगरी नगराजपुत्र्याः॥ भूताभिधानपटमत्र तनीमवाप्य
भीमोद्भवे न्न बत भावमिवास्ति धातुः॥११७॥ गोनिर्विश्य निर्विशति काशिनिवा-
सिभोगान्निर्माय नर्म च मिथो मिथुनं यथेष्टं॥ गौरीगिरीशघटनाधिकर्म-
कुत्रावंशमौम्मि कंचुकितमंचतिपंचतायां॥११८॥ नश्यद्धि धामसि यदि त्वम-
ममौ नमस्कृत्य कथ्यात तदप्रनवपैव निजानुभूत्या॥ नस्पाकनीयसितराय-
दिनाम काश्यपाराज च तीमुदिरं मंड्रन धन्चूनाभूः॥११९॥ ज्ञानाधिकाशिसु-
लतान्यधिकाशि कुर्याः कार्यं किमन्यकथनैरपि यत्र मृत्योः॥ एकं जनाय

सततान्नयपदानमन्यद्धन्ये वहत्यमतसत्रमवारितार्थि॥१२०॥ मून्तर्तुरस्य
रतिरोधिमरगाद्धिमन्तासोयं तवास्क कुसुमायुध एव मर्त्तः॥ ज्ञातं चेताविव
पुवांगिरिशं विराद्धमाराद्धुमाप्तुपुरितत्र कृतावतारो॥१२१॥ कामानुशासस
न शतेसुतरामधीतीसोयं रहोनरवपदेर्महतुं तनोते॥ रुष्टाङ्घ्रिजा चरण
कुंकुमपंकरागासंकीर्णशंकरकलांककारः॥१२२॥ पृथ्वीशरणपतनुदंड
त्वदंनंगतापंमालिंग्यकीर्त्तिचयस्य चामरचारुचापः॥ संग्रामसंगतवि
रोधिशिरोधिदंडखंडि तुरगप्रशारसंप्रसरत्प्रतापः॥१२३॥ वक्त्रं त्वदुग्र
विरहादपिनास्यदीर्णं वज्रायते पतनकुंठितशत्रुशस्त्रं॥ तत्वं दकंदल
तयानुजयोनंतेजो वक्रिं न मत्परिवधून यनांबुनापि॥१२४॥ किं न द्रुमा

जगतिजाग्रतिलक्षसंख्ययाःस्फुटयोपनीतपिककाकफलोपभोगाः॥स्फा
त्यस्फुकस्यविटपीफलसंप्रदानंऊर्ध्वस्यएषविबुधानमतेकरत्नीन्॥१
२५॥अस्मैकरंप्रवितरंनुचपानकस्मादस्यैवतच्चयदन्तस्यतिमत्स्यपा
णः॥देवाःसदाप्रवितरंतिनतेतदेवनैदंस्वपाणिजलपाणकरग्रहाय॥१
॥१२६॥एतद्भुवैःस्तुतिकृतामपिनूरवुरायमस्पार्शायुषांस्यवशादसमाप
यद्भिः॥हृकोयकेवलनन्तःक्रमणप्रवाहैर्बहिरलुप्यतसहस्रहगवर्गकैः
॥१२७॥ तद्वर्णनासमययएवसमेतलोकश्रोत्रावलोकनपरातमसौनि
रासे॥मानीतयागुणविदाय्यदनादृतोसौतद्वन्नतांसदसिदुर्यशसेवम
न्ये॥१२८॥सानंततानाप्यतेजःसरवनिखिलमरुत्पार्थिवान्दृष्टभाजःस्थिते

नै॰ स॰ स्पी ॥२३५॥

नाशाजुषस्तान्समममसमम्गुणान्मुंचतीगरुढ़न्नावा॥पारेवाग्वर्गिरूपंपुरु
षमनुचिदंस्तोधिमेकंस्तुसांगीनिःसीमानंदमासीदुपनिषदुपमातत्व
रीभ्रमयन्नयः॥१६८॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥श्रीहर्षंकविराजरा
जिमुकुटालंकारहीरःसुतं॥ ॥श्रीहीरःसुषुवेजितेंद्रियच
यंमामल्लदेवीचयं॥शृंगारामृतशीतगावयमगादेकाद
शस्तन्महाकाव्येचारुणिनैषधीयचरितेसर्गोनिसर्गोज्ज्वल
ः॥ ॥१॥ ॥रूपिदृशशातवर्षेमार्गशीर्षेचशुक्लेस्मरविधु
तशिवतिथ्यांहस्तर्क्षेशोभनेच॥गिरिशपुरिकृतेऽसौस्वसंदामोदरा
ख्यःसुमतिरलिखदेवंनैषधीयस्यसर्वं॥१॥ ॥७॥ ॐ ॥ ॥७॥

राम ॥२३५॥

नै·ध·सा१
·॥१३६॥·

136

राम
·॥१३६॥·